

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra německých a rakouských studií

Helena Doudová

**Rakouská kulturní politika a reforma
spolkových muzeí**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Helena Doudová**

Vedoucí práce: **PhDr. Anita Pelánová PhD.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

DOUDOVÁ, Helena. *Rakouská kulturní politika a reforma spolkových muzeí*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií, 2010. 97 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Anita Pelánová PhD.

Anotace

Diplomová práce „Rakouská kulturní politika a reforma spolkových muzeí“ se zabývá významnou změnou právního postavení a organizace spolkových muzeí, která proběhla v roce 1998. Spolková muzea se stala těžištěm rakouské kulturní politiky na konci osmdesátých let a reflektovala tak celoevropský trend tzv. „boomu muzeí“. Investiční program spolku proměnil muzea ve Vídni v oslnivou podívanou. Byl postaven nový kulturní areál v centru Vídně tzv. Museumsquartier a zrekonstruována ostatní muzea. Zároveň proběhla reforma právního postavení spolkových muzeí, muzea získala právní samostatnost a byly na ně přeneseny veřejné kulturněpolitické úkoly, které dosud zajišťoval stát. Součástí reformy byla i změna systému financování spolkových muzeí, muzea získat vlastní finanční prostředky obchodními aktivitami a od sponzorů. Cílem reformy bylo zefektivnit činnost muzeí, vytvořit prostředí konkurence mezi muzei a především ulehčit spolkovému rozpočtu.

Cílem mé diplomové práce je popsat a vyhodnotit vliv reformy na fungování spolkových muzeí. Na základě analýzy financování, návštěvnosti, sbírkové a výstavní politiky jednotlivých spolkových muzeí chci zjistit, jak spolková muzea plní svůj veřejný kulturněpolitický závazek. Dále se chci zabývat otázkou, zda namísto ekonomizace provozu muzeí nedostavila jeho komercializace, a jak se reforma projevila na návštěvnosti, sbírkové a výstavní politice.

Annotation

Diploma thesis „Austrian cultural politics and a reform of the austrian federal museums“ deals with a significant change in the museum organization and functioning that took place during the nineties. Federal museums became a priority of the austrian federal government one decade earlier and can be seen in connection to the european trend of the „museum boom“. The federal museums were reconstructed and a new representative centre for museums in Vienna, the so-called MuseumsQuartier was built. At the same time the reform of the federal government changed the legal status of the museums, transferred the museum tasks such as acquiring, conserving, researching, communicating and exhibiting the cultural heritage to the partly-independent museum organizations. Also the funding system for museums was altered, the museums had to cover part of their expenses through their commercial activity and through sponsorship.

The aim of my diploma thesis is to analyse and evaluate the reform of the federal museums, especially I want to focus on the museum tasks and how the public interest is fulfilled.

Klíčová slova

Muzeum, kulturní politika, Rakousko, MuseumsQuartier, Bundesmuseen, kultura a ekonomie, komercializace kultury

Keywords

Museum, cultural politics, Austria, MuseumsQuartier, Bundesmuseen, culture and commerce

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Helena Doudová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Dr. Anitě Pelánové za laskavé vedení práce.

1. ÚVOD	5
1.1. Uvedení do tématu.....	5
1.2. Struktura práce.....	9
1.3. Zhodnocení literatury.....	10
1.4. Metodologie.....	16
2. MUZEUM	19
2.1. Definice.....	19
2.2. Hlavní úkoly a činnosti muzea.....	19
Exkurs: Historie muzea.....	20
3. MUZEJNÍ POLITIKA V RAKOUSKU	26
3.1. Vývoj 1987-1998.....	26
3.2. Právní postavení spolkových muzeí - částečná právní samostatnost.....	27
3.3. MuseumsQuartier.....	28
4. REFORMA SPOLKOVÝCH MUZEÍ – PRÁVNÍ ÚPRAVA	32
4.1. Správní předpoklady: vyčlenění ze státní správy.....	33
4.2. Právní normy upravující právní postavení spolkových muzeí.....	33
4.3. Muzejních řády spolkových muzeí	37
5. ANALÝZA REFORMY	42
5.1. Financování spolkových muzeí.....	42
5.2. Návštěvnost.....	49
5.3. Sbírková politika.....	57
5.4. Výstavy a doprovodné programy.....	61
6. REVIZE REFORMY?	62
6.1. Debata o muzeích 2005.....	62
6.2. Muzejní iniciativa 2007.....	65
7. ZÁVĚR	70
SUMMARY	75
Seznam použitých pramenů a literatury	77
Seznam zkratk	84
Přílohy	85

1. ÚVOD

I když Thomas Behnhard ve hře Staří mistři připisuje Habsburkům a jejich sbírkám bezduchost a nevkus, nemůže návštěvník Vídně nežasnout nad množstvím výstav a muzeí, které se před milovníkovi umění otvírají – Albertina, Kunsthistorické muzeum, Museumsquartier, atd. Rakousko tak na první pohled naprosto naplňuje představu o kulturním státě („Kulturstaat“), image kterou cíleně buduje doma i v zahraničí.

Jak vypadá tento úspěšný příběh rakouské kulturní politiky? A jedná se opravdu o tak jednoznačně úspěšný příběh, jak se na první pohled zdá?

1.1. Uvedení do tématu a základní teze

Význam muzeí a galerií v Evropě v druhé polovině dvacátého století z mnoha důvodů vzrostl - hovoří se dokonce o boomu muzeí. Tento fenomén se pojí s dosud nebývalým rozsahem volného času v nejrůznějších sociálních vrstvách. Z muzea se stala v mnoha ohledech (společenských, didaktických) významná instituce a zakládání nových muzeí se stalo prestižní záležitostí.

Rakouská kulturní politika tento trend reflektuje již od konce osmdesátých let. Muzea se stala prioritou kulturní politiky velké koalice 1987. Byl zahájen rozsáhlý program modernizace spolkových muzeí jako tzv. Miliarda pro muzea. Byla zrekonstruována většina spolkových muzeí a výsledkem těchto ambicí se stalo vytvoření jakési čtvrti vyhrazené tomuto účelu – tzv. Museumsquartier. Areál císařských stájí, postavený věhlasným barokním architektem J.B. Fischerem z Erlachu, měl být přestavěn na kulturní okrsek, celý projekt měl politický význam jako „kulturní manifest republiky“ nebo „první reprezentativní stavba druhé Rakouské republiky“.¹

Kromě těchto plánů bylo změněno právní postavení spolkových muzeí. V roce 1991 získala některá spolková muzea částečnou právní samostatnost, která jim umožňovala přijímat dary a sponzorské příspěvky, vydávat a prodávat tiskoviny, repliky

---

1 Erhard Busek v: Knapp, M.: Österreichische Kulturpolitik und das Bild der Kulturnation. Kontinuität und Diskontinuität in der Kulturpolitik des Bundes seit 1945, Frankfurt, 2005, s. 200-203

a upomínkové předměty spjaté s činností muzea.² V roce 1998 byla tato samostatnost rozšířena vydáním Zákona o právním postavení, zřízení, organizaci a zachování spolkových muzeí (Zákona o spolkových muzeích).³ Principem této reformy bylo tzv. vyčlenění spolkových muzeí ze státní správy („Ausgliederung“), tedy přenesení úkolů, které do té doby zajišťoval stát, na zvláštním zákonem nově vytvořený právní subjekt, který není součástí státní správy, ale zůstává v blízkém vztahu k vyčleňujícímu správnímu orgánu. To znamená, že Ministerstvo školství a kultury (MŠK) mělo nadále pravomoci jmenovat ředitele spolkových muzeí a schvalovat muzejní řády spolkových muzeí. Ekonomický dohled nad spolkovými muzei vykonávalo nově vytvořené kuratorium. Sbírky muzeí zůstaly ve vlastnictví státu a byly muzeím bezplatně zapůjčeny resp. nemovitosti a příslušenství byly pronajímány. Změnil se systém financování, spolek přispíval fixní částkou na provoz spolkových muzeí. Cílem této organizační změny bylo podnítit spolková muzea k aktivitě, vytvořit prostředí konkurence, zvýšit flexibilitu a zefektivnit činnost muzeí a zejména odlehčit spolkovému rozpočtu.

Spolková muzea nabyla právní samostatnosti a stala se svého druhu samostatným obchodním subjektem, který si musel obstarat finanční prostředky na svoji činnost. Pravidla svého fungování na základě muzejního řádu si mohl určit sám.⁴ Základní provoz muzeí měla pokrýt základní dotace spolku. Její výši stanovil zákon jako fixní, takže vlivem inflace a rostoucích personálních nákladů každým rokem vlastně klesá. Muzea se ocitla v situaci, kdy byla vystavena ekonomickým tlakům a musela shánět peníze na výstavní a sbírkovou činnost pronajímáním prostor, ziskem ze vstupného a sponzorskými dary. Kromě se muzea dostala do vzájemné konkurence v boji o návštěvníka, který přinášel nejen zisky ze vstupného, ale promítl se také do kritérií, podle nichž MŠK hodnotilo úspěšnost. Tato skutečnost vedla k tomu, že se muzea soustředila na divácky atraktivní výstavy, jejichž témata se často překrývala nebo byla naprosto totožná (jako například dvě souběžné výstavy Oskara Kokoschky v roce 2008), a zároveň rostlo vstupné.

---

2 Bundesgesetz über die Forschungsorganisation in Österreich und über Änderungen des Forschungsförderungsgesetzes (Forschungsorganisationsgesetz – FOG), BGBl. I Nr. 246/1991

3 Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz), BGBl. I Nr. 115/1998

4 Muzejní řády schvaluje ministerstvo pro vzdělávání a kulturu, v praxi vypracovávala muzea vlastní muzejní řády sama a ministerstvo je potvrdovalo. In Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik am Beispiel der ausgegliederten Museen, Wien, 2008, s. 61

Poměrně záhy byl tento přístup podroben kritice, a to jak tisku, tak od odborné veřejnosti. Problémem se ukázala být především zjednodušená kritéria úspěšnosti, zdůrazňující růst návštěvnosti a soustředění na finanční zisky ze vstupného, obchodu, pronájmů) a získávání sponzorských darů.⁵

Na základě těchto výhrad zadala ministryně školství a kultury Elisabeth Gehrer (ÖVP) v roce 2003 Evaluační studii, která ovšem potvrdila reformu jako správnou. Potvrdila tak přesvědčení ministryně Gehrer, že pravidla pro spolková muzea jsou nastavena správně a nezešel tak podnět pro širší diskusi. Stojí za zmínku, že Evaluační studie doporučovala pro budoucnost především jasnou profilaci jednotlivých muzeí (tedy jejich zaměření na charakter sbírek, stálých expozic a překrývajících se výstavních programů). Často uváděným příkladem porušování této profilace byla Albertina, jejíž sbírkové těžiště spočívalo především v tradičně uznávané kolekci grafiky. Nový ředitel Albertiny Klaus Albrecht Schröder v roce 1994 zaměřil aktivitu na výstavní činnost a přeměnil Albertinu na výstavní halu, prezentující umění všech období a epoch od Rubense přes klasickou modernu po pop art.

Debata o fungování spolkových muzeí se znovu otevřela s nástupem nové ministryně Claudie Schmied (SPÖ) v roce 2007, která agendu spolkových muzeí převzala současně s neudržitelným rozpočtem a s nejasným vyprofilováním sbírkové i výstavní politiky. Na moderní a současné umění se chtěla zaměřit čtyři muzea – MUMOK, MAK, Albertina a Belvedere. Velkým problémem byla i akviziční politika, protože kvůli nedostatku finančních prostředků některá muzea jako KHM, MAK a NHM téměř úplně přestaly doplňovat a rozšiřovat sbírky.

Ministryně novelizovala Zákon o spolkových muzeích.⁶ Hlavní změnou bylo uzavírání rámcových smluv MŠK s vedením spolkových muzeí na tři roky, které měly sloužit jako nástroj ministerstva pro dlouhodobé směřování spolkových muzeí. Kromě toho vyhlásila Muzejní iniciativu („Museumsinitiative“), která měla výše zmíněné problémy vyřešit. Celá iniciativa probíhala dva roky a skončila v roce 2009 vydáním nových muzejních řádů, tedy pravidel pro fungování spolkových muzeí.

Reforma spolkových muzeí je rakouským ministerstvem pro vzdělání, vědu a

---

5 Groebl, R.: Über die Zukunft der (Bundes)Museen – zur aktuellen Diskussion, http://www.kunsthistoriker-in.at/forum_det.php?itemid=126&menuid=7&rubrikid=3

6 BGBl. I Nr. 24/2007

kulturu prezentována jako velký úspěch rakouské kulturní politiky. Ministerstvo školství a kultury často poukazuje na mezinárodní kredit rakouských spolkových muzeí, rostoucí počet návštěvníků, spektakulární výstavy a finanční úspěchy muzeí.⁷

V této práci bych chtěla analyzovat tezi, vyslovenou Ministerstvem školství a kultury, že reforma znamenala velký úspěch rakouské kulturní politiky. Klaním se spíše k názoru, že právní osamostatnění muzeí a rozsáhlá ekonomická autonomie, které byly předpokladem reformy, se ukázaly být riskantní záležitostmi: negativně se promítly do komercializace provozu a ztráty koncepce sbírkové, výstavní a akviziční politiky.

Tuto tezi bych chtěla ověřit prostřednictvím analýzy fungování spolkových muzeí na základě právních norem, upravujících reformu spolkových muzeí, a jejich dopadu na návštěvnost, finanční situaci, sbírkovou a výstavní politiku. Budu sledovat i jednotlivé změny v kulturní politice během funkčního období ministryně Gehrler (1996 – 2007, ÖVP), která prosazovala autonomnost spolkových muzeí, a ministryní Schmied (2007- , SPÖ), která se naopak snažila upevnit pozici státu.

Časový rámec mé práce tvoří období vymezené na jedné straně Zákon o spolkových muzeích z roku 1998, tedy základní změna právního postavení spolkových muzeí, a na druhé straně nové muzejní řády vydané v roce 2009. Tyto muzejní řády měly být svým způsobem pokusem o revizi. V tomto časovém úseku je možné sledovat, jakým způsobem jednotlivá spolková muzea přistoupila k právnímu osamostatnění, jakou vyvíjejí strategii v konkurenčním prostředí.

Předmětem zájmu mé práce jsou spolková muzea, která prošla právním osamostatněním v roce 1998. Jedná se přitom o sedm muzeí: Uměleckohistorické muzeum, Albertinu, Rakouskou galerii Belvedere, Muzeum moderního umění sbírky Ludwig, Uměleckoprůmyslové muzeum, Technické muzeum a Přírodněhistorické muzeum.

---

7 Evaluierung der österreichischen Bundesmuseen, s. 1; Museumspolitische Initiative, s. 3

1.2. Struktura práce

Práce je členěna do pěti kapitol, ve kterých se pokusím nastínit rakouskou muzejní politiku a vyhodnotit problematiku reformy právního postavení spolkových muzeí.

První kapitola definuje muzeum a charakterizuje jeho hlavní tradiční úkoly, tedy sbírat, uchovávat, vědecky zpracovávat, prezentovat a zprostředkovávat sbírky muzea veřejnosti. Součástí této kapitoly bude historický exkurs do vývoje muzea a jeho kulturněpolitické role. Hlavními milníky vývoje muzea je zpřístupňování panovnických a šlechtických sbírek veřejnosti a Francouzská revoluce, která vytvořila model národního muzea, jehož posláním bylo jednak posílení vztahu národa a státu a jednak šíření vzdělanosti, navazující na osvícenský ideál 18. století. Tento se model přetrval v téměř nezměněné podobě do druhé poloviny 20. století. Od šedesátých let 20. století pak probíhá v západní Evropě revize bytostně konzervativní podoby muzea, jejímž výsledkem je muzejní boom let sedmdesátých a osmdesátých. Vedle toho nastiňuji vznik a vývoj muzeí v Rakousku – císařských sbírek a pozdější státní rakouskou muzejní politiku po roce 1918.

Druhá kapitola se věnuje období bezprostředně předcházející reformu spolkových muzeí v roce 1998. Jedná se o období od roku 1987, kdy se spolková muzea stala jednou z priorit vládního prohlášení velké koalice SPÖ - ÖVP vedené kancléřem Franzem Vranitzkým. Kapitola rozebírá program modernizace muzeí, tzv. Miliarda pro muzea („Museumsmilliarde“) a projekt budoucího Museumsquartier. Kromě toho proběhla v letech 1989–1991 změna právního postavení spolkových muzeí charakterizovaná jako částečná právní odpovědnost spolkových muzeí, která byla nakročením k pozdějším reformám.

Třetí kapitola popisuje reformu spolkových muzeí z roku 1998 z právního hlediska, tzn. vymezuje pojem spolkové muzeum a vysvětluje princip vyčlenění spolkových muzeí ze státní správy (tzv. „Ausgliederung“). Rozebírá vlastní právní úpravu, tedy Spolkový zákon o právním postavení, zřízení, organizaci a zachování spolkových muzeí a muzejní řády jednotlivých spolkových muzeí, které specifikují pravidla pro fungování a organizaci muzeí. Jejich vydáním spolková muzea nabývají právní samostatnosti.

Čtvrtá kapitola představuje analytické těžiště práce. Zabývá se reformou spolkových muzeí na základě rozboru jejich financování, investičního programu, statistických údajů o návštěvnosti a hodnocením sbírkové, výstavní politiky a prezentace.

Poslední pátá kapitola se zabývá iniciativami rakouského ministerstva školství a kultury, které reflektovaly vývoj reformy spolkových muzeí. Ve středu mého zájmu stála Evaluační studie z roku 2005, kterou zadala ministryně Gehrler a také Muzejní iniciativa vyhlášená po nástupu ministryně Schmied. Budu se věnovat průběhu iniciativy, která měla na základě moderovaných diskusí s řediteli spolkových muzeí navrhnout nová pravidla pro fungování muzeí do budoucna. Ambiciózní projekt vyústil ve vydání nových muzejních řádů po dvou letech koncem roku 2009 a jeho výsledek byl přijat s rozpaky. Pokusím se o srovnání nových a původních muzejních řádů a hlavních změn. Zohledním i reakce tisku na toto recentní období.

1.3. Zhodnocení literatury

Reforma spolkových muzeí je fenomén poměrně nedávný a v českém prostředí neznámý. Jedná se o širokou problematiku, která zahrnuje kulturní politiku, muzeologii a provoz kulturních zařízení. Většinu literatury autorka shromáždila během stipendijního pobytu ve Vídni na jaře 2009, kde měla zároveň možnost navštěvovat přednášky o rakouské kulturní politice a o muzejní praxi na Vídeňské univerzitě. Základní literatura je dostupná v Rakouské národní knihovně a knihovně Institutu pro kulturní management a kulturní vědu při Univerzitě muzických a výtvarných umění. Množství literatury k muzeologii se nachází v knihovně Insitutu dějin umění Vídeňské univerzity a v knihovně Muzea moderního umění nadace Ludwig. Stenografické protokoly Rakouského parlamentu jsou dostupné od roku 1995 v elektronické podobě na internetu, starší protokoly a ostatní parlamentní tisky pak v tištěné podobě v Parlamentní knihovně. Cenným zdrojem informací byly stránky rakouského Ministerstva pro školství a kulturu, které zpřístupňují řadu dokumentů, právních norem a vyhlášek týkajících se kulturní a muzejní politiky a stránky Rakouského statistického úřadu.

Základní přehledovou prací Rakouské kulturní politiky je kniha od Marion

Knapp *Österreichische Kulturpolitik und das Bild der Kulturnation. Kontinuität und Diskontinuität in der Kulturpolitik des Bundes seit 1945*⁸. Hlavním kritériem této knihy je sebe prezentace a identita Rakouska jako kulturního národa („Kulturnation“) a otázka, jak se k tomuto obrazu vztahuje a jak tuto představu naplňuje rakouská kulturní politika v letech 1945 – 2002. Je zároveň první syntézou rakouské kulturní politiky. Druhou studií pojednávající o rakouské kulturní politice je publikace *Kulturpolitik in Österreich*⁹ od Michaela Wimmera jako poměrně podrobná analýza kulturní politiky 1970 – 1990.¹⁰ Stejnou problematikou, vymezenou léty 1978 a 1991, se v diplomové práci *Museumspolitik in Österreich*¹¹ zabývá Gabriele Pribila.

Právní subjektivita spolkových muzeí je fenomén sice relativně nový, i přesto v posledních dvou letech vyšly studie, které novou situaci již hodnotí a o něž bylo možné se opřít. Monografie *Ausgegliederte Museen*¹² Petera Tschmucka se zabývá problematikou právního osamostatnění kulturních institucí a jejich změněné organizační struktury v Rakousku na počátku devadesátých let. Zabývá se dopadem změn na tři instituce – na zámek Schönbrunn, Spolkové divadlo a rámcově na spolková muzea. Tschmuck se soustředil na analýzu fungování a provozu kulturních zařízení, dimenze politiky stojí spíše na okraji jeho zájmu.

Disertační práce Heimo Konrada *Museumsmanagement und Kulturpolitik am Beispiel der ausgegliederten Museen*¹³ se zabývá fungováním spolkových muzeí od reformy v roce 1998, kulturní politika je zde faktorem nastavujícím provozní pravidla. Analýza je vystavěna na základě právních, organizačních předpokladů reformy spolkových muzeí a jejich důsledků. Zpracované analýzy, vztahující se k období 1998 – 2006, mi byly základem pro reflexi vlastních analýz.

---

8 Knapp, M.: *Österreichische Kulturpolitik und das Bild der Kulturnation. Kontinuität und Diskontinuität in der Kulturpolitik des Bundes seit 1945*, Frankfurt, 2005

9 Wimmer M.: *Kulturpolitik in Österreich Darstellung und Analyse 1970-1990*, Wien, 1995

10 Teoretický rámec kulturní politiky poskytují dvě knihy: Armin Klein: *Kulturpolitik. Eine Einführung*, Opladen, 2003 a práce Maxe Fuchse: *Kulturpolitik als gesellschaftliche Aufgabe*, Opladen, 1998. Obě práce se zabývají hlavními aktéry, instrumenty a diskursem kulturní politiky. U Armina Kleina se jedná o hodnotově neutrální úvod, spíše je možné říci příručku kulturního managementu, Max Fuchs, jak naznačuje již název knihy, pláduje pro zahrnutí a působení kulturní politiky v širším společenském rámci. Zároveň se pokouší o širší společenský rámec kulturní politiky a o typologizaci přístupů kulturní politiky.

11 Pribila G.: *Museumspolitik in Österreich. Die Bundesmuseen: Konzepte, Reorganisation und Planung unter den Ministern Firnberg, Fischer, Tuppy und Busekzwischen 1987 und 1991*, Wien, 1992

12 Tschmuck P.: *Ausgegliederte Museen. Budgetausgliederungen von Kulturinstitutionen in Österreich seit 1992*, Wien 2009

13 Konrad H.: *Museumsmanagement und Kulturpolitik am Beispiel der ausgegliederten Museen*, Wien, 2008

Literatura k muzeu a muzeologii je velmi široká a velmi zajímavá.

Základním dílem muzeologie je *Handbuch der Allgemeinen Museologie*¹⁴ Fridricha Waidachera. Jedná se o obsáhlou syntézu, jejíž teoretická část představuje úvod do současného muzejnictví a pojednává vývoj muzea od antiky po současnost. Praktická část publikace podrobně popisuje hlavní muzeologické činnosti, například jak se provádí dokumentace sbírek, uchovávání, jak jsou vystaveny sbírky, jaká jsou základní pravidla pro výstavy atd. Jde o velmi podrobný a vyčerpávající přehled, který se dočkal již druhého vydání.

Druhou přehledovou prací je kniha *Museumswissenschaften*¹⁵ od Hildegard K. Vieregg, která poskytuje úvod do historie muzejnictví, muzeologie, muzejní pedagogiky a muzejní didaktiky. Relativně velký důraz klade na přehled různých typů muzeí a do této typologie se snaží zasadit konkrétní příklady muzeí z celého světa. Zajímavou kapitolou je vývoj konceptů pro muzea velkých německých osobností historie a Vieregg se opět pokouší shrnout vývoj pro anglické, ruské a americké prostředí.

Historickou muzeologií a vývojem habsburských sbírek se zabývá Marlies Raffler v knize *Museum. Spiegel der Nation?*¹⁶, rakouskými muzei a jejich vývojem Gottfried Fliedl¹⁷. Moderní historie spolkových muzeí není souborně zpracovaná, vyšly jen práce k historii KHM a Belvederu. Reorganizací rakouských muzeí se po roce 1918 zabýval historik umění Hans Tietze v textu *Die Umgestaltung der Wiener Museen* ze sborníku jeho textů *Lebendige Kunstwissenschaft. Texte 1910 – 1954*¹⁸. Zajímavá a z jistého úhlu pohledu relevantní práce od Jeroen Bastiaan van Heerde *Staat und Kunst. Staatliche Kunstförderung 1895-1918* o poměru státu a umění v posledních dvou desetiletích habsburské monarchie. Z prací o německých muzeích lze jen doporučit syntézu *Geschichte der deutschen Kunstmuseen*¹⁹ od Jamese Sheehana. Kniha mapuje vznik německých muzeí od poloviny sedmnáctého století do roku 1914, jeho ideová východiska, postavení instituce muzea v jeho sociálním a politickém kontextu a hlavní muzejní stavby.

---

14 Waidacher F.: *Handbuch der Allgemeinen Museologie*, Wien, 1996

15 Vieregg H.K.: *Museumswissenschaften. Eine Einführung*, München, 2008

16 Raffler M.: *Museum. Spiegel der Nation?*, Wien, 2006

17 Např Fliedl G., Posch H., Muttenthaler R.: *Museumszeit - Museumsraum. Aufsätze zur Geschichte des österreichischen Museums- und Ausstellungswesens*, Wien, 1992

18 Tietze H.: *Lebendige Kunstwissenschaft. Texte 1910 – 1954*, Wien, 2007

19 Sheehan J.: *Geschichte der deutschen Kunstmuseen*, München, 2002

Walter Grasskamp ve studii *Museumsgründer und Museumsstürmer*²⁰ se zabývá sociální historií muzea. Východiskem mu je kulturněpolitická role muzea umění, především zpřístupňování sbírek veřejnosti. Grasskamp mapuje vývoj muzea jako hlavního nástroje měšťanské politiky („Museumsgründer) i opozici, která se vůči muzeím vytvořila ve dvacátém století ze strany umělců a sociálních pracovníků („Museumsstürmer“) a na základě těchto studií se kriticky zabývá pozicí muzea umění v osmdesátých letech. Řada jeho postřehů zůstávají platné, nebo se dokonce vyostřily.

Budoucností muzea z pohledu muzejní praxe se zabývá i sborník *Museum 2000 – Erlebnispark oder Bildungsstätte*²¹ vydaný Uwem M. Schneede. Sborník se zabývá aktuálními otázkami, které se před muzeem umění otevírají, jako jsou například nízké rozpočty na nákupy uměleckých děl, vliv ekonomického tlaku, vliv konkurence apod. O zodpovězení těchto a dalších otázek se pokoušejí ředitelé významných uměleckých muzeí, kunsthistorik Martin Warnke a Dieter Bartetzko, kritik architektury FAZ.

Muzeem se zabývá další rozsáhlá literatura, za zmínku stojí monografie *Der Ursprung des Museums. Vom Sammeln*²² od Kryzstofa Pomiana, věnovaná fenoménu sběratelství. Kniha Tobiae Walla *Das unmögliche Museum*²³ se zabývá vztahem mezi uměním a muzeem. Muzeum v době nových médií a internetu problematizuje Annette Hünnekens ve studii *Expanded Museum: kulturelle Erinnerung und virtuelle Realitäten*²⁴. Sborníky jako *Das Museum als Arena*²⁵, vydaný Christianem Karavagna, nebo *diskursive museum*²⁶, vydaný Peterem Noeverem, přinášejí reflexi umělců, jejichž kritika ovšem často vychází ikonoklastického postoje konceptualismu sedmdesátých let. Architekturu muzeí se zabývá kniha *Museum Buildings*²⁷ od Paula von Naredi-Rainer.

Karl Korinek je autorem publikace *Kulturrecht im Überblick*²⁸ o rakouské kulturní legislativě. Zabývá se kulturou jako pojmem v rakouském právním a ústavním systému, kulturní politikou, správou kultury na úrovni spolku a země, evropským

20 Grasskamp W.: *Museumsgründer und Museumsstürmer. Zur Sozialgeschichte des Kunstmuseums*, München, 1981

21 Schneede U.M.: *Museum 2000 – Erlebnispark oder Bildungsstätte?*, Köln, 2000

22 Pomian K.: *Der Ursprung des Museums. Vom Sammeln*, Berlin, 2007

23 Wall T.: *Das unmögliche Museum. Zum Verhältnis von Kunst und Kunstmuseen der Gegenwart*. Bielefeld, 2006

24 Hünnekens A.: *Expanded Museum: kulturelle Erinnerung und virtuelle Realitäten*. Bielefeld, 2006

25 Karavagna Ch: *Museum als Arena. Institutionskritische Texte von KünstlerInnen*, Köln, 2001

26 Noever P.: *diskursive museum*, Wien, 2001

27 Naredi-Rainer P.: *Museum Buildings. A design manual*, Basel 2004

28 Korinek K.: *Kulturrecht im Überblick*. Wien, 2004

kulturním právem, podmínkami financování kultury, organizační formou kulturních institucí, atd. Přístup k příslušným právním normám a způsobu jejich uplatňování v praxi mi usnadnila především práce Theo Öhlingera, který se ve své práci *Die Museen und das Recht*²⁹ zabývá právní stránkou historie muzea, a to především právní úpravou převzetí habsburského majetku a Zákonem o právním postavení, zřízení, organizaci a zachování spolkových muzeí z roku 1998.

Primárním zdrojem informací, s nimiž jsem pracovala, byly zákony upravující právní postavení spolkových muzeí, konkrétně Spolkový zákon o organizaci výzkumu v Rakousku a o změnách zákona o financování výzkumu z roku 1981³⁰ a Zákon o právním postavení, zřízení, organizaci a zachování spolkových muzeí z roku 1998³¹. V tištěné podobě jsou k dispozici ve Spolkovém zákoníku a v elektronické podobě jsou k dispozici na internetu³². Pro spolková muzea jsou závazné muzejní řády, vydávané jako vyhlášky Ministerstvem školství a kultury. S peripetiemi při schování zákonů jsem se seznámila ve stenografických protokolech Rakouského Parlamentu, dostupných do roku 1995 v Parlamentní knihovně a od roku 1995 i na internetu³³. Bohužel se na internetu nenacházejí některé přílohy stenografických protokolů.

Při svém hodnocení rakouské kulturní politiky jsem se opírala především o Kulturberichte 1998-2008, které jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva školství a kultury³⁴. Tyto zprávy obsahují přehled činnosti kulturních zařízení spolku – především spolkových muzeí, od roku 2000 Rakouské národní knihovny a od roku 2007 spolkových divadel – a také informace o výdajích na spolkové kulturní instituce a jejich návštěvnosti. Z těchto veřejně přístupných údajů pro mnou prováděnou analýzu relevantní především údaje vztahující se ke spolkovým muzeím. V analýze jejich činnosti a hospodaření, vztahující se na delší časový horizont, bylo ovšem nutné zohlednit různé faktory, které znemožňovaly přímo data srovnávat. Posun ve statistických hodnotách znamenal včlenění Rakouského národopisného muzea a Rakouského divadelního muzea do Kunsthistorického muzea. Obdobně prošla na

---

29 Öhlinger T.: *Die Museen und das Recht*, Wien, 2008

30 Bundesgesetz über die Forschungsorganisation in Österreich und über Änderungen des Forschungsförderungsgesetzes (Forschungsorganisationsgesetz – FOG), BGBl. 341/1981

31 Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz), BGBl. I Nr. 115/1998

32 <http://www.ris.bka.gv.at/>

33 http://www.parlament.gv.at/PG/STP/Inhalt_Portal.shtml

34 <http://www.bmukk.gv.at/>

základě Zákona o spolkových muzeích změnou právního postavení i Rakouská národní knihovna. Data o činnosti knihovny jsou zařazovány do statistik spolkových muzeí. Statistické údaje nicméně nelze ani mechanicky přejímat, protože jejich proměny mohly být ovlivněny objektivními okolnostmi - řada muzeí byla ve zkoumaném období kvůli rekonstrukčním pracím uzavřena nebo změnila adresu (působíště). Ve zprávách bohužel chybí například informace o sponzorských darech, restaurátorských aktivitách muzeí a ani výdajová stránka muzeí není detailně rozepsána.

Jako východisko pro reflexi situace ve spolkových muzeí mi sloužila *Evaluierung der österreichischen Bundesmuseen*³⁵, kterou zadalo Ministerstvo školství a kultury v roce 2004. Zpráva byla zveřejněna pouze ve zkrácené podobě, v níž byla akcentována hlavně návštěvnost. Přesto obsahuje řadu zajímavých podnětů.

Další informace o muzejní politice mi poskytly materiály k Muzejní iniciativě³⁶ ministryně Schmied. Na stránkách Ministerstva školství a kultury jsou dostupné příspěvky účastníků moderovaných diskusí, stanoviska některých muzeí a programové dokumenty muzejní politiky ministryně Schmied.

Ve své práci jsem přihlédla i ke zprávám Rakouského kontrolního úřadu, cenné informace jsem čerpala hlavně z *Verleih von Sammlungsgut durch Bundesmuseen, Bund 2010/2*³⁷ o výpůjčkách uměleckých děl spolkovými muzei a z *Wahrnehmungsbericht des Rechnungshofes. Kunsthistorisches Museum mit Museum für Völkerkunde und Österreichischem Theatrumuseum, Bund 2005/5*³⁸.

Důležitým zdrojem informací byl pro mne také denní tisk a periodika, zejména s ohledem na dosud nekomentovanou Muzejní iniciativu z roku 2007. Čerpala jsem z deníků *Der Standard* a *Die Presse*, z týdeníku *Profil*, časopisu a věstníku Spolku rakouských kunsthistoriků *Kunstgeschichte aktuell*.

---

35 *Evaluierung der österreichischen Bundesmuseen*,
http://www.bmukk.gv.at/medienpool/15001/evaluierung_bundesmuseen.pdf

36 <http://www.bmukk.gv.at/kultur/museumsreform/index.xml>

37 <http://www.rechnungshof.gv.at/berichte/ansicht/detail/verleih-von-sammlungsgut-durch-bundesmuseen.html>

38 http://www.rechnungshof.gv.at/fileadmin/downloads/2005/berichte/berichte_bund/Bund_2005_05.pdf

1.4. Metodologie

Vzhledem k tomu, že se jedná o případovou studii založenou na analýze pramenů a literatury (především právních norem, statistik a výročních zpráv o činnosti spolkových muzeí a dokumentů ministerstva školství a kultury), rozhodla jsem se pro teoretickou interpretaci využít typologii Andrease Wiesanda³⁹. Jím navržená typologie reaguje na změny kulturní politiky především z hlediska pronikání ekonomického smýšlení do oblasti kultury v devadesátých letech. Diskuse, které tyto změny vyvolaly, se týkaly především role státu v kultuře, problému možné či nutné finanční efektivity kulturních institucí, otázek jak dosáhnout souladu mezi politikou státu a nároky liberálně-ekonomického myšlení, problému konkurenceschopnosti a podílu soukromého financování kultury. Tato široce založená diskuse⁴⁰ posléze v Rakousku vyústila v reformu právního postavení a vyčlenění z kompetencí spolku všech hlavních kulturních institucí v jeho kompetenci.

Wiesand definuje dva ideální typy kulturní politiky: veřejnou kulturní politiku a nový kulturní trh. Tyto kategorie stanovené Wiesandem upřesnil Max Fuchs.⁴¹

Typ veřejné kulturní politiky je charakterizován tím, že kultura je považována za veřejný zájem, v jehož rámci se finančně podporují především národní nebo regionální kulturní zařízení. Kulturní politika bývá v tomto kontextu chápána především jako péče a rozvoj určitého konsensuálně přijímaného souboru základních hodnot, na něž je orientováno jak estetické vzdělávání, tak i vnímání hodnot. Základním cílem je tradičně vzdělávání.⁴²

Pro typ nového kulturního trhu v principu považuje všechny oblasti veřejného nebo soukromého života za myšlenkově nebo materiálně zajímavé pole působnosti a potencionální trhy. Kultura tímto pojetím je vymezena velmi široce jako svého druhu tržní produkt. Hlavním cílem nového kulturního trhu je hospodářský růst a strukturální inovace, do financování tohoto trhu jsou zapojeny soukromé prostředky. Z hlediska fungování tohoto trhu platí pravidla podnikové ekonomie – včetně úvah o návratnosti

---

39 Fuchs M.: Kulturpolitik als gesellschaftliche Aufgabe, s. 192

40 Knapp, M.: Österreichische Kulturpolitik, s. 215-217, také studie Kultur/Politik. Kulturverwaltung in Österreich. Wien, 1998, s. 15-17

41 Fuchs M.: Kulturpolitik als gesellschaftliche Aufgabe, s. 194-195

42 Fuchs M.: Kulturpolitik als gesellschaftliche Aufgabe. Eine Einführung in Theorie, Geschichte, Praxis. Opladen, 1998, s. 194

investic (management kultury, který aplikuje nástroje jako marketing a controlling). Tento druh je zaměřen na zákazníka, jemuž se kulturní nabídka přizpůsobuje.⁴³

Pro vyhodnocení reformy jsem použila metody, kterou je možné zařadit do oboru tzv. „Kulturbetriebslehre“ a která nabízí interpretační rámec pro fungování kulturních zařízení. Ta se vyznačují tím, že produkují symbolické, nemateriální hodnoty, které jsou neobchodovatelné – spadají do neziskové sféry. Tato metoda se opírá o přístupy odvozené ze společenských věd a ekonomie.⁴⁴ V mém případě práce zasahuje do oblasti práva, muzeologie, politiky a ekonomie.

Při analýze budu vycházet z kulturněpolitického zadání Zákona o spolkových muzeích 1998 a z jeho specifikace obsažené v muzejních řádech. Je třeba podotknout, že úkoly muzeí jsou v mnoha případech formulovány velmi vágně a nelze je jednoznačně zhodnotit. Sledovat přitom budu jak kvantitativní, tak i kvalitativní hlediska. Hlediska kvantitativní se vztahují na financování a návštěvnost, kvalitativní na právní normy, správní předpisy a plnění základní funkce muzea – tedy sbírkovou a výstavní aktivitu.⁴⁵

V úvodu jsem hovořila o kritériu úspěchu reformy spolkových muzeí. Z hlediska analýzy fungování spolkových muzeí je ovšem otázkou, podle jakých kritérií vlastně úspěšnost muzeí hodnotit. Existují kvantitativní kritéria jako statistiky návštěvnosti a finanční zisk, jehož muzea svou obchodná činností dosáhla. Tato kritéria lze jednoduše doložit a ministerstvo i ředitelé muzeí je v médiích opakovaně uvádějí na důkaz úspěšnosti. Na druhou stranu jsou tato kritéria možná příliš zjednodušující. Kvalitativní hledisko – tedy analýza toho, jak muzeum plní svou základní funkci - je sice odborně náročnější, avšak pro přetrvání muzea jako kulturní a kulturněpolitické instituce naprosto nezbytná.

Nejdřív jsem se zaměřila na Zákona o organizaci výzkumu v Rakousku 1991 a v další fázi jsem sledovala změny, které nastaly se schválením Zákona o spolkových

---

43 Ibid., s. 195

44 Viz Tschmuck P., Zembylas T.: Kulturbetriebsforschung. Ansätze und Perspektiven der Kulturbetriebslehre, Wien, 2006; Ke Kulturbetriebslehre se vztahují Peter Tschmuck i Heimo Konrad, oba působí na Institutu pro kulturní management a kulturní vědu při Univerzitě pro muzických a výtvarných umění.

45 Pro evaluaci vědecké činnosti muzea a uchovávání artefaktů je dostupných minimum dat a vyžaduje jistě větší odbornou kompetenci, než kterou se autorka zatím může vykázat. Odvolala bych se v tomto případě na Evaluační studii Ministerstva školství a kultury.

muzeích 1998 a jejich novelizace. Kromě toho autorka podrobně rozebírá muzejní řády, které jsou vydávány jako vyhlášky Ministerstva školství a kultury. Retrospektivní analýza má umožnit uvědomit si sled právních úprav a vliv na adresáty právních norem.

Při analýze financování jsem zkoumala především výši základní dotace pro muzea od spolku, investiční program spolku, zisky ze vstupného, pronájmů prostor, akcí muzea (například výši sponzorských příspěvků muzea nezveřejňují). Snažila jsem se objasnit, zda došlo k významným úsporám, protože hlavním cílem této změny byla především úspora ve státnímu rozpočtu.

Návštěvnost je předmětem další analýzy. Opírám se o výroční zprávy MŠK Kulturbericht 1998-2008 a o evaluační studii MŠK z roku 2005. Zabývám se celkovým vývojem návštěvnosti, strukturou návštěvníků jednotlivých spolkových muzeích a v neposlední řadě i zvyšováním vstupného.

Přihlédnu k analýze sbírkové politiky spolkových muzeí, týkající se rovněž věcného zaměření sbírek a akviziční politiky a k výstavní činnosti muzeí. Také se zmíním o roli, kterou v kontextu sbírkové politiky hrají dlouhodobé zápůjčky soukromých sběratelů.

2. MUZEUM

2.1. Definice muzea

Mezinárodní muzejní rada (ICOM), která sdružuje na muzea po celém světě, definuje muzeum následovně:

„Muzeum je nezisková, státní instituce ve službách společnosti a jejího vývoje, otevřená veřejnosti, která sbírá, uchovává, zkoumá, komunikuje a vystavuje hmotné a nehmotné dědictví lidstva a jeho okolí pro účely vzdělávání, studia a potěšení.“⁴⁶

2.2. Hlavní úkoly a činnosti muzea

Základní funkce a hlavní pole činnosti muzea jsou sbírky, uchovávání, vědecká činnost a zprostředkování.

Sběratelská činnost je hlavní funkcí a podstatou muzea. Fenomén sběratelství vychází z knížecí a církevní sběratelské činnosti. Sbírkou vytvářejí profil muzea, nové přírůstky jsou zpravidla zakoupeny, popřípadě pochází z pozůstalostí, nálezů, vykopávek nebo jsou muzeu darovány. Shromažďováním objektů muzea pomáhají vytvářet kulturní paměť a posilují emocionální vazby k příslušnému regionu nebo státu.⁴⁷ Tomuto zaměření odpovídá rovněž způsob instalování sbírkových fondů, reflektující určitý ideový koncept. Vystavením se exponáty stávají součástí kulturní paměti, a tím pádem také předmětem historického bádání.

V Rakousku, jehož současnou muzejnickou problematikou se zde budu zabývat, je vědecké zpracování sbírek řízeno přesnými pravidly tzv. Provenienzforschung, tedy získáváním informací o původu děl a jeho majitelích.⁴⁸

Muzejní výzkum vypadá tak, že jednotlivé objekty jsou přesně popsány,

---

46 http://icom.museum/hist_def_eng.html

47 O fenoménu sběratelství se velmi podrobně rozepisuje Pomian K.: Der Ursprung des Museums. Berlin, 2007

48 Konkrétně v Rakousku jsou od schválení tzv. „Kunstrückgabegesetz“ (BGBl. 1 Nr. 181/1998) otázky původu uměleckých děl systematicky sledovány a předávány komisi pro původ uměleckých děl při rakouském památkovém úřadě, na kterou se obrací přímo ministerstva. Tato praxe ale ve skutečnosti pokulhává.

identifikovány, katalogizovány a zařazeny do depozitáře. Součástí odborného výzkumu jsou publikace, které veřejnost seznamují s výsledky vědeckého bádání. Kromě výzkumu sbírek by měla být pozornost muzeí věnována i výzkumu návštěvnosti, novým metodám výstavnictví, popularizaci vědeckých výsledků, organizování konferencí a obecně otázkám spojeným s oblastí muzeologie.⁴⁹

Uchovávání muzeálních objektů zahrnuje tři oblasti: bezpečnost, konzervování a restaurování objektů v muzeu. V metodách restaurování se prosazují dva hlavní základní, historicky vyvinuté přístupy. První spočívá v rekonstrukci původního stavu objektu, při níž se ovšem nelze nevyhnout subjektivním představám, druhý v pietním zachování stávajícího stavu, tedy konzervování.⁵⁰

Prezentace a zprostředkování muzejních artefaktů veřejnosti je podstatným úkolem muzea i prostředkem kulturní politiky. Jedná se při tom jednak o zpřístupnění sbírek široké veřejnosti, jednak o osvětovou a vzdělávací činnost.

Prezentace sbírkových fondů probíhá prostřednictvím stálých expozic a temporálních výstav. Stálé expozice by měly reflektovat souvislosti, v nichž jsou exponáty vystaveny (kulturní, historické, geografické sociální a jiné vazby) temporální výstavy zase nabízejí publiku nová témata, jiné úhly pohledu nebo prezentují výsledky nejnovějšího výzkumu, upozorňují na pozapomenuté nebo nově objevené fenomény či prezentují jevy, které se dostaly na okraj zájmu.

Výsledky odborné vědecké práce muzea a smysl výstav zprostředkovává návštěvníkům tzv. lektorské oddělení. Nejčastější formou této přímé komunikace jsou komentované prohlídky a workshopy.⁵¹

Exkurs: Historie muzea

Exkurs do historie muzea jako instituce ozřejmí i jeho současnou podobu a fungování.

Role muzea se v čase měnila, odvíjí se od jeho společensko-veřejné funkce. Předchůdci muzea v 16. století byly tzv. kunstkomory a kabinety kuriozit, které měly jako teatrum mundi demonstrovat přehled o vědění své doby.⁵² Obvykle se skládaly ze

49 Viereg H.K.: Museumswissenschaften, s. 36

50 Ibid., s. 40

51 Ibid., s. 43

52 Waidacher F.: Handbuch der Allgemeinen Muzeologie, s. 83

třech částí – pod naturália spadala mineralogie, botanika a zoologie, pod artificialia zlatnictví, špekařství, grafické sbírky a pod scientificalia nejrůznější druhy měřících přístrojů. Vedle těchto částí patřila ke kunstkomoře i obrazárna.

Rozsáhlou sbírku vybudoval Ferdinand II. Tyrolský (1529-1905) na zámku Ambras u Innsbrucku. Ferdinand II. vytvořil sbírku jež obsahovala kunstkomoru a kabinet kuriozit, klenotnici, sbírku zbraní a sbírku historických portrétů a byla vzorem pro ostatní sbírky své doby. Sbírkou, řazená na základě materiálové příbuznosti (bez ohledu na stáří, původ a význam artefaktů) měla působit reprezentativně: Ferdinand II. jí ukazoval svým hostům, kteří měli být nejen ukouzleni, ale také a poučeni.⁵³

Nejvýznamnější habsburskou sbírkou byla kunstkomora Rudolfa II (1550-1612), která se nacházela na pražském hradě. Obsahovala asi 3000 artefaktů, mezi nimi množství obrazů od Albrechta Dürera, Correggia, Pietra Breughela st., Lucase Cranacha, Arcimbolda a dalších slavných umělců té doby. Po smrti Rudolfa II. padla za oběť třicetileté válce, především plenění švédských vojsk v roce 1648. Osudy jednotlivých předmětů, které Rudolf II. nashromáždil, jsou dodnes předmětem vědeckého bádání.⁵⁴

Od 16. a 17. století se kolekce předmětů přemísťují do otevřených prostor, do tzv. galerií, které se jako první objevily v renesanční Itálii. Oceňovaly se především umělecké hodnoty, nikoli náboženský význam. Tyto sbírky měly pro svého zřizovatele významnou reprezentativní funkci.⁵⁵ Typickým příkladem této reprezentativní potažmo i kulturně politické funkce umělecké sbírky byla obrazárna rakouského arcivévody Leopolda Viléma (1614-1662) v Bruselu, kde působil jako místodržící Španělského Nizozemí (patřící rodu Habsburků, od 1714 Rakouské Nizozemí).

Jako první bylo veřejnosti zpřístupněné British Museum usnesením anglického parlamentu v roce 1753 (i když s poměrně vysokým vstupným). Ve Vídni byla jako první otevřena veřejnosti císařská obrazárna v horním Belvederu v roce 1780.⁵⁶ Zpočátku byla všeobecně přístupná bez předchozího ohlášení v pondělí, středu a pátek, s „čistými botami“, hůlky a kordy musely být odloženy a dětem byl vstup zakázán. V

---

53 Waidacher F.:Handbuch der Allgemeinen Muzeologie, s. 206-207

54 Bukovinská B.: Kunstkomora Rudolfa II. in: Rudolf II. a Praha : císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, katalog výstavy, Praha, 1997 Zásadní badatelskou otázkou je, zda bylo řazení rusolfinské sbírky náhodné nebo obsahovalo nějaký dosud skrytý systém.

55 Waidacher F.:Handbuch der Allgemeinen Muzeologie, s. 85

56 Ibid., s. 85-90

deštivých dnech zůstávala galerie zavřená. Omezení vstupu na dva dny se vstupenkami bylo zavedeno roku 1813.⁵⁷

Milník pro vývoj moderního muzea znamenal vznik Louvru jako Muzea Francouzské republiky. Jeho iniciátorem byl Jacques-Louis David, který se pokoušel předejít ničení a novému přivlastnění konfiskovaných královských a šlechtických sbírek.⁵⁸ Sbírkové byly převedeny do vlastnictví státu, Louvre se stal prvním národním muzeem. Francouzská republika viděla v revolučních muzeích způsob, jak symbolicky zviditelnit a propagovat nový stát pro zahraniční i domácí publikum. Jeho osvícensko-revoluční rétorika proklamovala zpřístupnění sbírek pro každého, každý bude mít právo na povznášející prožitek.⁵⁹

V průběhu 19. století sílila národní myšlenka, muzeum demonstrovalo vyspělost a bohatství národního státu. Sbírkové byly řazeny podle národních škol. Jako první byl tento model chronologického řazení podle malířských škol použit v Belvederu ve Vídni, kam byla ze Stallburgu přemístěna císařská obrazárna. V Louvru byly sbírkové řazeny chronologicky od antiky po současnost, přičemž umění francouzské zaujímal postavení následníka a vrcholu tradice západní civilizace a oslavovalo tak společenskou vyspělost republiky. Druhý způsob vystavování, podle okolností uplatňovaný i dnes, spočívá v akcentu na výjimečnost díla nebo artefaktu.⁶⁰

Muzeum jako symol a reprezentaci státu v Rakousku sehrálo Uměleckohistorické muzeum ve Vídni slavnostně otevřené Františkem Josefem I. Roku 1891. Císař zde shromáždil velkou část své sbírkové umění. Budova muzea byla navržena Gottfriedem Semperem a Carlem Hasenauerem v neorenesančním stylu. Jeho protějškem bylo Přírodněhistorické muzeum bylo otevřené ve stejném roce. Od KHM se odlišuje jen v detailech, ve výzdobě fasády - plastikách na atice, vedle hlavního vchodu a na hlavní kupoli.⁶¹

Rozkvět muzeí v 19. století souvisel s kulturními aspiracemi měšťanských

---

57 Seipel W.: *Museum-Identität-Österreich* in: Csúri K., Kótk M.: *Österreichische Identität und Kultur*, Wien, 2007, s. 109

58 Grasskamp W.: *Museumsgründer und Museumsstürmer*, s. 21

59 Kesner L.: *Muzeum umění v digitální době*, Praha, 2000, s. 21-22

60 *Ibid.*, s. 28-29

61 Muzea byla plánována jako součást širšího urbanistického komplexu tzv. „Kaiserforum“, který byl Františkem Josefem I. po neúspěšném výběrovém řízení zadán Gottfriedu Semperovi spolu s realizací Neue Hofburg. Předobrazem císařovi byl Semperův návrh na Zwingerforum z roku 1844. Od stavby Kaiserfora bylo upuštěno 1913, jeho torzo tvoří budovy KHM, NHM a Neue Hofburg. Podrobně viz Boeckl M.: *MuseumsQuartier Wien. Die Architektur*, Wien, 2001

vrstev. V roce 1864 bylo založeno „k.k. Österreichische Museum für Kunst und Industrie“ (dnes Rakouské uměleckoprůmyslové muzeum), které předcházela měšťanská iniciativa z počátku 19. století. Obdobně na podnět spolku vzniklo Rakouské vlastivědné muzeum („Österreichisches Museum für Volkskunde“). Umělecký spolek Secese založil svou galerii podle návrhu J.M. Olbricha pro pořádání výstav spolku.⁶²

Mezníkem rakouských dějin je konec První světové války a rozpad habsburské monarchie. V roce 1918 byly císařské sbírky převedeny pod správu státu a byl vydán zákaz vývozu nebo prodeje uměleckých děl z uměleckých sbírek císařské rodiny Habsburků. Majetkoprávní otázky řešil tzv. „Habsburgergesetz“, zákon o vypovězení ze země a o převzetí majetku domu habsbursko-lotrinského. Podle zákona byl vyvlastněn soukromý majetek císařsko rodiny, především umělecké sbírky včetně budov muzea. V rámci tohoto zákona byla zabavena i grafická sbírka knížete Alberta von Sachsen-Teschen, dnes ve fondu muzea Albertina. Části sbírky musela republika na základě nařízení soudu navrátit.⁶³

Nově vzniklá republika se musela vyrovnat s nároky vítězných mocností. Itálie začala zabavovat umělecká díla z KHM jako kompenzaci za staletí utlačování ze strany Habsburků. Tento pokus v zápětí zastavil americký prezident Wilson. Části uměleckých sbírek nárokovaly i ostatní nástupnické státy monarchie. Praha například požadovala navrácení sbírek Rudolfa II. a Ferdinanda III. Na základě mírové smlouvy ze St. Germain byla ustavena právní komise pro vyřízení těchto žádostí. Komise ovšem až na vyřízení menších požadavků Itálie a Maďarska všechny požadavky odmítla.⁶⁴

Období nacismu přineslo obohacení sbírek především o zabavený židovský majetek. Dodnes se jedná o navrácení řady uměleckých děl, restituce řeší v Rakousku několik zákonů. Z poslední doby je to „Mauerbach-Gesetz“ z roku 1996 a „Kunstrückgabegesetz“ z roku 1998.⁶⁵

Počátkem 20. století se stala muzea předmětem kritiky ze strany uměleckých

---

62 Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 15

63 Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 19-20

64 Ibid., s. 23, podrobně se otázkou zabývá Herbert Posch: „Vom Scheitern einer Aneignung. Österreichische Museen am Übergang von der Monarchie zur Republik“, Dipl. Univ. Wien, 1997

65 Pro podrobné informace viz Theodor Brückler: Kunstraub, Kunstbergung und Restitution in Österreich 1938 bis heute, Wien, 2000

avantgard, především futuristů s jejich radikálním odmítnutím historie. Ve futuristickém manifestu z roku 1909 jsou muzea nazvána „hřbitovy umění“. Jejich manifest směřoval proti prezentování umění v muzeích, kde jsou objekty vytržené z původního kontextu.⁶⁶ Dalším bodem kritiky uměleckých avantgard bylo oddělení umění a vědeckého bádání od běžného života a o téměř kultický vztah k umění vyjádřený spojením „věž ze slonoviny.“

Volání po proměně muzea jako konzervativní instituci, která nadále stojí sama pro sebe a odřízla od své současnosti, se objevilo znovu v šedesátých letech. Souviselo i s novým směřováním kulturní politiky ve smyslu demokratizace přístupu ke kultuře a umění a také s vnímáním kultury v širokém slova smyslu, nejen jako vysoké kultury. První analýza z oblasti sociologie muzea „The Love of Arts: European Museums and their visitors“ od Pierra Bourdieu a Alaina Darbela pochází z roku 1969. Studie se zaměřila na návštěvníky muzeí, jejich sociální původ, dosažené vzdělání, věkovou strukturu návštěvníků.⁶⁷

V roce 1970 byl vydán sborník *Museum der Zukunft*, který představil několik koncepcí pro budoucí vývoj muzea – konzervativních i progresivních, a stal se určující pro přemýšlení o muzeu v pozdějších letech.⁶⁸ Institucí muzea se zabývali i umělci, k tzv. institucionální kritice se hlásili například Joseph Beuys, Marcel Broothaers, Hans Haacke, Daniel Buren, Alan Kaprow a další.⁶⁹

Vlna zájmu, známá dokonce jako boom muzeí, se vzedmula od sedmdesátých let. Byla přehodnocena podoba muzea jako izolovaného ostrůvku historie, změnila se jeho společenská funkce ve smyslu oblíbené volnočasové aktivity.⁷⁰ Nově se objevil trend ke stavění a zakládání nových muzeí navržených renomovanými architekty. Z velkých staveb lze jmenovat například Neue Staatsgalerie ve Stuttgartu (James Stirling, 1979-84), Centre Pompidou v Paříži (Renzo Piano, Richard Rogers, 1972-1977) nebo Gugenheimovo muzeum v Bilbau (Frank Gehry, 1993-1997).⁷¹ V Rakousku byl v

---

66 Wall T.: *Das unmögliche Museum*, s. 133-134

67 Výsledky studie bylo muzeum a umění interpretováno jako ideologická instituce, která potvrzuje existující kulturně společenské rozdíly. Z návštěvy muzea měli být vyloučeni ti, kteří neměli dostatečné vzdělání, nepatřili k privilegované části společnosti a nebyli schopni rozluštit poselství uměleckých děl. In: Orišková S 22

68 Blíže o koncepcích Wall T.: *Das unmögliche Museum*, s. 144-150

69 Wall T.: *Das unmögliche Museum*, s. 160-190, dále sborníky textů umělců a kritiků umění *Museum als Arena* (ed. Christian Karavagna) a sborník *diskursive museum* (ed. Peter Noever).

70 Waidacher F.: *Handbuch der Allgemeinen Muzeologie*, s. 22

71 Naredi-Rainer P.: *Museum Buildings*, s. 70, 174, 218

devadesátých letech vybudován muzejní okrsek Museumsquartier ve Vídni (Ortner & Ortner, 1998-2001), Kunsthau Bregenz (Peter Zumthor, 1990-1998), Museum Essl (Heinz Tesar, 1998) a další.

3. MUZEJNÍ POLITIKA V RAKOUSKU

3.1. Vývoj 1987-1998

Jak jsem zmínila, od 70. let západní Evropa procházela obdobím boomu muzeí. Došlo k reformě zkosnatělých institucí, které do té doby stály spíše na okraji zájmu politiky a široké veřejnosti.

V Rakousku se muzeím dostává pozornosti až koncem 80. let. Výmluvně toto dokládá fakt, že v 80. letech byl rozpočet spolkových divadel šestkrát vyšší než rozpočet spolkových muzeí.⁷² Do novin se muzea dostávala jen v souvislosti se špatným technickým stavem budov nebo nedostatkem personálu. Veřejnost byla tímto stavem alarmována, ale politická vůle k výraznější proměně v té době chyběla.⁷³

Muzea se stala prioritou vlády koalice ÖVP a SPÖ po volbách 1987. Ve vládním prohlášení spolkový kancléř Franz Vranitzky hovořil o muzeích jako o „strážcích velkého kulturního dědictví Rakouska“, místech vědeckého bádání a vzdělávání, stejně tak jako hospodářském faktoru rostoucího významu. Přislíbil program modernizace muzeí, strukturální zlepšení a větší blízkost publiku.⁷⁴ Vranitzky také oznámil plán v areálu bývalých dvorských stájí ve spolupráci s Vídní vybudovat kulturní centrum (budoucí Museumsquartier).⁷⁵

V roce 1987 byl schválen plán na opravu Bundesmuseen pod názvem Miliarda pro muzea („Museumsmilliarde“). Zahrnoval technické opravy budov a jejich přizpůsobení moderním požadavkům (výtahy, šatny, kavárny apod.). Prostředky pro muzea byly v roce 1990 navýšeny na 3,3 mld. šilinků. Do roku 1999 byl z těchto peněz

---

72 Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 29; Tradičně největší část rakouských spolkových výdajů na kulturu připadá na divadelní umění, jeho podíl na celkových kulturních výdajích byl v 80. letech kolem 50%, od devadesátých let mírně klesá. Druhou nejvýznamnější položkou je vzdělávání, tedy umělecké vysoké školy. A konečně třetí položku tvoří muzea. Výdaje na muzea neustále stoupají, v roce 1987 podíl muzeí na celkovém financování obnášel 7,9%, v roce 1994 pak 11,4%. blíže viz Knapp 234-235

73 K tehdejšímu stavu muzeí se kriticky vyjadřuje celá řada autorů, Knapp uvádí, že Kunsthistorisches Museum a Naturhistorisches Museum byly elektrifikované teprve v sedmdesátých letech, Siegfried Seipel byl v roce 1990 pověřen vedením KHM s programem elektrifikace egyptsko-orientální sbírky, které se musely zavírat se setměním, generální opravou obrazárny, prodloužení otvírací doby v zimním období do 18h a další. Barvitě „Ist-Zustand“ popisuje Pribila, o nedostatečných kapacitách šaten, zatarasených únikových východech, nedostatečném zabezpečení sbírek a prostupném krovu. Podobně Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 29-30

74 Regierungserklärung 1987, S 31,32

75 Ibid. s. 32

opraven MAK, Divadelní muzeum, Belvedere a KHM. Generální rekonstrukcí prošlo Technické muzeum (1992-1999) a v roce 1999 započala přestavba Albertiny.⁷⁶

3.2. Právní postavení spolkových muzeí – částečná právní samostatnost

V roce 1989 se změnilo na základě novely Zákona o organizaci výzkumu v Rakousku a o změnách financování výzkumu⁷⁷ právní postavení spolkových muzeí ve smyslu částečné právní odpovědnosti.

Podle původní úpravy zákona FOG z roku 1981 byla spolková muzea zařízeními spolku bez vlastní právní subjektivity. Z organizačního hlediska fungovala jako podřízené orgány ministerstev („nachgeordnete Dienststellen“) a podléhala příslušnému ministrovi.⁷⁸ Komplikované bylo třídění kompetencí v oblasti muzejní politiky. Většinu muzeí spravovalo Ministerstvo pro vědu a výzkum, budovy muzeí spravovalo rakouské Ministerstvo hospodářství a několik muzeí a sbírek náleželo dalším pěti ministerstvům.⁷⁹ Zákon dále upravoval a rozepisoval funkce Bundesmuseen: sbírat, uchovávat, vědecky zpracovávat a zpřístupňovat. Pro každé muzeum příslušný ministr vydával muzejní řád.⁸⁰ Muzea byla financována z rozpočtu spolku, stejně tak příjmy ze vstupného nepatřily jednotlivým muzeím, ale plynuly do společného rozpočtu.⁸¹

Hlavní změnou v novele zákona FOG z roku 1989 byla částečná právní subjektivita spolkových muzeí. Muzeím bylo umožněno bezplatnými právními úkony nabývat jmění a práva, jako například dary a odkazy. Muzea mohla nově vydávat a prodávat tiskoviny, nosiče obrazů, repliky, upomínkové a podobné předměty, které se vázaly k činnosti muzea. Také se mohla stát členy spolků, které se věnují podpoře muzejních aktivit. Stále měla informační povinnost vůči zřizovateli a podléhala účetní kontrole ministerstva a kontrolního úřadu.⁸²

V novele FOG z roku 1991 byla částečná právní subjektivita muzeí rozšířena o možnost smíšených darů a o smlouvy se sponzory. Rozšířily se možnosti samostatného

---

76 Pro podrobný rozpis úprav viz Kulturbericht 1999, s. 18 nebo Pribila G.: Museumspolitik in Österreich, s. 112-115,

77 FOG BGBl. I Nr. 246/1989

78 §31 Forschungsorganisationsgesetz BGBl. Nr. 341/1981

79 Detailní výčet Pribila G.: Museumspolitik in Österreich, s. 97-98

80 §32 Forschungsorganisationsgesetz BGBl. Nr. 341/1981

81 Korinek K.: Kulturrecht, s. 92

82 BGBl. Nr. 246/1989

jednání muzeí, například financovat zvláštní nebo zvýšené výdaje na výstavy z příjmů z částečné právní samostatnosti.⁸³ Muzea byla i nadále financována ze společného rozpočtu, ministerstva rozhodovala o výši dotací pro každý nadcházející rok.

3.3. Museumsquartier

První úvahy o využití bývalých dvorských stájí pro muzejní účely se objevují v roce 1981. Město Vídeň chtělo celý areál využít pro komerční účely – nákupní centrum a hotely. V reakci na odpor veřejnosti se iniciativy chopila ministryně pro vědu a výzkum Hertha Firnberg. Navrhla na místě bývalých dvorských stájí, kam by mohly expandovat vídeňská muzea. Původní vize zahrnovala nejen klasický „muzejní ostrov“, ale i centrum pro současné umění a kulturu.⁸⁴ Na financování projektu se mělo podílet vedle spolku i zhruba ze čtvrtiny město Vídeň. Byla vyhlášena mezinárodní architektonická soutěž pro budoucí areál.

Nový ministr pro vědu a výzkum Erhard Busek vzal celou iniciativu za svou a prohlásil, že jde o „kulturní manifest republiky“. Busek také poprvé použil termín MuseumsQuartier (MQ).⁸⁵ Pověřil Dietera Steinera a Dietera Bognera, aby vypracovali muzeologický a prostorový program pro celý areál. Oba autoři prosazovali strategii věnovat MuseumsQuartier modernímu a současnému umění a kultuře. Těžištěm mělo být Muzeum moderního umění propojené s „Medienzentrum“, s médií a novými technologiemi. Měla vzniknout „Kunsthalle“ jako ohnisko současného umění, hudby, tance a divadla. Plánované pro MQ bylo i Muzeum idejí rakouské moderny, fotografická sbírka a kulturněpedagogické centrum.⁸⁶

Zároveň vláda jednala o zakoupení sbírky umění Rudolfa Leopolda. Jejím těžištěm je klasická moderna, především největší světová sbírka obrazů Egona Schieleho. Ostatní díla patří do období secese a expresionismu, z autorů je možné jmenovat Gustava Klimta, Oskara Kokoschku, Richarda Gerstla, Herberta Boeckla, Alfreda Kubina a další. Celkem sbírka čítá asi 5300 objektů.

Sbírka Leopold měla být začleněna do různorodé struktury MQ, pravděpodobně

---

83 Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 55

84 Pribila G.: Museumspolitik in Österreich, s. 75-76

85 Chronologie 2. Geschichte des Wettbewerbs. In: Der Standard, 23.6.2001

86 Bogner D.: Zufallsergebniss oder geplante Vielfalt? Das Konzept des MuseumsQuartiers in: Boeckl M.: MuseumsQuartier Wien. Die Architektur, Wien, 2001, s. 38

do Muzea idejí rakouské moderny. Jednání se komplikovalo, protože Rudolf Leopold si kladl velké podmínky: sbírka měla být odkoupena za 2,5 mld šilinků, zůstat celistvá a nesměla být rozdělena mezi ostatní spolková muzea. Leopold požadoval, aby bylo pro jeho sbírku postaveno samostatné muzeum, které ponese jeho jméno a ve kterém bude ředitelem na doživotí. Sbíрка Leopold měla být doplněna ze sbírek státních, a zároveň měl být Rudolfu Leopoldovi k dispozici rozpočet pro další akvizice.⁸⁷ Jednání bylo nakonec úspěšné, Rudolf Leopold dosáhl téměř maxima svých požadavků. Spolkový zákon o financování nabytí sbírky Leopold zřizuje soukromou nadaci, do které se spolek zavazuje vložit 2,2 Mld šilinků ve splátkách mezi léty 1994 a 2007. Pro sbírku měly být rezervovány prostory v areálu MQ a spolek se rozhodl nést provozní náklady muzea.⁸⁸

V architektonické soutěži pro areál MQ zvítězil projekt studia Ortner & Ortner. Představil kromě dvou nových budov muzeí uvnitř komplexu (Museum Leopold a MUMOK) i „Leseturm“, věž s veřejnou čítárnou, která byla o několik metrů vyšší než hlavní kupole KHM a NHM. Na rozdíl od ostatních řešení návrh Ortner & Ortner počítal se zachováním zimního jezdeckého sálu (dnes Kunsthalle Wien). Zachování sálu bylo zřejmě jediné přijatelné pro Rakouský památkový ústav a možná napomohlo k vítězství kanceláře Ortner & Ortner.⁸⁹

Jádrem sporu o MuseumsQuartier se stalo architektonické řešení areálu. Odpůrci architektonického konceptu Ortner & Ortner viděli v zásazích do barokního komplexu jeho nenávratné porušení. Stejně tak se stavěli proti Leseturm jako neestetické věži v úhlu pohledu od Hofburgu. Návrhem konzervativních oponentů MQ byl čistě muzejní okrsek spojený s minimálními zásahy do barokního komplexu. Zastánci konceptu Ortner & Ortner naopak viděli v Leseturm jasný symbol pro progresivní propojení tradičních muzeí a současného umění a kultury.

Z hlediska politické podpory projektu MQ za původním konceptem jednoznačně stál ministr pro vědu a výzkum Erhard Busek a většinově i ÖVP. SPÖ byla proponent MQ i konceptu Leseturm, její jednoznačný souhlas však nabourala krátká mezihra, kdy

---

87 Pribila G.: Museumspolitik in Österreich, s. 89

88 Spolkový zákon o financování převzetí sbírky Leopold, BGBl. Nr. 621/1994

89 Der Bahnhof. Geschichte des MuseumsQuartiers ist eine Geschichte der permanenten Redimensionierungen. Der Standard, 23.6.2001

na podnět starosty Vídně Helmuta Zilka (SPÖ) se kulturněpolitický program soustředil na ideu získat pro Vídeň Guggenheimovo muzeum navržené Hansem Holleinem.⁹⁰ Zelení se většinou ke stavbě Leseturm stavěli pozitivně. FPÖ se postavila na stranu odpůrců projektu a zaujala pozici ochránce kulturního dědictví Rakouska. V konečném výsledku chyběla politická vůle financovat část projektu orientovanou na současné umění a kulturu a koncept Leseturm a Medienzentrum padl do roku 1995.⁹¹

Mediálně byla celá kontroverze poháněna Kronen Zeitung, které se staly hlásnou troubou pro odpůrce projektu. Proti architektonické koncepci se pod heslem „Monsterprojekt“ nebo „Museumsmonster“ postavily občanské iniciativy a FPÖ. Barokní stáje od Fischera z Erlachu měly být zničeny „brutálními přístavbami“. „Doprostřed do Fischerova horizontálně rozčleněného díla měla být vsazena pseudomoderní obrovská věž vysoká 67 metrů, daleko přes připuštěnou výšku pro danou část města; ohromná hala, 37 metrů vysoká; a všelijaké jiné ohyzdnosti.⁹² O tom, že se nad se nad MQ už vypíná téměř 50m vysoká se železobetonová protiletadlová věž tzv. Flakturm z roku 1943 se mluvčí nezmiňoval.

V roce 1997 projekt po napjatém očekávání posvětil památkový úřad a stavba začala v roce 1998. Obě muzea (Museum Leopold a MUMOK) vyrostla do roku 2001. Následovat měla renovace původního traktu Fischera z Erlachu do roku 2002 měl být určený pro Quartier 21 (centrum současného umění). Celkové náklady projektu jsou vyčíslené na 145,35 miliónů euro. Spolek uhradil 116,28 miliónů, Vídeň se podílela 29,07 miliony euro.⁹³

V hodnocení průběhu realizace a finální podoby MQ se autoři rozcházejí. Dieter Bogner, autor konceptu MQ, za protivníky projektu označuje ty, kteří chtěli konzervovat původní stav císařských stájí - národní a mezinárodní skupiny kunsthistoriků, samozvané památkáře, drožkáře, anonymně polemizující vydavatele novin, obratné politiky a další. Podle Bognera se odpůrcům podařilo významně zasáhnout do urbanistického konceptu projektu především odstraněním věže jako dominantního

90 Chronologie 2. Geschichte des Wettbewerbs (T. Trenkler), 23.6.2001

91 Knapp, M.: Österreichische Kulturpolitik, s. 208

92 Kronen Zeitung, 11.9. 1992 in: Knapp, M.: Österreichische Kulturpolitik, s. 205

93 Pro podrobný popis stavebních investic v MQ viz Kulturbericht 2000, s. 20-21

vertikálního prvku a systému podzemního „zásobování“.⁹⁴ Bogner klade velké naděje v quartier 21 (q21), který by měl odrážet myšlení a kulturu 21. století. Má sloužit jako platforma pro menší kulturní iniciativy, jako místo neustálého střetávání se se současnou kulturou a její produkcí a jako prostředí pro kulturní „Start-ups“, nové nezaběhnuté projekty. q21 by podle Bognera měl ztělesňovat základní ideu MQ jako okrsku pro moderní a současné umění a jeho kritický potenciál by měl „velkému“ MQ s jeho tendencí k institucionalizaci nastavovat zrcadlo.⁹⁵

Z perspektivy kulturní politiky se Marion Knapp ptá, do jaké míry byla předurčena podoba MQ jako „Hochkulturquartier“ se zaměřením na muzea umění. Obrat vidí v rozhodnutí nerealizovat Leseturm a Medienforum, které měly podporovat současné umění a kulturu. Považuje za pravděpodobné, že projekty, které nespádaly do kategorie reprezentativní se neuskutečnily.⁹⁶

Thomas Trenkler, komentátor listu Der Standard, vidí historii MQ jako historii „předimenzování“, několikanásobného přeplánování komplexu na základě měnící se politické objednávky. Zásadní rozmělnění původního konceptu MQ podle Trenklera nastalo po odchodu ministra Erharda Buska (věda a výzkum) v roce 1995, ke kterému přispěla i kampaň, kterou proti Buskovi vedl list Kronen Zeitung.⁹⁷

---

94 Boeckl M.: MuseumsQuartier Wien. s. 33; Pro vysvětlení původního konceptu MQ do studia Ortner & Ortner viz Boeckl M.: Kulturelle Urbanisierung . Zur Philosophie von Ortner & Ortner. Pro Museum Leopold . Achleitner vidí architektonický koncept reagovat na „Kaiserforum“ navržené Gottfriedem Semperem. V budovách Museum Leopold architekti navazují na osu určenou Semperovými muzei a staví se do této tradice. MUMOK pak lícuje se 7. vídeňským okrskem a odkazuje na měšťanskou Vídeň, která se stala hlavním nositelem moderních myšlenek. (Friedrich Achleitner: Gegensätze und Ambivalenzen in Boeckl M.: MuseumsQuartier Wien.)

95 Bogner D.: Zufallsergebniss oder geplante Vielfalt? Das Konzept des MuseumsQuartiers in: Boeckl M.: MuseumsQuartier Wien. Die Architektur, Wien, 2001, s. 40; K situaci q21 v současnosti: z rozhovoru s Dr. Michaelem Wimmerem, jež sídlí v areálu q21 v rámci organizace Educult, jsem vyrozuměla, že v q21 je nutné platit nájemné, které byť dotované, je pro začínající kulturní iniciativy příliš vysoké. Proto je současný dojem spíše rozpačitý, rozhodně se nejedná o živou kulturní čtvrt', ale spíše o skrumáž různorodých iniciativ a obchůdků.

96 Knapp, M.: Österreichische Kulturpolitik, s. 210

97 Trenkler http://www.nextroom.at/building.php?id=2419&inc=artikel&_list=bild&sid=5887

4. REFORMA SPOLKOVÝCH MUZEÍ – PRÁVNÍ ÚPRAVA

Muzeum není v Rakousku právně definováno. Ani pojem muzeum není právně chráněný, je proto možné zakládat muzea zcela libovolně.⁹⁸ Neexistence jasné definice také způsobuje, že není jasné, kolik je v Rakousku vlastně muzeí. Statistický úřad uvádí 414 muzeí v roce 2007.⁹⁹

Podle Zákona o spolkových muzeích z roku 1998, resp. jeho vydání z roku 2002 jsou mezi spolková muzea zahrnuta:

- Albertina
- Uměleckohistorické muzeum (roku 2001 bylo ke KHM připojeno Národopisné muzeum a rakouské Muzeum divadla)
- Rakouská galerie Belvedere
- Rakouské uměleckoprůmyslové muzeum (MAK)
- Muzeum moderního umění nadace Ludwig (MUMOK)
- Přírodněhistorické muzeum
- Technické muzeum Vídeň s Rakouskou mediátekou
- Rakouská národní knihovna

Vedle těchto muzeí vyjmenovaných v zákoně existují další muzea, které patří spolku, ale neprošly reformou 1998. Tato spolková muzea fungují podle zákna FOG z roku 1991. Jsou to: Vlastivědné muzeum, Etnografické muzeum v Kittsee, Patologicko-anatomické muzeum a Vojenskohistorické muzeum.

Kromě toho patří Spolku ještě Obrazárna Akademie výtvarných umění s glyptotékou a sbírkou grafik a sbírka historie medicíny Institutu pro historii medicíny na Univerzitě ve Vídni. Obě poslední zmíněná muzea jsou součástí univerzit.¹⁰⁰

---

98 Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 15

99 Kulturstatistik 2007

100 Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 20

4.1. Správní předpoklady: Vyčlenění muzeí ze správy spolku

Definice vyčlenění ze státní správy v literatuře je následující: „Vyčlenění je proces, při kterém správní orgán úkol, který doposud vykonával sám, na jinou, většinou zvláštním zákonem nově vytvořený právní subjekt, který není správním orgánem, ale zůstává v blízkém vztahu k vyčleňujícímu správnímu orgánu.“¹⁰¹

Stát deleguje úkoly, které doposud zajišťoval sám, v případě muzeí tedy veřejnoprávní úkol péče o kulturní dědictví na samostatné právní subjekty s rozsáhlou autonomií a prostorem pro vlastní podnikání.

Vyčlenění dosáhlo vrcholu v devadesátých letech, kdy došlo k vyčlenění významných kulturních institucí ze státní správy - zámku Schönbrunn v roce 1992, spolkových divadel v roce 1998, spolkových muzeí, Rakouských tiskáren a Vídeňských novin, uměleckých a hudebních univerzit v roce 2004.¹⁰²

4.2. Právní normy upravující postavení muzeí

Spolkový zákon o právním postavení, založení, organizaci a uchování spolkových muzeí (1998)

Spolkový zákon o právním postavení, založení, organizaci a zachování spolkových muzeí (Zákon o spolkových muzeích)¹⁰³ nově upravuje právní postavení, organizaci a fungování spolkových muzeí.

V paragrafu 1 jsou vyjmenovaná muzea, která podléhají reformě, paragraf 2 poměrně esejistickým stylem popisuje veřejně prospěšné závazky spolkových muzeí. Spolková muzea jsou kulturní instituce, která v rámci permanentního společenského diskursu jim svěřená světectví minulosti a současnosti umění, techniky, přírody a vědy sbírají, konzervují, vědecky zpracovávají a dokumentují a zpřístupňují je široké veřejnosti. Jejich působnost je specifikována v muzejním řádu a odpovídá historickému vývoji a povaze sbírek. Spolková muzea jsou pověřena jim svěřené sbírky množit a chránit a prezentovat je veřejnosti, aby se díky jejich aktivitám vzbudil zájem o

101 Kucsko-Stadlmayer, G.: Grenzen der Ausgliederung, Wien, 2003 in: Tschmuck P.: Ausgegliederte Muse, s. 19

102 Tschmuck P.: Ausgegliederte Muse, s. 24

103 Zákon o právním postavení, založení, organizaci a uchování Spolkových muzeí, BGBl. Nr.115/1998

společenské, kulturní, technické, přírodní a vědecké fenomény. Spolková muzea rozvíjí v oblasti výstav a výzkumu vztahy a kontakty mezi muzeí v Rakousku a zahraničí. Jsou závázány fungovat jako vzdělávací instituce pro děti a mládež.

Hospodaření spolkových muzeí musí být co nejvíce úsporné, účelné a ekonomické. Ředitel muzea je odpovědný za řádné hospodářské vedení a vypracovává pro MŠK roční bilanci. Spolková muzea podle paragrafu 2 podléhají kontrole ministerstva a kontrolního úřadu.

Paragraf 3 upravuje pravomoci MŠK – dohlížet na dodržování zákonů spolkovými muzei, rozdělovat základní dotaci spolku pro jednotlivá muzea a prověřovat jejich roční bilanci.

Paragraf 4 upravuje nakládání s muzeím svěřenými sbírkovými fondy - všem muzeím společný úkol je budování, uchovávání, vědecké zpracování, zpřístupnění, prezentace a správa každému muzeu na dobu neurčitou nebo určitou přenechaných sbírek nebo jimi nabytých sbírek v souladu se zásadou účelnosti, hospodárnosti a šetrnosti. Akvizice přecházejí bezplatně do vlastnictví spolku a jako takové se inventarizují.

Paragraf 5 specifikuje podmínky, za kterých jsou sbírky a nemovitý majetek spolku předány spolkovým muzeím. Sbírkky jsou muzeím zapůjčeny, budovy a jejich vybavení jsou muzeím pronajaty. Vedle toho definuje výši základní dotace, kterou rozděluje MŠK.

Podle paragrafu 7 má kuratorium má 9 členů: čtyři určuje ministerstvo školství, vědy a kultury, jeden zástupce je z úřadu kancléře, jeden z ministerstva financí, jeden z ministerstva hospodářství a sociálních věcí, jeden zástupce podnikové rady („Betriebsrat“) a jeden zástupce odborů veřejných služeb. Dále upravuje pravomoci a činnost kuratoria.

Ostatní paragrafy upravují rámcový finanční plán ostatní finanční a organizační náležitosti a pracovněprávní vztahy v muzeu.

Vládní předloha pro Zákon o spolkových muzeích 1998 jako důvody pro vyčlenění uvádí pozitivní zkušenosti z období částečné právní samostatnosti.

Koncept reformy spočíval na:

1. Únosném zatížení rozpočtu spolku.

2. Více flexibility spolkových muzeí v personálních a rozpočtových otázkách, a tím větší jasnost cílů v nakládání se zdroji.
3. Pobídka muzeí k vlastní iniciativě.
4. Žádné zhoršení pro zaměstnance a menší (méně navštěvovaná) muzea.
5. Dalekosáhlý souhlas dotčených (kriterium identifikace)
6. Zjednodušení správy, snížení rozdělené odpovědnosti.¹⁰⁴

Kulturbericht 1998 MŠK věnovaná muzeím, v podstatě sdílí premisy vládní předlohy, jen klade větší důraz na kulturní a kulturněpolitickou roli muzeí.¹⁰⁵

Zákon o spolkových muzeích (2002)

Nové vydání zákona z roku 1998¹⁰⁶ vyčleňuje z pravomocí spolku Rakouskou národní knihovnu a přiznává jí právní subjektivitu, a organizační formu vědeckého ústavu veřejného práva, jak je to v případě spolkových muzeí.¹⁰⁷

Novela Zákona o spolkových muzeích (2007)

Novela Zákona o spolkových muzeích z roku 2007¹⁰⁸ zpřísňuje dohled ministerstva (původně koncipovaný jen jako dohled nad dodržováním zákonů a vyhlášek) a nově platí a vztahuje se i na principy ekonomičnosti, hospodárnosti a šetrnosti. Zároveň od roku 2008 navyšuje základní dotace muzeím. Třetí úprava představuje rámcové dohody, které uzavírá MŠK se spolkovými muzei na tři roky (§ 5 odst. 7). Rámcové dohody upřesňují kulturněpolitické zadání pro spolková muzea. Měly by umožnit snáze kontrolovat, zda jsou naplňovány konkrétní cíle a priority, které chce MŠK uplatňovat. Posilují pozici ministerstva, které dohodu s jednotlivými muzei uzavírá.¹⁰⁹

1041202 der Beilagen XX. GP, s. 11

105Kulturbericht 1998 s.18-19

106Zvláštní právní technika, která se nachází na pomezí novelizace a nového vyhlášení zákona. Blíže viz Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 33

107BGBl. Nr. 14/2002

108BGBl. I Nr. 24/2007

109Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 58

Hlavní změny oproti Zákonu FOG spočívají v tom, že muzea získávají namísto částečné právní samostatnosti vlastní právní subjektivitu a jsou vyčleněna ze státní správy. Spolková muzea již nejsou přímo podřízená ministroví, ale jsou jako veřejnoprávní vědecké ústavy pověřena vykonávat kulturněpolitické a vědecké závazky ve veřejném zájmu. Z hlediska organizační formy se veřejnoprávní vědecké ústavy velmi blíží nadaci.¹¹⁰ Rozpočet muzeí není již určován pro každý nadcházející rok příslušným ministerstvem, ale v Zákoně o spolkových muzeích je uvedena fixní částka státní dotace. Muzea mají oproti částečné právní samostatnosti podstatně rozšířené možnosti získávat finanční prostředky – především skrze vstupné, museumshop, kavárnu a pronájmů prostor muzea. Nemohou prodávat movitý a nemovitý majetek, stejně tak jako nemohou disponovat sbírkami, které zůstávají v majetku spolku a jsou muzeím zapůjčeny resp. pronajaty. Muzea ale mohou podle § 2 odst 1 Zákonu o spolkových muzeích zapůjčovat díla v souvislosti s vědeckou a výstavní činností s muzei v Rakousku i v zahraničí.¹¹¹

Vedením muzea jsou pověřeni jeden nebo dva ředitelé. Kuratorium je orgán nadřízený ředitelům muzea a slouží jako orgán pro hospodářský dohled. MŠK dohlíží na dodržování zákonů a vyhlášek (na základě novely z roku 2007 i na účelné, hospodárné a úsporné vedení muzea).¹¹² Ve vztahu k ministerstvu mají muzea vůči ministerstvu informační povinnost, ministr školství a kultury kontroluje účetní bilanci muzeí, rozděljuje základní dotaci, jmenuje jednoho nebo dva ředitele muzeí, a jmenuje členy kuratoria. MŠK může s muzei také uzavírat rámcové dohody s spolkovými muzei

110Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 35; o možnostech organizačních formem pro vyčlenění institucí ze státní správy viz Korinek K.: Kulturrecht, s. 79-86

111Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 42

112Theo Öhlinger se zabývá otázkou nařizovacího práva („Weisungsrecht“), které má ministerstvo vůči muzeím z právního hlediska. Otázku vidí jako protichůdnou tendenci dvou ústavních principů. Podle článku 20 odst. 1 ústavního zákona jsou správní orgány státu vázány nařízeními nadřízených správních orgánů (v případě muzeí tedy ministerstev). Současný právní výklad vztahuje tento článek i vyčleněné instituce, které vykonávají veřejné úkoly.

Na druhou stranu podle článku 17a Staatsgrundgesetz je umění, zprostředkování a výuka umění jsou svobodné. Muzea se mohou zaštitit i článkem 17 St GG, podle kterého je vědecká činnost svobodná a nezávislá. V zákoně Forschungsorganisationsgesetz z roku 1991 je nezávislost na nařizovacím právu ministerstva explicitně vyjádřena. Öhlinger tak říká, že i když Bundesmuseengesetz zůstává nejasný, ve světle výše uvedených článků je vedení muzea nezávislé na právu nařizovacím ministerstva.

Druhým kontrolním orgánem je kuratorium. Öhlinger rozlišuje mezi vyslanými a pověřenými členy kuratoria, vyslaní („entsandt“) členové kuratoria jsou vázání na své ministerstvo, popř. vysílající instituci. Naopak pověřeni („bestellt“) členové kuratoria nejsou vázání na ministerstvo a neměli by odviset od nařízení ministerstva. Takto kuratorium obsazuje pět členů ze zákona vázaných na vysílající instituci a čtyři členové nezávislí na nařízeních ministerstva. Konkrétní pravomoci kuratoria mají být určeny v provozním řádu. Öhlinger vnímá pozitiva i negativa zákona, upozorňuje na okolnost, že hlavním cílem zákona mělo být ulehčení státnímu rozpočtu. Öhlinger T.: Die Museen und das Recht, s. 42-52

(novela 2007). Nástroje pro směřování spolkových muzeí MŠK v rukou jistě má, je otázkou, jak důsledně je uplatňuje.

4.3. Muzejní řády spolkových muzeí

Muzejní řády jsou základní dokumenty, které specifikují chod a poslání muzea. Jsou vydávány MŠK pro každé muzeum formou vyhlášky. Vydáním muzejních řádů přechází na muzea právní samostatnost, jak ji upravuje Zákon o spolkových muzeích 1998. Ministerstvo vyhlášky schvaluje, má tedy možnost do její podoby zasáhnout. V praxi většinou sepisovala spolková muzea vyhlášku sama, ministerstvo ji pouze potvrdilo.¹¹³ Od toho se odvíjí nejednotnost formulací jednotlivých řádů a možnost velmi různorodé interpretace poslání a závazků jednotlivých institucí.

Rámcově jsou muzejní řády strukturovány na základě §6 odst 1 Zákona o spolkových muzeích¹¹⁴. V analýze muzejních řádů se zaměřuji na identitu a profilaci muzea na základě sbírek, specifikaci hlavních úkolů a organizační strukturu muzea¹¹⁵.

Uměleckohistorické muzeum (KHM)¹¹⁶

Muzejní řád Uměleckohistorického muzea vstoupil v platnost jako první již v roce 1999. Byl modifikován v roce 2001, kdy bylo ke KHM připojeno Národopisné a Divadelní muzeum. V roce 2006 na žádost kontrolního úřadu byl §6 muzejního řádu KHM doplněn o obchodního ředitele, který má dohlážet na hospodaření muzea.¹¹⁷

KHM prezentuje umělecké hodnoty minulosti od egyptských sbírek po dvacáté století. Uchovává a vystavuje insignie Svaté říše římské. Jeho význam překračuje hranice Rakouska.

Pro KHM hraje velkou roli mezinárodní výměna – zápůjčky uměleckých děl a vědecká spolupráce. Sbírková politika byla v muzejním řádu zmíněna letmo jako „rozšiřování sbírek podle plánu“. V závěru KHM upřesňovalo svou kulturněpolitickou a

---

113Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 61

114BGBl. Nr.115/1998, viz přílohy

115Organigramy spolkových muzeí jsou k nalezení ve Zprávách o kultuře v roce, ve kterém muzeum prošlo vyčleněním

116BGBl. II Nr. 463/1998

117BGBl. II Nr. 2/2001 resp. BGBl. II Nr. 239/2006

edukativní roli.

V organizačním členění hraje ústřední roli ředitel muzea, který je odpovědný za všechny záležitosti muzea a všechna oddělení ho podporují ve vykonávání jeho úkolů. Řediteli je kromě ostatních oddělení (výzkum, sbírky, zprostředkovávání a správa) přímo podřízené i „Profit Center“. Profit Center má na starost ekonomické aktivity – marketing, PR, sponzory, a obchodní aktivity jako Museumshop, publikace atd.

Rakouská galerie Belvedere (Belvedere)¹¹⁸

V Belvederu se nacházejí sbírky se zaměřením na rakouské umění od středověku po současnost. Belvedere je první státním muzeem v Rakousku založeným v roce 1903. Pozoruhodný je barokní komplex navržený světoznámým architektem J. L. von Hildebrandtem, ve kterém se galerie nachází.

Belvedere podrobně rozepisovalo v řádu z roku 1999 základní muzejní úkoly. Vedle uchovávání byla prioritou sbírková politika definovaná podle systematických kunsthistorických kritérií. Zvláštní pozornost měla být věnována současnému umění – z hlediska rozšiřování sbírek a účasti na aktuálním diskursu o umění.

Z organizačního hlediska řídí muzeum ředitel. Řediteli je přímo podřízeno PR, marketing a sponzoring. Kromě toho je mu k dispozici stále vědecké gremium a další poradní grémia svolávaná ad hoc vědeckým vedoucím.¹¹⁹ V organizační struktuře neměl Belvedere oddělení věnující se pořádání výstav. Týmy jsou sestavoval kurátor sbírky ze zaměstnanců muzea a odborníků zvnějšku.

Muzeum moderního umění sbírky Ludwig (MUMOK)¹²⁰

Těžisté sbírky MUMOK leží ve 20. a 21. století, především se sbírek nadace Ludwig¹²¹ a sbírky Hahn. MUMOK se svým zaměřením na současnost chce být i místem pro umělecké akce a diskuse o moderním umění, které mají obohacovat a

---

118 BGBl. II Nr. 505/1999

119 Organigram Belvederu viz Kulturbericht 2000, s. 49

120 BGBl. II Nr. 13/2002

121 Jádrem moderních a současných sbírek MUMOKu pochází ze dlouhodobých zápůjček a darů sbírky Ludwig, které skrze nadaci Ludwig založenou v roce 1981 byly zapůjčeny a později Rakousku darovány.

spoluformovat diskurs o současném umění. Muzeum chce působit i na mezinárodním poli a z kulturněpolitického hlediska se staví proti tendencím, které by omezovaly svobodné prostředí pro vývoj umění.

MUMOK svou sbírkovou politiku zaměřilo na současného umění a snaží se rozšiřovat a doplňovat sbírky s ohledem na jejich zaměření a aktuální tendence v umění. I ostatní úkoly a oblasti muzea byly v řádu z roku 2002 podrobně rozepsané. Prioritou byl výzkum a netradičně byl mezi hlavními úkoly zařazen výstavy a diskurs.

Z organizačního hlediska bylo řediteli MUMOKu přímo podřízené centrum pro kontrolu výdajové a příjmové stránky rozpočtu muzea a efektivitu financování muzea. Oproti ostatním muzeím měl MUMOK samostatné hlavní oddělení pro pořádání výstav a vědecké zpracovávání sbírek.

Rakouské uměleckoprůmyslové muzeum (MAK)¹²²

Identita MAK ležela podle muzejního řádu z roku 1999 ve dvojím úkolu uchovávání a experimentu. Historická sbírka měla vstupovat do konfrontace se současným uměním, a zároveň měla být neustále prověřována a zpochybňována hranice mezi volným a užitým uměním. Muzeum se situovalo jako platforma pro diskuse o poměru umění a průmyslu v perspektivě měnících se potřeb společnosti.

U MAK zaujímala prioritu v muzejním řádu soustředěná a plánovitá sbírková činnost a jasné vyprofilování sbírky. Ve středu zájmu MAK leželo současné umění a rozšiřování sbírek současného umění. Kromě uchovávání sbírek měla být velká pozornost věnována vědeckému zpracování sbírek. Jako poslední úkol muzea bylo zmiňováno navyšování podílu financování z nestátních zdrojů na rozpočtu muzea. Muzejní řád MAK byl novelizován v roce 2001, šlo spíše o kosmetickou úpravu názvu na MAK – Österreichische Museum für angewandte Kunst.¹²³

Odlišný od všech ostatních institucí byl model fungování MAK popsán v muzejním řádu. Organizačně MAK předpokládalo strukturu, která zahrnovala velkou míru odpovědnosti jednotlivce a skrze spolupráci mělo být dosaženo co nejvyšší efektivity. Význam byl přikládán týmové práci na projektech. Pozice ředitele byla vymezena zákonem, řediteli přímo podléhaly 4 týmy: vzdělávací programy, tisk, PR a

¹²²BGBl. II Nr. 506/1999

¹²³BGBl. II Nr. 4/2001

kontrola (hlavně hospodářské stránky). Vedle toho se organizačně v MAK nacházely 4 oddělení: sbírky, vědy a výzkum; výstavy a akce; obchodní oddělení; marketing.

Albertina¹²⁴

Muzejní řád Albertiny byl vydán v roce 1999 a byl významně pozměněn v roce 2002. Byl změněn název muzea z „Graphische Sammlung Albertina“ na Albertina. Identita Albertiny se nově neodvozovala od sbírky grafiky, ale spíše od sbírek tří, tedy sbírky grafiky, architektury a fotografie. Identita Albertiny je propojená s budovou Albrechtova paláce. Z muzejního řádu 2002 vypadla zímka o studijním sále, kde by byly zpřístupněné grafiky, které nesnesou dlouhodobé osvětlení.

Úkoly muzea jsou pouze vyjmenovány bez podrobnější specifikace například sbírkové politiky, výzkumných aktivitách, spolupráce se vzdělávacími zařízeními apod. Maximální zestručnění všech formulací umožilo volnou interpretaci toho, jaké jsou konkrétní úkoly Albertiny.

Organizační struktura z roku 2002 zjednodušila strukturu oddělení podléhající přímo řediteli. Přímo řediteli podléhal pouze management výstav, kromě toho vypadla knihovna jako samostatné oddělení. Sbírkové nebyly v muzejním řádu z roku 2002 přesně vyjmenované, rozšiřovalo se tak pole pro reorganizaci nebo vytváření nových těžišť sbírkové činnosti.

Technické muzeum ve Vídni¹²⁵

Muzejní řád TMW byl vydán roku 1999 a novelizován v roce 2001, když k němu byla připojena Rakouská Mediatéka. Mediatéka funguje jako audiovizuální servisní zařízení TMW.¹²⁶

Technické muzeum se soustředilo na hlavní úkoly muzea, tedy sbírat, zkoumat, zprostředkovávat, uchovávat, a chce se účastnit mezinárodního diskursu. Poměrně velká pozornost byla věnována vzdělávání, šíření informovanosti o přírodních vědách a technice a o odpovědném zacházení s technikou. Podmínkou pro ekonomický úspěch

---

124BGBl. II Nr. 504/1999

125BGBl. II Nr. 507/1999

126BGBl. II Nr. 3/2001

viděl muzejní řád TMW ve spolupráci se sponzory a mecenáši a zavazovalo se ke zvyšování vlastního podílu na financování muzea.

Přírodohistorické muzeum (NHM)¹²⁷

NHM je podle muzejního řádu místem pro seznámení se s přírodovědnými, kulturními a ekologickými otázkami. Aktivity muzea se zaměřovaly k všeobecným muzeologickým úkolům muzea. Za zmínku stojí organizační struktura muzea, která každé oddělení, resp. řediteli oddělení, poskytovala dostatek prostoru pro vlastní iniciativu a odpovědnost s cílem je zvýšit efektivnost muzea. Stejně tak se podporovala spolupráce jednotlivých oddělení na společných projektech (§5 odst. 2).

Organizační má NHM tři hlavní oddělení. Velká pozornost byla v muzejním řádu 2002 věnována oddělení vědeckého výzkumu sbírek. Druhým oddělení je oddělení podpory („Supportbereich“), který se zabývá organizací výstav a vzděláváním. Zahrnuje také knihovnu, archiv a vědeckou historii muzea a exponátů. Třetí oddělení je správa a ředitelství, kterému je přímo podřízené PR, management a „Profit Center“.

Muzejní řád NHM v závěru uváděl klauzuli o neziskovosti instituce, která není orientovaná na zisk, a stanovoval přísnější kritéria pro utrácení peněz získaných z vlastního podnikání – byly explicitně vázány Bundesmuseen-Gesetz a specifikovaný účel, nesmělo docházet k odměňování osob za úkoly vzdálené účelu muzea nebo rozdělovat neúměrně vysoké odměny.

127BGBI. II Nr. 488/2002

5. ANALÝZA REFORMY

V analytické části se pokusím zhodnotit vliv reformy na fungování a provoz spolkových muzeí v období 1999 až 2008. Cílem bylo zvýšení flexibility a konkurence mezi spolkovými muzei, jejich motivování k vlastní aktivitě, podnikavosti a ulehčení státnímu rozpočtu.

V analýza se vztahuje na hlavní kulturněpolitické faktory a úkoly muzeí, tedy financování muzeí, vývoj návštěvnosti, profil muzea a koncepčnost sbírkové politiky, výstavní a edukační politiku. Rámcově budu vedena otázkami jak jednotlivá muzea přisoupila k právnímu osamostatnění a do jaké míry se se naplnily cíle reformy.

5.1. Financování spolkových muzeí

Rozpočet spolkových muzeí se skládá z tzv. základní dotace spolku („Basisabgeltung“), stavebního a investičního programu spolku, a z příjmů jednotlivých muzeí z vlastních „podnikatelských aktivit“ (tedy vstupného, muzeumshopu a pronájmů prostor), které upravuje Zákon o spolkových muzeích. Dalším zdrojem financí jsou dary a sponzorské příspěvky.

Podíl spolku na financování spolkových muzeí se odvíjí od základní dotace, tedy v Zákoně o spolkových muzeích¹²⁸ jasně vymezené částky, která má zajistit naplnění kulturněpolitického závazku muzea. Rozdělení základní dotace je vyhrazeno MŠK.¹²⁹ Pro rozdělení prostředků zvolilo ministerstvo následující klíč: zajištění základních muzejních aktivit vyjmenovaných v muzejním řádu, počet návštěvníků, zaměstnanců, plochu objektu i technický stav budov.¹³⁰ Částky se odvíjely i od zkušenosti ministerstva s předchozím financováním. Počítalo se se zvyšováním podílu vlastního financování muzeí, rozdělená částka zůstává fixní, nezvyšuje se podle inflace (inflace v Rakousku se pohybuje ve sledovaném období okolo 2%).

---

128 BGBl. I Nr. 115/1998, §5 odst. 4

129BGBl. I Nr. 14/2002

130Parlamentarische Anfrage Nr. 4431/J - NR/1998

Tabulka 1: Základní dotace 1999-2008 v tisících EUR

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009**)
KHM	13722	14349	20335	20189	20189	20189	20189	20189	20189	22139	23799
ÖG Belvedere	-	4568	4423	4423	4423	4423	4423	4423	4423	6263	6907
Albertina	-	5159	4948	5123	5749	5749	5749	5749	5749	5749	7684
MAK	-	8144	7998	7998	7998	7998	7998	7998	7998	8498	9598
TMW	-	9575	11266	11266	11266	11266	11266	11266	11266	11266	11551
MUMOK	-	-	-	7369	7369	7369	7369	7369	7369	7369	8725
NHM	-	-	-	-	11755	11755	12739	12739	12739	12739	13739
dohromady*)	13722	41795	4897	56368	68749	68749	69733	69733	69733	74033	82003

Zdroj: MŠK: Zpráva o kultuře 1998 – 2008, Parlamentarische Anfrage Nr. 4431/J – NR/1998

*) Do součtu není zahrnuta základní dotace Rakouské národní knihovny (ÖNB), jejíž financování je upraveno vydáním Zákona o spolkových muzeích z roku 2002

***) Informace z roku 2009: Die Presse, 18.6.2009,

Tabulka 1 zobrazuje vývoj Basisabgeltung od roku 1999 do roku 2008. Chybějící údaje náležejí do období, kdy dané muzeum ještě nenabývalo právní samostatnosti podle Bundesmuseen-Gesetz. Velký skok ve financování je vidět u KHM v roce 2000/2001, ke kterému byla v roce 2001 připojeny Österreichische Museum für Volkskunde a Österreichisches Theatrumuseum. Obdobně byla k Technickému muzeu připojena Rakouská mediátka v roce 2001.

Základní rozdělení financí zůstává po většinu období stejné, na základě hodnotící zprávy z roku 2005 byly navýšeny pro rok 2008 prostředky pro MAK, KHM a Belvedere. KHM argumentovalo rostoucími náklady pro provoz muzea, hlavně náklady na platy zaměstnanců, které nebylo při stávající podpoře možné pokrýt (i přes podíl z vlastních podnikatelských aktivit ve výši 37%). Na druhou stranu bylo KHM vytýkána špatná hospodářská politika a neprozíravý rozpočtový plán.¹³¹ MAK získal prostředky pro provoz, nové akvizice a výstavy, který nebylo možné financovat ze základní dotace.

V roce 2008 získala muzea kromě základní dotace i zvláštní prostředky 300 000 euro na pojištění dlouhodobých výpůjček uměleckých děl.

Spolek kromě základní dotace významně investuje i do přestavby a rekonstrukcí spolkových muzeí (viz.tab.2). Do roku 1999 probíhaly rekonstrukce pod hlavičkou projektu Miliarda pro muzea. Na Miliardu pro muzea navazuje „Stavební a investiční program Spolku“.¹³²

¹³¹Bericht RH 5/2005

¹³²Kulturbericht 1999, s. 18

Hlavní cíle stavebního programu pro období 1999 – 2008 byly kompletní rekonstrukce Albertiny (1999-2003), další úpravy prostor Technického muzea, přestavba některých expozic KHM a rekonstrukce Národopisného muzea, Národní knihovny, dolního areálu Belvederu a ateliéru Augarten¹³³.

Tab. 2: Investiční program Spolku (v mil. eur)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Investiční program *)	5,8	5,4	5,8	5,8	4,7	4,2	7,56
Zmáštní příspěvky pro technické adaptování bezpečnostních zařízení	-	-	-	5	-	4,2	4,89

Zdroj: Zpráva o kultuře 2002-2008

*) data jsou k dispozici od roku 2002

Vedle základní dotace jsou hlavním příjmem muzeí zisky ze vstupného, museumshopu, kavárna a publikační činnost. Muzea mohou také pronajímat muzejní prostory pro společenské akce a přijímat dary a příspěvky od sponzorů. Chci ukázat, jak jednotlivá muzea využívají jim dané možnosti. Vybrala jsem tři příklady, KHM, Albertinu a MAK, na kterých demonstruji odlišné přístupy vedení (pro srovnání ostatních spolkových muzeí viz příloha 2).

Pro KHM, MAK a Albertinu uvádím tabulku s vývojem akcí pořádaných v prostorách muzea, druhá tabulka ukazuje podíl hlavních finančních zdrojů spolkových muzeí, kterými jsou již zmíněné Basisabgeltung, vstupné a obchod s pronájmem prostor.

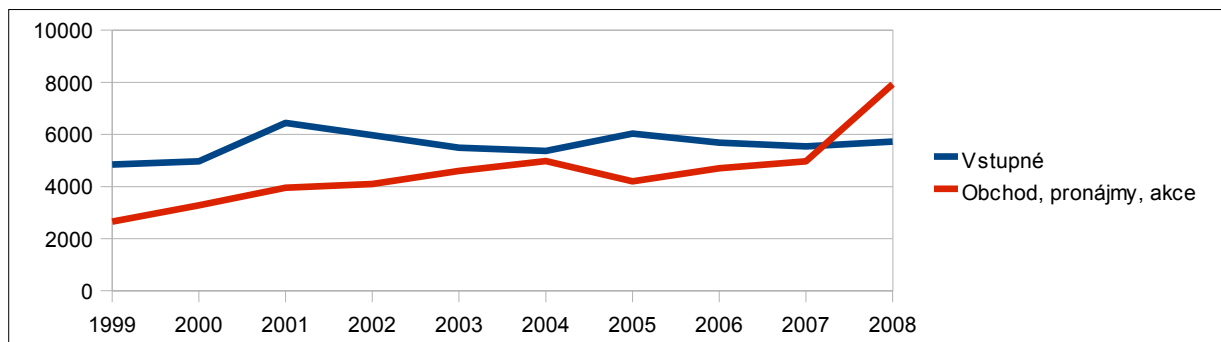
Uměleckohistorické muzeum (KHM)

Největším muzeem je KHM, pod které spadá Národopisné muzeum a Divadelní muzeum. Získává největší podíl základní dotace, zároveň je do jisté míry schopné své výdaje pokrýt z vlastních zdrojů (viz tab. 3,4).

¹³³Pro podrobný přehled konkrétních úprav a přestaveb viz Kulturbericht pro daný rok

Tab. 3: Příjmy KHM z vstupného, obchodu, pronájmů a akcí 1999-2008, v tisících EUR

Zdroj: Zprávy o kultuře 1999-2008

Tabulka 3 sleduje vývoj příjmů ze vstupného a obchodu, pronájmů a akcí konaných v muzeu. Velký nárůst zisků ze vstupného v roce 2001 lze vysvětlit připojením Národopisného muzea a Muzea divadla. Propad v roce zisků ze vstupného v roce 2004 bylo zapříčiněno uzavřením Národopisného muzea kvůli rekonstrukci, uzavřením Kunstkomory a antické sbírky a ukončením výstavní činnosti v paláci Harrach.¹³⁴ Opětovný nárůst příjmů ze vstupného v roce 2005 lze nejpravděpodobněji vysvětlit znovuotevřením sbírky antiky a úspěšnou výstavou Francisco de Goya 1746-1828 v hlavní budově KHM. Nápadné zvýšení výnosů z obchodu v roce 2008 souvisí s úpravou statistiky, dary, příjmy od sponzorů a poplatků za zapůjčení artefaktů ze sbírkových fondů byly převedeny do kolonky obchod, pronájem, akce.¹³⁵

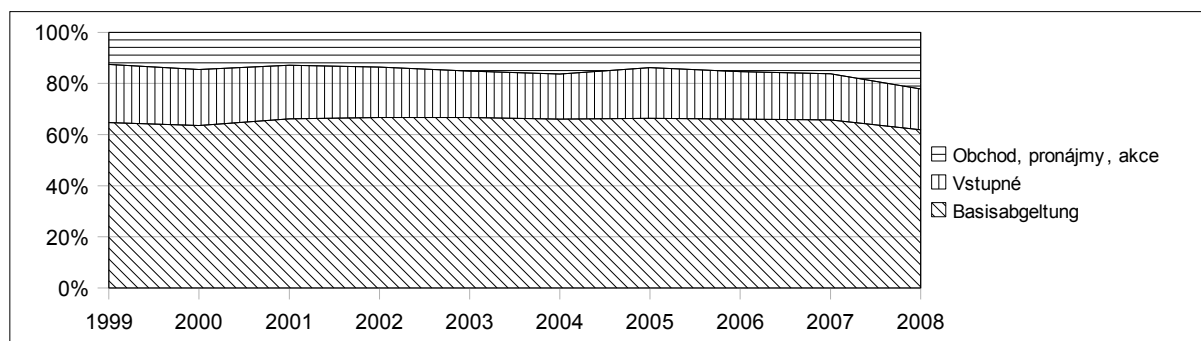
V KHM se koná 430 až 450 akcí ročně, v roce 2008 se kromě obvyklých akcí muzea jako vernisáží, prezentací knih, přednášek nebo taneční představení konala například večere pro sponzory, na které bylo získáno 100 000 eur na opravu Kunstkomory. Mezi akce uspořádané v pronajatých prostorech muzea patřily v roce 2008 galavečeře egyptského velvyslanectví, školní snídane Nestlé a různé společenské akce filipínského a indonézského velvyslanectví.¹³⁶

¹³⁴Kulturbericht 2004, s. 42

¹³⁵ Kulturbericht 2008, s. 22

¹³⁶ Ibid., s. 21

Tab. 4: Poměr utržených finančních prostředků KHM, v %

Zdroj: Kulturbericht 1999-2008

Tabulka 4 demonstruje poměr finančních prostředků získaných z vlastních obchodních aktivit a ze vstupného k základní dotaci, kterou muzeum získává od státu. Tabulka ilustruje v podstatě konstantně vysoký podíl všech složek, propady ze zisku vstupného jsou kompenzovány nárůstem příjmů z akcí a pronájmů. Do celkového čísla vlastní podíl, (tzv. „Eigenbeteiligung“), který ukazuje podíl vlastních zdrojů KHM rozpočtu jsou zahrnuty i dary a sponzorské a zvláštní dotace (jejich výši zveřejňují pouze výjimečně) na rekonstrukci sbírek, výnosy z organizace externích výstav a akcí („Sonstige betriebliche Erträge“). Tento vlastní podnikatelský podíl tvořilo v roce 2003 43%, v roce 2004 39%, v roce 2007 také 39%.

Celkový obrat KHM byl v roce 2001 32.443.740 eur, v roce 2008 37.184.600 eur.¹³⁷ Po výdajové stránce tvoří největší část nákladů personální náklady, a to 59% pro rok 2008. Pronájem budov a příslušenství, které muzeum platí ministerstvu financí tvořilo v roce 2008 15% výdajů.¹³⁸

Odlišným případem je Albertina. Rozpočet Albertiny je řádově o miliony eur

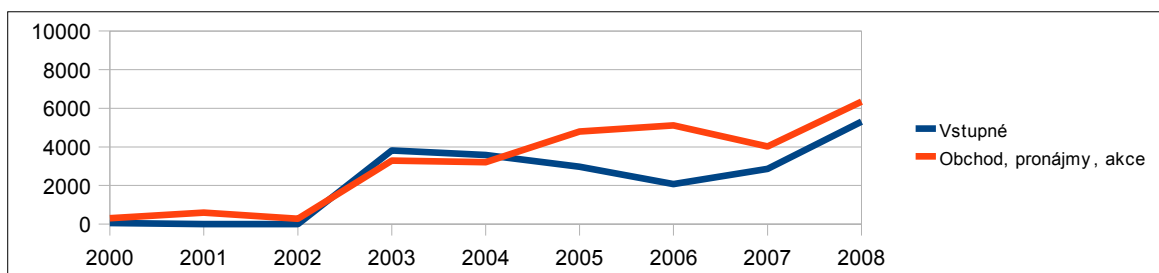
¹³⁷ V roce 2004 prověřoval rakouský Nejvyšší kontrolní úřad financování KHM v období 1999-2002.

Kontrola zjistila množství nejasností a nesrovnalostí v účetnictví, nebyly dostatečně podloženo navýšení nákladů na personál, nebyly obsazeny určité vedoucí funkce a ve vedení se často měnily osoby, 2,5-násobné zvýšení platu ředitele KHM a např. neexistence vyúčtování jeho služebních cest; v oblasti sbírek množství uměleckých děl, které nebyly restaurátory doporučeny k zapůjčení byly půjčovány opakovaně do zahraničí, více jak 200 000 objektů nebylo inventarizováno, vrcholem pak bylo, když ředitel muzea odkoupil se sbírek dva uschebtis, egyptské obětní dary, které náležely do státních sbírek. Zpráva přispěla i k odvolání Wilfrieda Seipela z postu ředitele KHM v roce 2008.

¹³⁸ Kulturbericht 2008, s.23

nižší než rozpočet KHM. Přesto, jak ukazuje tabulka 5, Albertina vykazuje čilou podnikatelskou činnost a její stoupající zisky z posledních let se téměř rovnají ziskům mnohem většího KHM. Albertina je tak největším konkurentem KHM, má velmi úspěšný marketing a vysokou návštěvnost (o strategii „blockbuster“ výstav v Albertině se budu věnovat v analýze návštěvnosti v následující kapitole)

Tab. 5: Příjmy Albertiny ze vstupného 2000-2008 (v tisících euro)

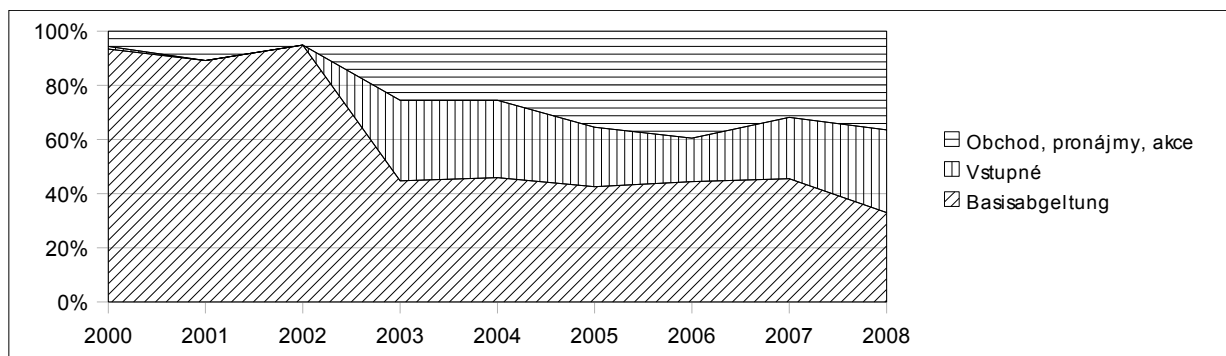

Zdroj: Kulturbericht 2000-2008

V letech 1999-2002 prošel tzv. Albrechtův palác generální rekonstrukcí, v roce 2003 byla Albertina slavnostně otevřena. Příjmy ze vstupného hrají v případě Albertiny velkou roli. Ročně ji navštíví 600 – 800 tis. návštěvníků. Od úspěšnosti výstav se odvíjejí velký pokles nebo nárůst příjmů ze vstupného. Zisky ovlivňují i výnosy z museumshopu a ostatních doprovodných akcí.

V tabulce 6 je vidět porovnání příjmů Albertiny z základní dotace a z vlastní obchodní aktivity. Evidentní je zmenšující se podíl státních dotací, zároveň je Albertina velmi úspěšná v získávání sponzorů (v roce 2005 to bylo 1,1 mil euro a v roce 2006 1,49 milionů). V roce 2007 pak Albertina z vlastních příjmů pokryla 56,2% a v roce 2008 to bylo již 68,3%.¹³⁹

Tab.6: Poměr utržených finančních prostředků Albertiny (v %)

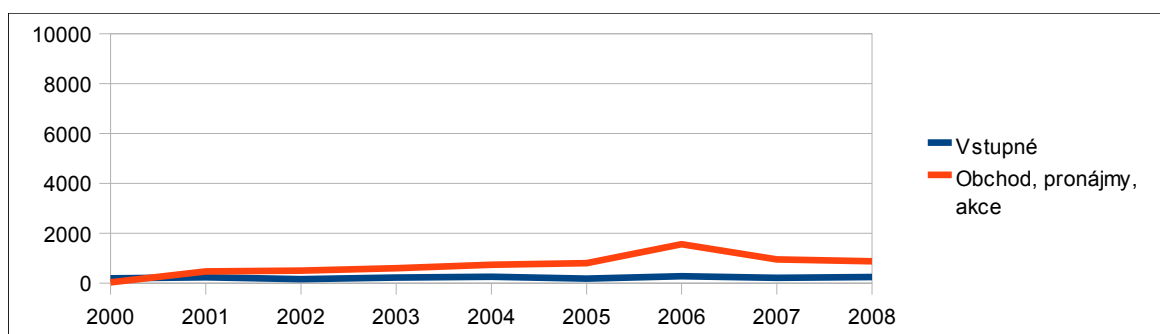
¹³⁹ Kulturbericht 2008, s. 42

Zdroj: Kulturbeicht 2000-2008

Celkový obrat Albertiny se zvýšil z 6,424 mil. EUR v roce 2002 na 18,894 mil. EUR v roce 2008. Velmi nízké jsou výdaje Albertiny na platy zaměstnanců, a to 25%.¹⁴⁰

V případě MAK jsou nápadné nízké zisky ze vstupného i obchodu, pronájmů apod. (viz tab. 7). Důvodem je velmi nízké číslo platících návštěvníků, ale také strategie MAK profilovat se jako profesionální centrum reflektující tradiční sbírky i inovativní projekty současného umění. Ředitel muzea Peter Noever svou strategii komentoval slovy: „Žádné pochybné projekty, žádné kasovní trháky. Přes 20% podíl vlastního financování se nedostaneme. Jinak se můžeme vzdát muzejní práce a stát se kongresovým centrem.“¹⁴¹ MAK zavedl v roce 2003 sobotní den volného vstupu. Výpadek financí pro roky 2006-2009 pokryje sponzorský příspěvek od Verbund AG.¹⁴²

Tab. 7: Příjmy MAK ze vstupného 2000-2008 (v tisících euro)

Zdroj: Zpráva o kultuře 2000-2008

Podíl samostatného financování MAK v roce 2008 tvořil 26%. Celkový obrat muzea v roce 2008 činil 11,038 milionů euro, personální výdaje činily 45,31%.¹⁴³

Shrnutí

Vyčlenění přineslo umožnilo větší flexibilitu ve vztahu k personálním nákladům. Pro finanční bilanci vyčlenění spolkových muzeí je možné říci, že k výrazným úsporám ze strany spolku by došlo, kdyby nebylo nutné zvyšovat základní dotaci muzeím.

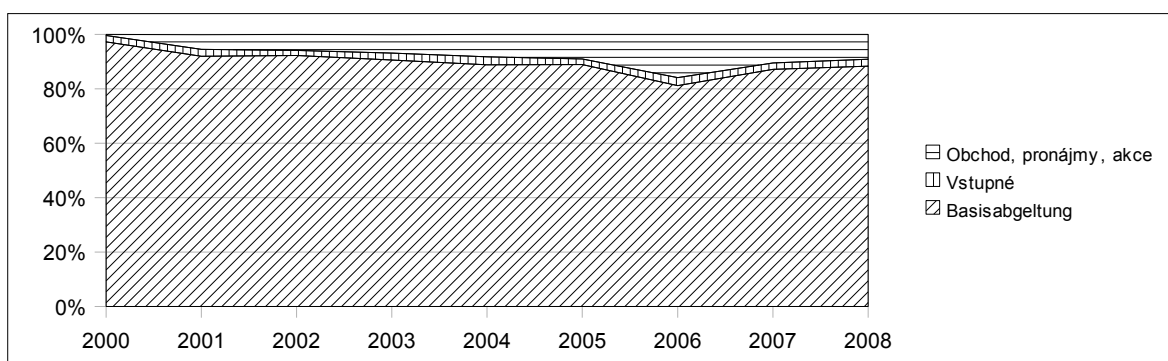
¹⁴⁰ Kulturbericht 2008, s. 42, na druhou stranu si myslím, že externí pracovníci byli skrze práci na zakázku vedeni pod kolonkou ostatní výdaje, nikoli jako výdaje personální.

¹⁴¹ „Wir werden ausgehungert“, Der Standard, 04.01.2005

¹⁴² Kulturbericht 2006, s. 80

¹⁴³ Kulturbericht 2008, s. 57

Tab. 8: Poměr utržených finančních prostředků MAK (v %)

Zdroj: Kulturbericht 2000-2008

Kromě toho pokračuje investiční program oprav, které muzea nejsou schopná financovat z vlastních zdrojů. Muzea získala velkou volnost s nakládáním s vlastními prostředky, na druhou stranu byla vystavena ekonomickému tlaku zvyšovat vlastní podíl na financování svého rozpočtu. Nejčastější stížnosti ředitelů muzeí směřovaly k nedostatku prostředků na samotný provoz, především z důvodu rostoucích personálních nákladů. Záleželo velmi na vedení muzeí, jakým způsobem situaci řešili. KHM je specifický případ, jehož velikost notně komplikuje finanční situaci celého domu, zvyšuje nároky na údržbu a personální náklady. Do finančních problémů se samozřejmě časem dostal MAK, u něhož je vlastní podíl financování relativně nízký, byť postupně stoupající. Albertina až dvě třetiny vlastních výdajů pokryje z vlastní podnikání z blockbuster výstav a pronájmu prostor paláce, na druhou stranu je kritizována, že se z ní stává kongresové centrum a výstavní hala místo muzea grafiky.

5.2. Návštěvnost

Návštěvnost se jako hodnotící kritérium používá pro mezinárodní srovnání muzeí a výstav, někdy bývá vysoká návštěvnost považována za měřítko úspěchu muzea. Z kulturněpolitického hlediska je návštěvnost podstatný ukazatel, schopnost muzea přitáhnout návštěvníky zároveň významně legitimizuje jeho existenci. Přístupy jednotlivých politických stran a jejich programů se samozřejmě liší, u sociálnědemokratických stran lze očekávat větší důraz na vysokou návštěvnost, zprostředkovávání, lektorské programy v muzeích a aktivizující přístup k zapojení co nejširších vrstev. Konzervativním stranám jde spíše o uchování tradičních kulturních

hodnot.

Na druhou stranu nelze z návštěvnosti dělat jediný určující prvek při hodnocení muzeí, byť se jeví jasně a výmluvně. I k samotným statistikám návštěvnosti je nutné přistupovat obezřetně. Neustále rostoucí číslo celkové návštěvníků muzeí může být zčásti dáno tím, že se rok od roku zvyšuje počet institucí, které se na sčítání podílejí.

Není jasné, zda se u návštěvníků muzeí jedná o jednotlivé nebo opakované návštěvy. Každá taková návštěva se započítává jednou, do muzeí tak možná chodí převážně jedna stejná skupina zájemců opakovaně. Samotná návštěvnost nic nevyovídá o tom, jak kvalitně byla výstava zpracovaná, jak vypadala prezentace výstavy, jak dlouhou dobu návštěvník v expozici strávil a jaký dojem si z výstavy návštěvník odnesl.¹⁴⁴

V analýze se chci věnovat celkovému vývoji návštěvnosti spolkových muzeí, rozebrat muzea z hlediska vývoje návštěvnosti v čase a podrobněji vhlédnout do struktury návštěvníků na základě evaluační studie ministerstva kultury z roku 2005. Chci se zaměřit i na cenu vstupného.

Tabulka 10 je znázorňuje vývoj návštěvnosti spolkových muzeí od roku 1995 do roku 2008. Na základě těchto údajů bych se chtěla pokusit vysvětlit vývoj návštěvnosti spolkových muzeí, které prošly právním osamostatněním podle Zákona o spolkových muzeích 1998. Celkový počet návštěv v průběhu období 1995 – 2008 vzrostl, což lze považovat za úspěch. Na relativně nižší číslo v roce 2005 má vliv uzavření Technického muzea a provizorní provoz Albertiny, nárůst do roku 2008 lze odvodit od znovuotevření Albertiny a pořádání divácky atraktivních, výjimečně spektakulárních výstav. Pokud bychom odhlédli od nárůstu návštěvnosti dané otevřením Albertiny a vysoké návštěvnosti Belvederu v roce 2008 dané třinácti uspořádanými výstavami, tak se souhrnná návštěvnost ostatních domů se příliš nemění, dalo by se říci, že stagnuje nebo mírně roste.

---

144 Srovnej Waidacher F.: Handbuch der Allgemeinen Muzeologie, s. 229-230; Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 119-121

Tab. 10: Návštěvnost spolkových muzeí 1995-2008, v tis. návštěvníků

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
KHM	1495,8	1607,6	1276	1218,4	1429,9	1414,9	1357,9	1266,9	1258,6	1264,9	1298,6	1151,8
ÖG Belvedere	396,4	479,1	488,3	496,6	352,8	386	360,1	365,8	419,7	432,6	585,4	807,3
Albertina	25,4	34,6	32,6	15,7	-	-	804,7	750,5	561,8	725,8	557,3	997,7
MAK	91,3	122,7	112,9	110,6	161,4	170,7	174,1	191,8	196	196,1	175,4	176,8
MUMOK	86,9	109,9	129,3	118,5	97,1	145,5	125,4	157,9	186,4	206,1	243,6	234,9
TMW	-	70,2	208	293,4	316,3	320,2	276,7	282,9	285,8	282,1	289,2	296,2
NHM	225,5	332,4	325	356,7	366,4	362,7	303	318,6	338,9	368,8	397,1	372,8
dohromady	2321	2756,5	2572,1	2609,9	2723,9	2800	3401,9	3334,4	3247,2	3476,4	3546,6	4037,5

Zdroj: Statistik Austria: Kulturstatistik, Kulturbericht 1998-2008

Uměleckohistorické muzeum je s převahou nejnavštěvovanější muzeum, také prvním, u kterého došlo k právnímu osamostatnění. Je prezentováno jako vlajková loď rakouských muzeí. Je zajímavé se na vývoj návštěvnosti muzea podívat podrobněji. Údaje o návštěvnosti z let 1990-2007 jsou vidět v tabulce 10. Celková čísla návštěvnosti KHM ukazuje kontinuální pokles návštěvníků, v roce 2001 pak skokový nárůst při včlenění Muzea národopisného a divadelního. Přesto čísla návštěvnosti jsou srovnatelná nebo mírně klesají s úrovní devadesátých let.

Podíváme-li se podrobněji na statistiky, je nárůst návštěvnosti je vidět v roce 1998, kdy rekordních 360 000 návštěvníků shlédlo výstavu „Bruegel. Eine flämische Malerfamilie um 1600“ (Vlámská malířská rodina Bruegel okolo 1600). O to výrazněji pak vystupuje propad po právním osamostatnění muzea v roce 1999, a to téměř o 15%. V roce 2000 vykazuje KHM další výrazný pokles návštěvnosti. V Kulturbericht 1999 a 2000 je tento propad vysvětlen ukončením výstavní činnosti muzea v Künstlerhausu a kontrastem k velmi úspěšné výstavě v roce 1998. Konrad poukazuje na jinou okolnost, a sice zvýšení vstupného v souvislosti s právním osamostatněním.¹⁴⁵ Vstupné v hlavní budově ve stálých sbírkách vzrostlo o 120%, na výstavy a do ostatních částí KHM také o 100% (přehled vstupného viz přílohy). U KHM dochází stále ke zvyšování vstupného jak v hlavní budově, tak v ostatních domech. V roce 2002 při přechodu na euro se ceny vstupného opět zvýšily, a to o 37,6% v hlavní budově. Vstupné ostatních domů KHM i hlavní budovy se zvyšovaly dále v průběhu 2002 a 2003.¹⁴⁶

Pokles návštěvnosti 2003 byl opět vysvětlen opuštěním Künstlerhausu, poklesem turismu a rozšířením nabídky muzeí, především otevřením Albertiny. Pro rok 2004 byl

145 Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 131

146 Přehled vstupného viz Příloha č. 3

další pokles zdůvodněn uzavřením Národopisného muzea, důležitých sbírek jako Kunstkomory, sbírky antiky a ukončením výstavní činnosti v paláci Harrach. V roce 2005 pak celkový pokles návštěvnosti komplexu KHM byl vyrovnáván nárůstem návštěvnosti v hlavní budově KHM, a to díky úspěšné výstavě Francisco de Goya 1746-1728.¹⁴⁷ Návštěvnost KHM má do roku 2008 klesající tendenci, s největší pravděpodobností v konkurenci s ostatními muzejními domy a zvyšujícím se vstupným. Do KHM proudí a zvyšují příjmy ze vstupného turisti. Na základě evaluační studie studie ministerstva kultury navštívilo KHM 58% zahraničních návštěvníků, v letních měsících údajně 90% návštěvníků pochází ze zahraničí.¹⁴⁸

Albertina zaznamenala asi největší i koncepční změnu. Od roku 1992 byl palác velkovévody Albrechta zavřený a čekal na rekonstrukci. Albertina v té době pořádala výstavy v provizorním prostoru Akademiehof (dvůr Akademie výtvarných umění). Na výstavy chodilo v průměru 15-30 000 návštěvníků. Během rekonstrukce 1999-2003 byla výstavní činnost ukončena. Po znovuotevření první rok Albertina zaznamenala rekordní návštěvnost 800 000 návštěvníků. Tohoto čísla již v dalších letech nedosahovala, až opět v roce 2008 v souvislosti s výstavou Van Gogh. Gezeichnete Bilder (Van Gogh. Kresby), kterou vidělo 589 180 tisíc lidí. Překročila tak svůj dosavadní rekord z výstavy Albrechta Dürera s 472 000 návštěvníky (2003) a výstavy Pabla Picassa s 350 000 návštěvníky (2007). Van Gogh přilákal 6202 návštěvníků denně.¹⁴⁹

Počtem návštěvníků je Albertina úspěšnější než hlavní budova KHM. Albertina se specializuje na blockbuster výstavy, které přilákají tisíce návštěvníků a vydělají peníze na další výstavu. Zároveň se od otevření Albertiny nezměnilo vstupné. 68% návštěvníků pocházelo v roce 2008 ze zahraničí (pro srovnání, zahraničních návštěvníků bylo v roce 2004 jen 50%)¹⁵⁰. Zdá se, že Albertina aspiruje na zajištění si pevného místa v evropském výstavním a muzejním provozu, v konkurenci s KHM.

MAK vykazuje poměrně stabilní nárůst návštěvnosti, ze 160 000 návštěvníků ročně v roce 2001 na 200 000 v letech 2004 – 2006. MAK má na rozdíl od ostatních muzeí velmi vysoké číslo neplatících návštěvníků, je to především dané zavedením sobotního dne volného vstupu v roce 2002, díky kterému do MAKu dochází relativně

147 Kulturbericht 2002-2005

148 Evaluierung, s. 20

149 <http://www.art-port.cc/artikel/2027-van-gogh-besucherrekord-fur-albertina/>

150 Kulturbericht 2008, s. 42; Kulturbericht 2004, s. 71

velké množství návštěvníků z Vídně. Samozřejmě se tato nabídka odráží v relativně nižší sumě peněz vybraných na vstupném.

Technické muzeum bylo znovuotevřeno v polovině roku 1999 a za půl roku přilákalo 208 000 návštěvníků. Následovala úspěšná výstava „Faszination Sport“, která znamenala nárůst návštěvníků z 293 000 na 316 000. Poté návštěvnost poklesla a stabilně se pohybuje okolo 280 000 návštěvníků za rok. Technické muzeum má oproti uměleckým muzeím vysoké procento návštěvníků mladších 19 let. Je to mimo jiné dané tím, že Technické muzeum je oblíbeným cílem rodinných výletů, druhou nejsilněji zastoupenou kategorií jsou lidé ve věku 30-49 let.¹⁵¹ Při přechodu na euro se cena základného vstupného zůstala stejná, snížené vstupné se dokonce ještě snížilo. K menší úpravě vstupného došlo v roce 2003. Souvislost návštěvnosti a zvyšování cen vstupného se v případě Technického muzea může mít vliv, na druhou stranu šlo o relativně malé zvýšení o jedno euro. Oproti ostatním muzeím do Technického muzea chodí většina návštěvníků z Rakouska a jen 36% turistů.¹⁵²

Muzeum moderního umění nadace Ludwig, do roku 2001 působilo v tzv. 20-er Haus a v paláci Liechtenstein. V roce 2001 se MUMOK přesunul do nové budovy v právě dokončeném areálu Museumsquartier v centru Vídně. Atraktivní poloha v kulturním a muzejním okrsku v blízkosti Hofburgu a KHM zajistila vysokou návštěvnost místních i turistů. Návštěvnost MUMOKu má stabilně stoupající tendenci. Dosahuje téměř 250 000 v roce 2007 (nárůst od 2002 o cca 100 000 návštěv, o 130 000 od roku 2000). Jedná se o úspěch vzhledem k tomu, že zájem o moderní a současné umění je v Rakousku oproti klasické moderně nebo starším obdobím umění minimální.¹⁵³

Návštěvnost Belvederu rapidně vzrostla v letech 2007 a 2008, pravděpodobně ve spojitosti s upravením oranžerie a dolního Belvederu pro výstavy a také vysokém počtu výstav, třináct za rok 2008. Vstupné v Bevederu je vysoké, snaží zavádí alespoň snížené vstupné pro různé skupiny obyvatelstva, pro rodiny, studenty, postižené, děti do 10 let mají vstup zdarma.¹⁵⁴

¹⁵¹ Evaluierung, s. 19

¹⁵² Evaluierung, s. 20

¹⁵³ Podle Evaluierungsbericht z roku 2004 respondenti uvádějí MUMOK jako reaktivně nejméně zajímavé ze všech Spolkových muzeí (77%), oproti nejvíce zajímavému Muzeu národopisnému (93%), s. 11

¹⁵⁴ Kulturbericht 1999-2008

Evaluační studie ministerstva kultury

V roce 2003 zadalo rakouské ministerstvo kultury evaluační studii Spolkových muzeí. Skupina odborníků posuzovala profil muzea, sbírkovou politiku, výzkum atd. Součástí byl i průzkum návštěvníků muzeí a rozbor statistik návštěvnosti muzeí. Některé její výsledky je relevantní uvést pro získání širší perspektivy.

Průzkum návštěvnosti se vztahoval především ke spolkovým muzeím (ne výhradně) a probíhal v lednu 2004 a v létě 2004.¹⁵⁵

Mezi nejznámější muzea patří Uměleckohistorické muzeum (95%), Přírodohistorické muzeum (90%) a Technické muzeum (84%). Následuje Albertina a Vojenské muzeum. Nejméně známé je pak Divadelní muzeum a MuseumsQuartier. Obecně lze říci, že muzea s nepřerušenu dlouhodobou tradicí jsou více známá, také lze konstatovat větší zájem o staré umění než o moderní a současné umění. Na otázku, zda dotazovaní muzeum navštívili, se nejvyšší příčky nemění (NHM, KHM, TMW), na chvostě je opět MUMOK a Divadelní muzeum.¹⁵⁶

Zajímavá je i statistika, jak vysoké ceny vstupného jsou pro návštěvníky přijatelné. Rozvrstvení přijatelnosti ceny vstupenky vypadalo náseledovně:

- pro 33% návštěvníků je přijatelná cena vstupenky do 5 euro,
- 15% akceptuje cenu vstupenky do 7 euro
- 28% akceptuje 10 euro
- dalších 18% je ochotné zaplatit za vstupenku na výstavu více jak 10 euro

Tato čísla udávají hranici, pro kterou je možné nasadit ceny vstupného tak, aby nedošlo k velkému poklesu návštěvníků. Vyšší částky než 10 euro jsou zpravidla ochotní zaplatit turisté, kteří počítají s vyššími výdaji v průběhu cestování.¹⁵⁷

Důležité je zmínit důvody pro návštěvu muzea:

- pro 58% návštěvníků je to výstava v muzeu, která je zajímavá
- pro 18% muzeum samo o sobě

¹⁵⁵ Šetření probíhalo telefonicky na základě 1003 odpovědí respondentů v Rakousku. Z průzkumu tak nebyli zahrnuti zahraniční návštěvníci.

¹⁵⁶ Evaluierung, s. 9, 10

¹⁵⁷ Evaluierung s. 15

- 14% se účastní akcí v muzeu
- a jen 5% přitahuje stálá expozice muzea.

Tato čísla ukazují, že atraktivní výstavy jsou nejdůležitější pro přivedení návštěvníků do muzea. Mohou také velmi výrazně zvýšit celkový počet návštěvníků, který se promítne i do celkové návštěvní statistiky. Extrémně úspěšná byla například výstava kreseb od van Gogha v Albertině, kterou navštívilo téměř 590 000 lidí nebo výstava pojednávající malířskou rodinu Bruegel v KHM (390 000 návštěv). Naopak stálé expozice jsou zajímavé jen pro 5% lidí, což rozhodně může být podnětem k zamyšlení (na druhou stranu do této statistiky nebyli zahrnuti turisté, kteří např. do KHM chodí především kvůli stálým sbírkám).

Druhá část studie analyzovala tři konkrétní muzea: KHM, TMW a Albertinu a jejich návštěvníky. Proběhla na přelomu července a srpna a v září. První statistiky se věnovaly věku a pohlaví návštěvníků, muzea umění oslovují publikum především od věku 20-29 a starší, Technické muzeum je muzeum rodinné s nejvyšším procentem mladých návštěvníků. Zájem o muzea umění převažuje u žen, muži dávají přednost Technickému muzeu.

Statistika dosaženého vzdělání vyznívá ve prospěch vysokoškolsky vzdělaných lidí a studentů. V technickém muzeu téměř 50% hostů tvoří lidé se středoškolským vzděláním a do technického muzea také chodí nejvíce lidí se základním vzděláním (18% oproti 3% v KHM a 6% v Albertině). Kromě toho podíl návštěvníků se středoškolským vzděláním v KHM a Albertině se pohybuje okolo 40%. Dosažené vzdělání hraje zásadní roli pro navštěvování muzea.¹⁵⁸

Podíl turistů v KHM v době, kdy se prováděla studie tedy v létě 2004, byl 90%, v Albertině 41% a v Technickém muzeu 36%. Rekordní podíl turistů u KHM může být nejspíše ovlivněn obdobím letních prázdnin, během kterých místní zpravidla odjíždějí na dovolenou a do Vídně naopak navštěvují turisté.¹⁵⁹

Z hlediska opakovaných návštěv má KHM má velmi vysoký 80% podíl prvních návštěvníků. V tomto případě má také vliv na čísla i letní období, ve kterém většinu

---

158 Evaluierung, s. 19

159 Ibid., s. 20

návštěvníků tvoří turisti.¹⁶⁰

Další otázky se poměrně podrobně zabývaly rozbořením školních návštěv. Pak následuje třetí část, která se zabývá především vyhodnocením sbírkové a výstavní politiky, kterým se budu věnovat v následující kapitole.¹⁶¹

Shrnutí

Souhrnně lze říci, že výkyvy v návštěvnosti muzea zpravidla zdůvodňují úspěšnou výstavou pokles zase uzavřením nebo opuštěním výstavních prostor nebo například poklesem turismu, ekonomickou krizí nebo například u Technického muzea vysokými teplotami v létě, které měly způsobit neúnosné prostředí v expozici bez klimatizace. Vliv na návštěvnost může mít i vysoké vstupné, které se pohybuje na horní hranici akceptovatelnosti ceny pro většinu návštěvníků z Rakouska. Pozitivní dopad na návštěvnost má schopnost zatraktivnit muzeum marketingovými strategiemi. Výsledná návštěvnost je kombinací těchto faktorů.

Celková návštěvnost ve srovnání s rokem 1998 je možná jen u KHM, MAK a NHM (u ostatních muzeí je srovnání nemožné z důvodu rekonstrukcí, přesídlení apod.). U KHM návštěvnost mírně klesá, MAK mírně roste a NHM zůstává na stejné úrovni. Dramaticky roční statistiku 2003-2008 mění otevření Albertiny a její blockbuster výstavy. Pokud odhlédneme od těchto nejvyšších čísel, návštěvnost většiny muzeí mírně roste nebo stagnuje, jen KHM klesá.

Hlavní konkurencí v boji o návštěvníka se KHM stává Albertina, která se vysokou návštěvností a relativně velkou nezávislostí danou vysokým podílem vlastních financí (v roce 2008 68,3%). Zároveň se stává hráčem v mezinárodním muzejním provozu, i když nemůže nabízet tak atraktivní díla na vzájemnou zápůjčku jako KHM. Třetím největší návštěvnost má Belvedere.

---

160 Ibid., s. 21

161 Evaluierung, s. 30-36

5.3. Sbírková politika

Rozšiřování a doplňování sbírek je jedním z hlavních úkolů muzea. Mělo by jít o koncepční činnost, která spočívá na dlouhodobé strategii a zaměření muzea. Především pro současné a moderní umění je sbírková činnost velmi důležitá, protože tvoří základ pro sbírky v budoucnu. Paragraf 4 Zákona o spolkových muzeích ukládá rozšiřování, uchovávání, vědecké zpracovávání a zpřístupnění, prezentaci a správu spolkovým muzeím zapůjčených děl ze Spolkové sbírky (všechny sbírky, stejně jako nově zakoupená díla přecházejí do státní sbírky a jsou spolkovým muzeím zapůjčovány).¹⁶²

V následujících řádkách se pokusím nastínit sbírkovou politiku jednotlivých muzeí a zaměřím se na profilaci jejich sbírek. Hlavní informace čerpám z evaluační studie rakouského ministerstva kultury, zprávy Kontrolního úřadu ke spravování sbírkového fondu spolku jednotlivými muzei (RH 2010) a „Kulturberichte“ spolkových muzeí.¹⁶³

V souvislosti s profilací muzea se často hovoří o Albertině. Těžiště muzea se přesunuje z grafické sbírky na univerzální muzeum. Ředitel Albertiny v devadesátých letech Konrad Oberhuber (1987-1999) se věnoval spíše vědě než přestavbě paláce a výstavám. Nástup ředitele Klause Albrechta Schrödera v roce 1999 znamenal změnu kurzu. Jeho návrh k propojení Albertiny a Belvederu jako dvou ideálně se doplňujících sbírek dával tušit laťku, kterou Schröder nasadil.¹⁶⁴ Pod jeho vedením se Albertina proměnila z komorní grafické sbírky v univerzální muzeum, které díky svým výstavám přiláká statisíce návštěvníků ročně. Nový okruh činnosti Albertiny je zčásti umožněn formulací muzejního řádu schvalovaného ministerstvem kultury. Formulace sbírkové

¹⁶² BGBl. I Nr. 14/2002, §4, odst. 1

¹⁶³ Zvláštní kapitolou jsou pak zápůjčky uměleckých děl. Bundesmuseen-Gesetz počítá se zapůjčováním uměleckých děl ostatním muzeím. V souvislosti se samotnými zápůjčkami muzea často sklízí kritiku, symptomatickým se stalo zapůjčení akvarelu Zajíce od Albrechta Dürera na výstavu do Madridu bez povolení památkového úřadu. Díla na papíře jsou velmi citlivá na světlo a neměla by se příliš často vystavovat. Přesto se tak často děje, jak zjistil kontrolní úřad při kontrole KHM v roce 2005. Další kontrola proběhla v roce 2010 a odhalila zásadní nedostatky v inventarizaci, zápůjčce děl soukromým osobám, nebo zápůjčka bez dovození památkového úřadu do zahraničí a v zásadě svévolné nakládání s cennými díly v majetku Spolku. Blíže viz RH: Verleih von Sammlungsgut durch Bundesmuseen, Bund 2010/2

¹⁶⁴ Trenkler: Die Mär von der Erfolgsgeschichte, <http://kulturpolitik.t0.or.at/txt?tid=aefb252d27b1cc32807cad61a5620e21>

politiky byla v muzejním řádu Albertiny z roku 2002 velmi vágní, pouze stroze konstatovala, že jde o grafickou sbírku, sbírku architektury a fotografií.¹⁶⁵ Konkrétní sbírková politika nebyla blíže specifikovaná.

Evaluační studie oceňuje úspěch Albertiny při pořádání výstav, vysokou návštěvnost, mezinárodní kontakty a úspěšné získávání sponzorů. Ve zprávě se objevuje i kritika. Především jde o vědecké zpracování sbírek, které jsou ve kontrastu s pořádáním velkých výstav zanedbávané. Sbírková politika je konzervativní a neukazuje žádný jasný směr do budoucna. Za úspěch je považováno založení sbírky fotografie v roce 1999. Celkově by podle studie Albertina měla investovat do sbírek a posílit svojí image jako vědecky seriózní kvalifikované centrum pro grafické umění.¹⁶⁶

I přes kritiku lze z výdajů Albertiny vyčíst, že oproti letům 1998 a 1999 (Albertiny byla v provizorním provozu) se výdaje na akvizice zhruba zdvojnásobil. Albertina zároveň získává darem hodnotná díla.¹⁶⁷ Dlouhodobě zapůjčená má Albertina sbírku Batliner, která obsahuje zásadní díla z druhé poloviny devatenáctého a začátku dvacátého století. Sbírkou Albertina v současnosti prezentuje jako svou stálou expozici výstavou „Monet bis Picasso. Die Sammlung Batliner“ (Od Moneta k Picassovi. Sbírkou Batliner). Pro pojištění sbírky získala Albertina zvláštní sumu peněz v rámci základní dotace.

Sbírkou KHM, především habsburské sbírky umění, jsou významné i v mezinárodním srovnání. Podle evaluační studie KHM získalo několik významných akvizicí a na základě muzejního řádu by KHM mělo plánovitě rozšiřuje sbírky. KHM trpí zdrženlivostí veřejnosti a soukromých osob při darování a dlouhodobých výpůjčkách. KHM by proto mělo získávat pro tyto účely více prostředků.¹⁶⁸

Ze statistik výdajů na sbírky lze vyčíst, že investice do sbírek v KHM jsou kolísavé, odehrávají se skokově a jejich podíl na výdajích muzea se od roku 2003 dramaticky snížil. V roce 2003 KHM dokonce oznámilo limitování nových akvizic z důvodu nezvyšování Basisabgeltung.¹⁶⁹ Na základě této logiky a drastického snížení

¹⁶⁵ BGBl. II Nr. 185/2002

¹⁶⁶ Evaluierung, s. 37

¹⁶⁷ Údaje v Kulturbericht jsou velmi neúplné, lze ale pro rok 1998 a 1999 najít akvizice 328,2 tis. resp. 292 tis. Euro, pro rok 2004 a 2005 665 resp. 506 tis euro. V roce 2004 a 2005 získala Albertina dary v hodnotě 707 resp. 835,7 tis euro. Srovnej Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 164

¹⁶⁸ Evaluierung, s. 38

¹⁶⁹ Investice KHM do sbírek viz Konrad H.: Museumsmanagement und Kulturpolitik, s. 162.

výdajů na rozšiřování sbírek Konrad vyvozuje, že muzea neberou povinnost rozšiřovat sbírky za svou, spíše ji vnímají nadále povinnost státu akvizice financovat.¹⁷⁰

MAK je příkladem, jak osobnost ředitele formuje profil muzea. Peter Noever nastupoval do vedení MAK v roce 1986 a od té doby se klasické uměleckoprůmyslové muzeum proměnilo v uznávané současné centrum orientované na aktuální umění a design. Podle evaluační studie je plán sbírkové politiky muzea nahodilý, celkově finance MAK na nákup nových děl chybějí.¹⁷¹

Belvedere jako své těžiště nových akvizic označuje současné umění.¹⁷² Obzvláště nízké výdaje na nákup uměleckých děl konstatuje i evaluační zpráva (nejnižší bod zaznamenal Belvedere v roce 2000, kdy na nové akvizice bylo určeno pouhých 7994 eur). Evaluační zpráva upozorňuje i na překrývání se sbírek s Museem Leopold a s MUMOKem a doporučuje vzájemnou spolupráci.¹⁷³

MUMOK má jasnou koncepci své sbírky a jasně formulovanou sbírkovou politiku. Těžištěm sbírky jsou 60. a 70. léta, především vídeňský akcionismus, nouveau realisme, pop-art a fluxus. Sbírková činnost se má rozvíjet hlavně tímto směrem. Evaluační zpráva konstatuje zbytečné překrývání témat současného umění s MAK a KHM.¹⁷⁴

Výdaje MUMOKu na nákup uměleckých děl má klesající tendenci, na druhou stranu se muzeu skrze spolupráce se sponzory daří získávat dary v hodnotě mnohonásobně vyšší (například v roce 2005, v „sběratelském roce“ se MUMOKu podařilo získat díla v celkové hodnotě 2,4 mil. Eur¹⁷⁵).

NHM zpráva ministerstva kultury kritizuje za neexistenci jasně písemně dané strategie pro celé muzeum. Sbírkový je řízený vedoucími jednotlivých oddělení muzea, jejich zájmy mezi sebou vzájemně konkurují.¹⁷⁶ NHM svoji sbírkovou politiku řídí vědeckými zájmy, např. Minerály, meteority, vodní brouci, motýli, atd. Nákup nových artefaktů je podle NHM těžko plánovatelný, jedná se často o náhody, nové objevy nebo

---

170 Ibid., s. 162

171 V roce 1999 akvizice ve výši 827 tis eur, v roce 2008 119 tis eur

172 Kulturbericht 2005, s. 59

173 Evaluierung, s. 41

174 Ibid., s. 40

175 Kulturbericht 2005, s. 84

176 Evaluierung, s. 40

situaci na trhu. Evaluace akviziční politiky charakterizuje jako nejasnou¹⁷⁷. V Kulturbericht z roku 2006 NHM oznamuje omezení nákupu artefaktů od právního osamostatnění v roce 2002.¹⁷⁸

Technické muzeum bylo do roku 1999 zavřené, v roce 1999 získalo mimořádnou dotaci na sbírky ve výši 25 milionů šilinků (1,82 mil eur), poté se akvizice ustálily na zhruba 200 tisíc eur ročně a od roku 2006 je znát další výrazný pokles na 50 tis eur.¹⁷⁹ Evaluační zpráva hodnotí sbírkovou politiku TMW jako příkladnou, odpovídající muzejnímu řádu (k poklesu investic TMW do sbírek došlo až v roce 2006, tedy mimo období hodnocené evaluační zprávou).¹⁸⁰

Shrnutí

Obecně lze pozorovat pokles investic do sbírek v kontrastu s obdobím před reformou spolkových muzeí. Vzestupný, i když rozkolísaný trend nových akvizic je vidět jen u Albertiny, vcelku vyrovnaný trend dosahuje MUMOK, který je schopen získávat nové přírůstky darem (i Albertina). Nejvýraznější propad investic do sbírek naopak vykazuje Belvedere, omezení investic deklarovalo KHM a NHM. Sbírkový spolek a nové přírůstky také přecházejí do vlastnictví spolku. Postoj spolkových muzeí je takový, že kvůli nedostatku financí a nutnosti shánět prostředky na výstavní činnost apod. předpokládají, že budou financovat akvizice ze základní dotace. Základní dotace se nezvyšuje (předpokladem právního osamostatnění bylo, že muzea si budou „vydělávat“), muzea tak ze základní dotace hradí například personální náklady a provozní výdaje namísto nákupu uměleckých děl. MŠK si je poklesu výdajů na akvizice vědomé již od roku 2002¹⁸¹, nedošlo ovšem k nápravě v podobě ukotvení financování akvizic v muzejních řádech ani Zákonu o spolkových muzeích. Z toho lze vyvodit, že reforma se negativně odrazila na sbírkové činnosti většiny muzeí. Zároveň může sloužit jako společný argument pro navýšení základní dotace při jednáních s ministerstvem školství a kultury.

177Ibid., s. 40

178Kulturbericht 2006, s. 52

179Kulturbericht 1999-2006

180 Evaluierung, s. 42

181 Kulturbericht 2002, s. 9

Muzeím je často vytýkána nejasná profilace. Společným a nejnápadněji se překrývajícím se těžištěm zájmu několika muzeí je moderní umění. Je součástí sbírek MUMOKu, Belvederu, MAK i Albertiny, v tomto ohledu by asi bylo žádoucí vyjasnit strukturu sbírek jednotlivých muzeí a reorganizovat sbírky, nebo minimálně docílit spolupráce muzejních domů. Konkurenční prostředí mezi muzei spolupráci mezi jednotlivými domy nepodporuje, právě naopak. Podobně se překrývá sbírkový profil období klasické moderny muzea Leopold a Belvederu a v některých případech Belvederu a KHM. Celková reorganizace by musela být podmíněna silným politickým postavením MŠK.

5.4. Výstavy a doprovodné programy

Pořádání výstav je jedním z hlavních prostředků prezentace muzea na veřejnosti. Obvyklý model je stálá expozice („Dauerausstellung“) a dočasné výstavy tematické („Sonderausstellung“), prezentace výzkumu muzea nebo zahraničních sbírek. V prostředí právní samostatnosti spolkových muzeí se dočasné výstavy staly nástrojem pro zvyšování návštěvnosti, a tím zvyšování příjmu muzea ze vstupného a obratu obchodu a např. kavárny. Muzea zčásti z těchto peněz hradí vlastní provoz a organizují výstavy, jak bylo zamýšleno v Zákoně o spolkových muzeích. Novým prvkem je, že muzea připojila pořádání výstav do základních úkolů specifikovaných v muzejním řádu (Albertina, KHM).

Těžištěm aktivity muzea by měla tradičně být stálá expozice. Tematické výstavy by se měly orientovat na sbírky muzea a měly by ideálně prezentovat výsledky výzkumu muzea, vnést nový pohled na zkoumaný problém, například určité období dějin umění nebo reinterpretovat nebo znovuobjevit nějakého autora (i ve spolupráci s dalšími i zahraničními partnery). Čerpat by muzea měly hlavně z vlastních sbírek a budovat tak jasný profil muzea. Časté jsou případy, kdy se muzeum velmi soustředí na pořádání výstav nepřilíš nesouvisejících se sbírkami (například výstava Fracise Bacona v KHM v roce 2004). Vedle toho existuje typ „blockbuster“ výstav, který zpracovává prověřená, divácky atraktivní témata (zpravidla klasická moderna, staří mistři, známá jména a významná plátna). Na takové výstavy proudí statisíce návštěvníků a turistů.

Zvyšují tak renomé muzea, na druhou stranu vlastní sbírky samozřejmě stojí v pozadí.

V následujících odstavcích chci nastínit výstavní strategie jednotlivých spolkových muzeí, chci se zaměřit na strategii blockbuster výstav, na kterou vsadila Albertina, do jisté míry Belvedere a KHM. Velké výstavy zvyšují obrát a zisk muzea a vytváří prostředí ostré konkurence mezi jednotlivými domy. S tím souvisí i tematické překrývání se výstavní aktivity. Jako příklad je možné uvést výstavu Oskara Kokoschky ve Vídni v roce 2008. Belvedere představoval raná díla autora a Albertina jeho vrcholné období. Obě výstavy přitom přímo zasahovaly do období klasické moderny, na kterou se svými sbírkami zaměřuje Leopold Museum (také dotované státem). Tato okolnost není ojedinělá, spíše by se dalo říci, že je symptomatická.

Stálou expozicí se podle evaluační zprávy ministerstva kultury systematicky zaobírá MUMOK, Technické muzeum a Přírodněhistorické muzeum. MUMOK se jasně věnuje současnému umění a rozvíjí těžiště své sbírky. Ostatním dvě muzea se soustředí na stálou expozici a pořádají jednu velkou výstavu ročně, zčásti i z důvodu chybějících výstavní plochy.¹⁸²

Stálá expozice v Albertině dlouhou dobu chyběla, protože grafiky citlivé na papír nelze dlouhodobě vystavovat. Albertina vytvořila nově stálou expozici z děl sbírky Batliner, která se zaměřuje na mistrovská díla moderny. Tschmuck poukazuje na novou pozici Albertiny jako univerzálního muzea výtvarného umění. Albertina je však i nadále definovaná jako muzeum grafiky. Nelze proto odvodit, že výstavy v Albertině nemusí mít vztah ke sbírkovému fondu a nelze předpokládat, že Albertina byla koncipována jako čistě výstavní prostor („Kunsthalle“).¹⁸³

Pro nejasný výstavní profil je kritizován Belvedere. Sbírkový rakouského umění a výstavní činnost Belvederu se překrývají s osatními spolkovými muzei. Evaluace doporučuje spolupráci zvláště v oblasti současného umění s MUMOKem v případě 20-er Haus, který po rekonstrukci má být včleněn do Belvederu. Podobně Atelier Augarten prezentuje nejsoučasnější umění. Zpráva konstatuje velkou rivalitu mezi muzei ve Vídni a doporučuje větší spolupráci obecně.¹⁸⁴

Současné avantgardní umění prezentuje MAK, jehož program je novátorský.

---

182 Evaluierung, s. 39-42

183 Tschmuck P.: Ausgegliederte Muse, s. 232

184 Evaluierung, s. 41

Jeho výstavy jsou vytvářeny a prezentovány jako gesamtkunstwerk.¹⁸⁵

Z hlediska temporálních výstav je Albertina považována za pomyslnou štiku, která loví v revíru ostatních muzeí. Její spektakulární výstavy vypichují nejatraktivnější témata z programu ostatních muzeí. Prohlédneme-li si výstavní program Albertiny například pro rok 2004, najdeme výstavy všech období a směrů: Günther Brus, Neo Rauch, Pop art & Minimalismus, Rembrandt, Michelangelo, zmíněný Rubens a další velká jména.

Tato praxe není ve Vídni ojedinělá, jak píše Thomas Trenkler, a je dána silnou konkurencí ve snaze přilákat návštěvníky. Jednotlivá muzea si „kradou“ důležité výstavy, které jiné domy plánují delší dobu. Takto Rudolf Leopold „ukradl“ výstavu grafik Toulouse-Lautreca Albertině, ředitel Schröder naopak „vyfoukl“ výstavu Pieta Mondriana, kterou delší dobu plánovalo Kunstforum. Wilfried Seipel uspořádal v KHM v roce 2003 výstavu Goya, o kterou jednal s Madridem ředitel Belvederu Gerbert Frodl. Výstavu Petera Paula Rubense ve Vídni, kterou současně v roce 2004 uskutečnila Albertina i KHM.¹⁸⁶

Tento zmatek byl jeden z podnětů, který vedl k diskusi o reformě spolkových muzeí po nástupu ministryně Schmied v roce 2007.

Stranou by neměl zůstat ani zadání muzeí zprostředkovávat a prezentovat výstavy prohlídkami a lektorskými programy. Doprovodné programy v muzeu jsou v hodnotící zprávě ministerstva kultury většinou hodnoceny pozitivně, obzvláště jsou oceňovány programy pro školy TMW, jehož podíl návštěvníků do 19 let (21%). Výborné programy pro děti a mládež nabízí i Albertina a Belvedere, naopak MAK je kritizován za příliš úzkou skupinu návštěvníků, kterou jeho program zajímá. Stejně tak MUMOK je kritizován za přílišnou koncentraci na témata pop art, fluxus a akcionismus, která by mohla návštěvníky spíše odrážet.¹⁸⁷

---

185 Evaluierung, s. 39

186 Trenkler T: Die Mär von der Erfolgsgeschichte

187 Evaluierung, s. 39-42

6. REVIZE REFORMY SPOLKOVÝCH MUZEÍ?

6.1. Debata o muzeích 2005

V analytické části jsem nastínila základní problematiku reformy právního postavení spolkových muzeí s ohledem na financování, návštěvnost, sbírkovou činnost a výstavy a vědeckou činnost. Dalo by se říci, že muzeím byla daná velká autonomie, která spočívala v muzejních řádech a financování. Na sílící kritiku Elisabeth Gehrer, ministryně pro vzdělání, vědu a kulturu ÖVP v letech 1995 – 2007 reagovala zadáním evaluační studie v roce 2004, která vyhodnotila dosavadní průběh reformy. Celkově evaluační zpráva vyzněla pozitivně, právní osamostatnění bylo vyhodnoceno jako „správné“. Toto ministryně přijala jako výsledek a k větší úpravě fungování muzeí nedošlo. Měly být vypracovány plány pro zvýšení dotací a nutné opravy a ministerstvo se rozhodlo vyžadovat více komunikace mezi muzei.¹⁸⁸

Kritika se obracela především k nejasné profilaci muzeí. Spolek kunsthistoriků žádal jasný vědecký profil, vytvoření víceletých výzkumných a restauračních plánů a současné a široce prezentované vlastní sbírky vedle atraktivních tematických výstav. Jako problematické se historikům umění jevilo plnění hlavních úkolů muzejní práce pod finančním a rozpočtovým tlakem a ve vzájemném konkurenčním boji.¹⁸⁹ Objevily se i návrhy na sloučení nebo převzetí části sbírek (například sbírek současného umění, jak navrhoval Ebehardt Köb, ředitel MUMOKu) nebo radikální reorganizaci sbírek. Autorem takového návrhu byl mluvčí pro kultury strany zelených Wolfgang Zinggl, zároveň předseda kuratoria MUMOKu. Zinggl navrhoval zřídit tři velká muzea umění: KHM, Leopold muzeum a a MUMOK a zároveň rozpustit tři sbírky – Albertinu, Belvedere a sbírku Akademie a připojit je k ostatním muzeím umění. Takovou míru centralizace ovšem ministryně Gehrer odmítla, naopak trvala na autonomii muzeí.

---

188 Pressekonferenz-Unterlage des Bundesministeriums für Bildung, Wissenschaft und Kultur vom Wien, 28. Februar 2005, http://www.kunsthistoriker-in.at/forum_det.php?itemid=127&menuid=7&rubrikid=3
189 Groebl, R.: Über die Zukunft der (Bundes)Museen – zur aktuellen Diskussion, http://www.kunsthistoriker-in.at/forum_det.php?itemid=126&menuid=7&rubrikid=3

6.2. Muzejní iniciativa 2007

Nové kolo jednání o podobě spolkových muzeí se spustilo po volbách po nástupu velké koalice v roce 2007. Nová ministryně pro vzdělání a kulturu Claudia Schmied (SPÖ) záhy po uvedení do úřadu novelizovala Zákon o spolkových muzeích ve smyslu zpřísnění dohledu ministerstva nad spolkovými muzei a vyhradila ministerstvu právo uzavírat s muzei tříleté rámcové dohody o koncepci muzea. Schmied také dojednala s řediteli muzeí navýšení základní dotace, nejprve jen pro KHM, MAK a Belvedere. Velmi pozitivně navýšení přijalo KHM, které zdůrazňovalo rostoucími náklady pro provoz muzea, hlavně náklady na platy zaměstnanců, které nebylo při stávající podpoře možné pokrýt (i přes podíl z vlastních podnikatelských aktivit ve výši 37%). MAK získal prostředky pro provoz, nové akvizice a výstavy, který nebylo možné financovat ze základní dotace. Peter Noever říká, že nechce muzeum financovat ze vstupného a odmítá posuzovat úspěšnost muzea podle hospodářských kritérií a návštěvnosti.¹⁹⁰

Opatření vyvolalo naopak protesty u ředitelů ostatních muzeí. Ti se ohradili proti tomu, aby špatně hospodařící muzea dostávala finanční prostředky navíc. Ředitel Albertiny Klaus Albrecht Schröder se vyjádřil o „šoku pro všechny spolupracovníky“ a o „potrestání úspěšných muzeí“. Obdobně Ebehard Kögler, ředitel MUMOKu míní, že „úspěšná, angažovaná a seriózní práce není odměněna“.¹⁹¹

Vzniklou situaci ministryně kultury Claudia Schmied řešila kulatým stolem, na kterém dostala muzea za úkol vypracovat dlouhodobé obchodní plány a pro rok 2009 došlo ke zvýšení základní dotace pro všechna muzea.¹⁹² MŠK přislíbilo zvýšení základní dotace o 8,5 milionů. Výměnou za to byl dojednán volný vstup pro mládež do 19 let.

Jako zásadní projekt byla ohlášena tzv. Muzejní iniciativa („Museumsinitiative“) reformující fungování muzeí. V úvodním programu reformy se hovoří o muzejní politice jako o celospolečenské politice („Museumspolitik als Gesellschaftspolitik“). Muzea jsou důležitým společenskopolitickým faktorem a jejich

¹⁹⁰„Wir werden ausgehungert“ in: Der Standard, 10.1.2005

¹⁹¹Mehr Mittel für ausgewählte Bundesmuseen in: Die Presse, 3.9. 2007

¹⁹²„Hausaufgaben“ für Direktoren nach dem runden Tisch, Der Standard, 10.7. 2007

vliv přesahuje kulturní scénu a působí i společensky, hospodářsky a politicky. Důraz by přitom měl být kladen na aktivizaci a optimalizaci všech částí společnosti v Rakousku.¹⁹³

První fáze iniciativy probíhala formou moderované diskuse ke za účasti ředitelů a zástupců muzeí. Tematické okruhy se týkaly státní muzejní politiky, sbírkové a programové politiky a „governance“. Informace získané během těchto rozhovorů měly sloužit pro vypracování katalogu krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých opatření.¹⁹⁴

Z diskusí vzešel programový text „Museumspolitische Ziele, Schwerpunktsetzungen auf Basis der museumspolitischen Initiative.“ Hlavní cíle muzejní politiky byly následující:

- navýšení financí
- participace obyvatelstva, které musí muzea vnímat jako vlastní sbírky.
- muzea mají být veřejné místa. Rakouská sbírka je společným dědictvím obyvatelstva; všechny části obyvatelstva by měly mít přístup do muzea; volný vstup pro mládež do 19 let.
- větší pozornost současnému umění; současné umění by nemělo sbírat pouze jediné muzeum; cílem je předem dohodnutá různost; rozšíření výstavních ploch
- vědecká činnost
- jasné vymezení pravidel pro fungování muzeí, kuratorií a na úrovni spolku; zavedení pravidelné konference ředitelů muzeí; vyjasnění profilu muzea skrze vypracování nových muzejních řádů do konce roku 2008 a rámcových dohod, které měly být uzavřeny začátkem roku 2009.¹⁹⁵

Tisk kritizoval především rozvleklost iniciativy, teprve v červnu 2008 byl prezentován text „Museumspolitische Initiative“, tedy rok po vyhlášení iniciativy. Dva

¹⁹³ Museumspolitische Initiative 2007, Grundstazpapier der AG Bundesmuseen, http://www.bmukk.gv.at/medienpool/15883/mpi_grundsatzpapier.pdf, s. 3-4

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 5-6. Podrobněji k jednotlivým modulům přehled diskuse na Übersicht Arbeitskreis 1, 2, 3 dostupné na <http://www.bmukk.gv.at/kultur/museumsreform/index.xml>

¹⁹⁵ Museumspolitische Ziele, Schwerpunktsetzungen auf Basis der museumspolitischen Initiative, s. 1-4

roky po vyhlášení iniciativy se vytratila i důvěra v zásadnější reformu, sliby nového uspořádání muzeí zůstaly na papíře, zároveň s rozšířením výstavních plochu MUMOKu a volným vstupným pro mládež.¹⁹⁶ Jednání o nových muzejních řádech probíhalo po několik měsíců v roce 2009, rámcové dohody nebyly uzavřeny dodnes. Muzea v záměrech ministerstva viděla narušení jejich profesionální vědecké svobody a obávala se o svoji autonomii. Ministerstvo naopak chtělo posílit kompetence kuratoria a určovat hlavní linie činnosti jednotlivých muzeí.¹⁹⁷ Rozpor spočíval i v dlouhodobých zápůjčkách, které vyžadují dodatečné finanční prostředky na pojištění a významně mění profil muzea (jako v případě sbírky Batliner v Albertině). Každá dlouhodobá zápůjčka měla být schvalovaná ministerstvem a kuratoriem. Ředitelé muzeí naopak požadovali, aby darované obrazy přecházely do vlastnictví muzea, nikoli spolku a aby konference ředitelů muzeí bylo „homogenní grémium“, na které by ministr byl na setkání zván.¹⁹⁸

Nové muzejní řády byly vydány 1.12. 2009. Mění se jejich celková struktura - obsahují obecnou část, která je pro všechna muzea společná a část zvláštní, která je individuální pro každé muzeum. V obecných ustanoveních se hovoří o organizační formě muzeí a jejich neziskovosti, jsou vyjmenované možnosti získávání „materiálních prostředků“ a vyjmenované hlavní úkoly muzea. Na prvním místě stojí zprostředkovávání, poté sbírání, které se má bezprostředně vázat ke stávajícím sbírkám muzea, uchovávání, dokumentace, vědecká činnost a výstavní činnost.

Z hlediska organizační struktury může ministr ve shodě s kuratoriem jmenovat dva ředitele – vědeckého a ekonomického. Ministerstvo uzavírá s muzeem rámcovou dohodu na tři roky a roční strategický plán. Muzea musí čtvrtletně informovat a vypracovávat roční bilanci.

Obnovená je konference ředitelů, která se má konat pravidelně a ministr nebo jeho zástupce se účastní jednou ročně.

Rozšířené jsou kompetence kuratoria. Původně kuratorium vykonávalo hospodářský dohled nad činností muzea, poradního hlas při jmenování vedení muzea a mohlo podat návrh na odvolávání vedení muzea. Nově jsou ve shodě s kuratoriem

---

196Kunststillstand in: Profil, 12/2009

197 Zündstoff Museumsordnung, in: Der Standard, 30.7. 2009

198 Museumsdirektoren pochen auf Autonomie in: Der Standard, 28.10. 2009

vypracovávají dlouhodobé koncepty muzea a rámcové dohody kuratoria schvaluje roční strategické plány.¹⁹⁹

Zvláštní část samostatná pro každé spolkové muzeum v první řadě určuje účel a poslání muzea. Následuje výčet sbírek muzea, jejich rozdělení je možné měnit pouze s povolením ministerstva pro vzdělání, vědu a kulturu a kuratoria. Následují podmínky pro přijetí dlouhodobých zápůjček, které musejí mít souhlas kuratoria a být povolené ministerstvem. Rozšiřování sbírek je vázané na strukturu stávajících sbírek.²⁰⁰

Hlavní kompetence Albertiny jsou podle nového muzejního řádu grafika, kresba a fotografie. Doplňující kompetence je architektura. Stálá expozice Albertiny se soustředí na díla mezinárodního malířství a klasické moderny pocházející z dlouhodobých zápůjček. Sbírkou Albertiny doplňují dlouhodobé zápůjčky: sbírka Batliner, sbírka Forberg a sbírka Alt. Nové dlouhodobé zápůjčky podléhají povolení ministerstva a souhlasu kuratoria.

U MAK byl jeho profil potvrzen a uzpůsoben současné podobě jako spolkové muzeum pro užité umění s přesahy do oblastí designu, architektury a současného umění.

U ostatních muzeí se specifikace profilu neměnila.

Sbírková politika je jasně formulována u KHM, THM a NHM. U ostatních spolkových muzeí dochází k přesahům do hlavních sbírkových kompetencí ostatních muzeí. Přesahy jsou proto upraveny následovně:

- Albertina může sbírat architekturu po dohodě s MAK, fotografie po dohodě s Belvederem, mezinárodní fotografie po dohodě s MUMOK.
- Belvedere domlouvá zakoupení fotografií a grafik s Albertinou, mezinárodní současné umění s MUMOK a užité umění a design s MAK.
- MUMOK naopak může dohodnout zakoupení grafik a fotografií spadající do sbírkové činnosti Albertiny, užité umění a design u MAK a moderní rakouské umění Belvederu

---

199 BGBl. II Nr. 395/2009

200 BGBl. II Nr. 395/2009

- MAK se při zakoupení architektonických modelů nebo plánů dohodne s Albertinou, pro současné rakouské umění s Belvederem a mezinárodní současné umění s MUMOK.

Všechny návrhy na akvizice se projednávají na konferenci ředitelů spolkových muzeí.

Formulace nových muzejních řádů jsou poměrně vágní, u výstavní činnosti je možné vše, stejně tak jako u sbírkové činnosti. Ředitelé muzeí jsou zavázáni k zvýšené komunikaci mezi sebou. Byly posíleny nástroje ministerstva a kuratoria jako rámcové dohody, na druhou stranu nebyly využívány nástroje stávající. Přesahy sbírek zůstaly, spíše utvrzeny. Protagonisté muzejní iniciativy neskrývali své rozčarování, Martin Fritz, jeden z moderátorů tematických diskusí nové muzejní řády popisuje jako jeden z mnoha nutných kroků do budoucna. Ebehardt Köb, bývalý ředitel MUMOKu, vidí situaci kriticky, ministryně podle něj přenechala vypracování muzejních řádů úředníkům, kteří nejsou kompetentní v oblasti muzeí.²⁰¹ Klaus Albrecht Schröder, ředitel Albertiny si stěžoval, že profil Albertiny tak, jak je stanoven v muzejním řádu neodpovídá současnosti.²⁰² Ředitel Künstlerhausu Peter Bogner novou úpravu vidí jako „čistě kosmetickou“ a kritizuje neexistenci jasné linie muzejní politiky.²⁰³ Profil kritizuje, že se kulturní politika ministryně Schmied omezuje na shánění finančních prostředků. V tomto slaví bývalá bankéřka a spolupracovnice ministerstva financí úspěchy, ale naopak nejeví zájem o inovační přístup, obsahové debaty a nepůsobí aktivně na kulturní scéně.²⁰⁴ Vyznění nových muzejních řádů i nově ohlášený Masterplan pro Spolková muzea, který předpokládá investice 51,5 milionů eur pro projekty znovuoetvření Kunstkomory, založení Muzea literatury a znovuoetvření 20-er Haus. A v plánu jsou další projekty..²⁰⁵

---

201 Schwarze Löcher in: Profil, 41/2009

202 Museen: „Brutale Verteilungskämpfe“, Die Presse, 30.09.2009

203 Schwarze Löcher in: Profil, 41/2009

204 Der lange Schlaf, in: Profil, 18/2009

205 <http://bmukk-kunst-kultur.at/index.php?year=2010&nl=01&bt=103>

7. ZÁVĚR

Cílem práce bylo představit problematiku rakouské muzejní politiky a vyhodnotit reformu spolkových muzeí z roku 1998. Reforma znamenala důležitý zásah do relativně stabilizovaného způsobu fungování muzejních institucí, protože je postavila na nové základy. Muzea byla vyčleněna ze státní správy a získala právní subjektivitu. Tou změnou byly kulturněpolitické závazky přeneseny ze státu na muzea. Spolková muzea získala poměrně širokou autonomii, jak v ekonomických otázkách tak i v otázkách vnitřní politiky. Ve své práci jsem se zabývala tím, jak jednotlivá muzea s nabytou autonomií zacházela. Zároveň jsem se pokusila pojednat tento problém z hlediska historického vývoje rakouských muzeí a uměleckých do konce devadesátých let.

V úvodu jsem vyslovila tezi, že reforma spolkových muzeí, kterou Ministerstvo školství a kultury prezentovalo jako velký úspěch své kulturní politiky, nemusí být při bližším pohledu hodnocena takto jednoznačně kladně. Vedle jistých pozitiv vedla reforma ke komercializaci muzejního provozu a ve sbírkové, výstavní a akviziční politice vyvolala nejistotu. Závěry, k nimž jsem došla, jsem odvodila z konkrétních dopadů nových právních norem na financování muzeí, jejich návštěvnost a sbírkovou a výstavní politiku.

Z právního hlediska jsem se detailně zabývala Spolkovým zákonem o právním postavení, založení, organizaci a zachování spolkových muzeí a vymezením pravomoci MŠK v jeho rámci. Ministerské pravomoci jsou relativně rozsáhlé, zahrnují dohled nad dodržováním zákonů a vyhlášek a nad účelným a hospodárným vedením muzea. MŠK vydává muzejní řády a rozhoduje o personálních otázkách - jmenuje jednoho nebo dva ředitele a může uzavírat tzv. rámcové dohody. Dalším dohlížejícím orgánem je kuratorium, jehož členy jmenuje ministerstvo, které je zde nadto zastoupeno čtyřmi z devíti členů. Ministerstvo školství a kultury disponuje sice nástroji k dlouhodobému rámcovému směřování muzeí, ovšem využívá jich jen výjimečně a ředitelům ponechává značnou míru samostatnosti. Muzejní řády jsou formulovány velmi obecně a umožňují širokou interpretaci toho, co jsou hlavní úkoly spolkových muzeí.

Jedním z nejdůležitějších cílů reformy bylo zvýšit podíl muzejních institucí na

financování svého provozu, tedy ulehčit státnímu rozpočtu. Ve své analýze ekonomických podmínek spolkových muzeí jsem se soustředila na změny ve vývoji základní dotace ze strany státu. Z dlouhodobého hlediska se ukázalo, že muzea nemohou počítat s neustále rostoucími příjmy plynoucími z vlastních obchodních aktivit a jejich rozpočty musely být v letech 2008 a 2009 opakovaně dotovány ze strany státu. S novým ekonomickým prostředím se nejlépe vypořádala Albertina, která dokázala pokrýt téměř dvě třetiny nákladů z vlastních aktivit a dokázala zefektivnit svůj provoz a snížit personální výdaje, pro KHM se ukázaly být velkou zátěží obrovský rozsah exponátů, velký počet spravovaných objektů a vysoké personální náklady a MAK jaksí programově odmítá se podvolit ekonomickému myšlení a chce se nadále věnovat především vědecké práci, nikoli pořádání spektakulárních výstav a akcí, čímž se zákonitě dostává do finančních problémů.

Jak jsem zmínila výše, muzea jsou financována i v rámci investičního programu spolku. V devadesátých letech byly investovány 3,3 miliardy šilinků v programu Miliarda pro muzea do modernizace a dosažení evropského standardu zařízení. Byl vystavěn a zrekonstruován MuseumsQuartier a každý rok spolek investuje okolo 5-6 milionů eur do stavebních oprav (viz tab. 2). I do budoucna jsou plánovány další rozsáhlé investice (např. „Masterplan pro muzea“ ve výši 51,5 milionů eur do roku 2013).

K negativům reformy a nového způsobu financování patří nepochybně značná míra komercializace, vedoucí k tomu, že se muzea musí soustředit na získávání finančních prostředků, a to především skrze zvyšování návštěvnosti, obchodních aktivit a hledáním sponzorů. Nikoli nepodstatným důsledkem této reformy je i neustále rostoucí vstupné, které se pohybuje na horní hranici přijatelnosti pro návštěvníky z Rakouska (podle Evaluační zprávy 7-10 euro) a vytváří z návštěvy muzea téměř exkluzivní záležitost. Tím pádem se dostává do rozporu se základní funkcí muzea jako veřejné instituce (například v KHM vzrostlo vstupné oproti roku 1998 o 300%, u ostatních muzeí jde obvykle o 200-250% v porovnání s obdobím před reformou). Jak důležitým příjmem je vstupné dokazuje i to, že při jednáních o navýšení základní dotace ministryně Schmied nebyla schopná prosadit u ředitelů spolkových muzeí jeden den volného vstupu v měsíci, podařilo se jí dohodnout pouze volný vstup pro mládež do 19

let.

Muzea zůstávají evidentně nadále prioritou kulturní politiky spolku, finance ovšem směřují především do investic, nikoli do sbírkové politiky a provozu, které jsou v režii jednotlivých institucí (v Zákoně o spolkových muzeích ani v muzejních řádech není zakotvena povinnost poskytovat prostředky pro doplňování a rozšiřování sbírek).

Návštěvnost je důležitý kulturněpolitický ukazatel úspěšnosti muzea. Přesto je třeba přistupovat ke statistickým údajům o návštěvnosti s rezervou, protože nevystihují například opakované prohlídky jednoho a téhož návštěvníka a konec konců nevypovídají o kvalitativních dimenzích výstavy.

Celková návštěvnost spolkových muzeí vykazuje nárůst. Hlavní zásluhu na tom má znovuotevření Albertiny. Odhlédneme-li od návštěvnosti Albertiny, zjistíme, že návštěvnost ostatních spolkových muzeí vzrůstá mírněji nebo dokonce stagnuje. Mezi muzei vládne silná konkurence, návštěvník není jen vítaným hostem, ale zároveň také platícím zákazníkem, jehož zásluhou se zvyšuje jak obrat muzea, tak také jeho hodnota u Ministerstva školství a kultury.

Velmi aktivně se o zvyšování návštěvnosti snaží Albertina a Belvedere, příležitostně i KHM. Pořádají mimořádně atraktivní výstavy, na které proudí statisíce návštěvníků. Rekordní úspěch zaznamenala výstava kreseb van Gogha v Albertině v roce 2009, kterou navštívilo téměř 590 000 lidí, nebo výstava pojednávající malířskou rodinu Bruegel v KHM (390 000 návštěv, z roku 1998). Zároveň pokud jsou tyto atraktivní výstavy pořádány programově, jejich témata se opakují a obecně se soustředí na velká jména a známé umělecké směry. V Albertině je například velmi populární expresionismus, impresionismus a Andy Warhol, Belvedere jako jistotu uvádí Klimta a secesi a KHM pravidelně vystavuje poklady habsburských sbírek a Rubense (v roce 2004 dokonce ve stejnou dobu jako Albertina).

Za zmínku stojí i trvale rostoucí návštěvnost MUMOK, přestože moderní a současné umění stojí podle statistik MŠK na okraji zájmu rakouských návštěvníků. Návštěvnost KHM stagnuje, oproti devadesátým létům dokonce poklesla. Pozitivní je, že se zlepšilo informování v tisku a médiích a komunikace muzeí s veřejností.

Neuralgickým bodem reformy je především sbírková politika. Neustále se ozývá

od odborné veřejnosti volání po jasné profilaci a charakteru sbírek. Profil muzea významně ovlivňuje jeho ředitel: například ředitel MAKu Peter Noever přesunul těžiště sbírky z klasického uměleckoprůmyslového muzea směrem k současnému umění s přesahy do architektury a designu. Ve stálé expozici muzea jsou ovšem dále prezentovány historické sbírky, nového charakteru nabyly především temporální výstavy. Naproti tomu Klaus Albrecht Schröder proměnil profilaci Albertiny mnohem radikálněji: původně sbírka zaměřená především na grafiku dnes prezentuje dlouhodobě zapůjčenou uměleckou sbírku Batliner dokonce ve stálé expozici. Zásadně tak změnil původní určení Albertiny a vystavil ji přímé konkurenci dalších sbírek moderního umění – Leopoldově muzeu a Belvedere.

Překračování původní gesce, s níž jsou jednotlivé muzejní instituce historicky spjaty, nebyly MŠK nijak ošetřeny, v případě střetu badatelského nebo akvizičního zájmu dochází v rámci Muzejní iniciativy ministryně Schmied pouze ke konzultacím. Jak konstatuje Evaluační zpráva MŠK, vědecké zpracování sbírek se jak v Albertině, tak i v Belvederu opomíjené. Těžiště zájmu je svázané především s pořádáním výstav.

Z hlediska reformované akviziční politiky muzea předpokládají, že nově zakoupená díla se stávají majetkem státu, a proto by měly být akvizice financovány ze základní dotace. Tato dotace postupem času pokryje pouze provoz muzea. KHM, NHM proto otevřeně deklarovala omezení investic, nedojde-li k navýšení základní dotace. Značný propad investic do sbírek zaznamenal Belvedere, MAK a TMW. Albertina naopak své výdaje na akvizice v nových ekonomických podmínkách zdvojnásobila. MUMOKu se zatím daří neutralizovat negativní dopad reformy především díky sponzorům.

Závěrem lze říci, že výchozí teze byla analýzou potvrzena: podíváme-li se na úspěšnost reformy z kulturněpolitického hlediska, nedojdeme ovšem k jednoznačně kladnému výsledku. Muzea sice plní požadavky spolku a v souladu s nimi navyšují svou ekonomickou účast a i návštěvnost a lépe a efektivněji komunikují s veřejností. Ovšem na druhou stranu jsou ohroženy a odsunuty na okraj další základní funkce, které musí muzeum z povahy svého určení plnit, a to sbírková, akviziční a vědecká činnost. Muzea nejsou v nových ekonomických podmínkách schopna plnit úlohu veřejných vědeckých ústavů, nemohou se věnovat inventarizaci a dokumentaci sbírek. Jsou svým

způsobem donucena soustředit se na atraktivní výstavy a obchodní aktivity, které přitáhnou značný zájem a zvýší návštěvnost, příležitostí k objevování nových témat je méně. V opačném případě se muzea dostávají do rozpočtových problémů. Jednoznačně pozitivní dopad na spolková muzea má investiční pouze program, který ovšem s reformou souvisí jen nepřímo.

V rámci reformy hrálo Ministerstvo školství a kultury paradoxně okrajovou roli, ačkoli bylo iniciátorem celé akce. Ministryně Gehrer nechala muzeím naprostou volnost – což vedlo k tomu, že se jim nedostávalo prostředků na sbírkovou a vědeckou činnost, tedy na to nejdůležitější. Ministryně Schmied se pokusila tuto nepříznivou situaci zachránit a nedostatky reformy napravit, ovšem ne zcela šťastným způsobem. V tomto ohledu je nutné úvodní tezi doplnit zjištěním, že se ministerstvo jaksi dostalo do vleku vlastní reformy.

SUMMARY

The main objective of my diploma thesis was to introduce the austrian muzeum politics and to evaluate the federal museum reform that took place in 1998. The reform meant an important change to a relatively stabilized situation of the museum institutions. The federal museums attained independent legal status and were separated from the direct federal administration. The aim of the reform was to make the functioning of the museums more efficient and competitive and to cut down federal expenses for cultural policy. The museums gained a relatively wide autonomy in questions of funding and internal museum policy.

The federal museum reform has been presented as a great success of the austrian cultural policy. The investment programme of the austrian government had a definitely positive impact on the federal museums and completely changed their face. On the other hand I try to discover the negatives of the process that consisted in an increasingly profit-oriented policy of the museums that influenced the museum tasks of acquiring, collecting and presenting.

In detail I examined the legislation constituting the federal museum commission, organization and functioning. I tried to identify the connection of the federal government and the museums and focused on the authority of the Ministry of education and culture. In this analysis I came to a conclusion, that the ministry's authority in the museum matters was preserved, but generally can be said that it doesn't make use of it and leave great freedom for the museum directors.

One of the important objectives of the reform was to bring museums to finance their operation, an to relieve the state butget at the same time. I focused on the state funding and museum commercial activity. In the long run it is not possible that the federal government keeps the state funding on the same level of the year 2000. The state funding had to be raised. To the negatives of the process counts a profit-oriented strategies of the museums that stresses the visit rate of the exhibitions that increase the profit of the museum, presenting of the topics attractive for wide public. Quite significant was the rise of the admission fee (in some cases for 250-300% in contrast to the time before the reform) that would discourage many potential visitors from a visiting

a museum. At the same time the federal government is investing great amounts of money to the reconstruction of the museums.

The overall visit rate of the federal museums is rising, it is partly due to the influence of blockbuster exhibitions that try through presenting well-known topics attract hundreds of thousands visitors.

The most significant problem of the reform consists in the collections that is varying significantly according to the personal preferences of the museum directors and brings therefore collisions of the collecting as well as exhibiton interests. Another problem seems to be the lack of funding for new acquisitions, that means the enhancing and widening of the collestions that are an important part of the mission of a museum. At the same time the research and documentation of the collections is beeing in some cases neglected. The Ministry of education and culture has rather been an observant of the changes, all measures taken to solve these problems have been unsuccessful.

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Prameny

a) Zákony, vyhlášky MŠK, stenografické protokoly

Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz), BGBl. I Nr. 115/1998 in:
http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1998_115_1/1998_115_1.pdf (19.5.2010)

Bundesgesetz, mit dem das Bundesmuseen-Gesetz neu erlassen sowie das Forschungsorganisationsgesetz, das Bundesgesetz zur Errichtung einer Museumsquartier-Errichtungs- und Betriebsgesellschaft und das Bundesgesetz betreffend die Finanzierung des Erwerbs der "Sammlung Leopold" geändert wird (Bundesmuseen-Gesetz 2002), BGBl. I Nr. 14/2002 v:
http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2002_14_1/2002_14_1.pdf (19.5.2010)

Budgetbegleitgesetz 2007 (Bundesmuseen-Gesetz Novelle 2007), BGBl. I Nr. 24/2007 v:
http://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=BgblAuth&Dokumentnummer=BGBLA_2007_I_24 (19.5.2010)

Bundesgesetz über die Forschungsorganisation in Österreich und über Änderungen des Forschungsförderungsgesetzes (Forschungsorganisationsgesetz – FOG), BGBl. I Nr. 136/1981 v: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1981_341_0/1981_341_0.pdf (19.5.2010)

Änderung des Forschungsorganisationsgesetzes 1981 (FOG Novelle 1989), BGBl. Nr. 246/1989 v: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1989_246_0/1989_246_0.pdf (19.5.2010)

Änderung des Forschungsorganisationsgesetzes 1981 (FOG Novelle 1991), BGBl. 689/1991 v: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1991_689_0/1991_689_0.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend die Museumsordnung für das Kunsthistorische Museum, BGBl. II Nr. 463/1998, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend die Österreichische Galerie Belvedere, BGBl. II Nr. 505/1999, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend das Museum moderner Kunst Stiftung Ludwig, BGBl. II Nr. 13/2002, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend das Österreichische Museum für angewandte Kunst, BGBl. II Nr. 506/1999, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend die Albertina, BGBl. II Nr. 504/1999, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend das Technische Museum Wien, BGBl. II Nr. 507/1999, v: <http://vlex.com/> (10.3.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Bildung, Wissenschaft und Kultur betreffend die Museumsordnung für das Naturhistorische Museum, BGBl. II Nr. 488/2002, v: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2002_488_2/2002_488_2.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur betreffend die Museumsordnung für das Kunsthistorische Museum mit Museum für Völkerkunde und Österreichischem Theaternuseum, BGBl. II Nr. 395/2009, v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18786/bgbl_ii_395_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur, betreffend die Museumsordnung für die Albertina, BGBl. II Nr. 399/2009, v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18789/bgbl_ii_398_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur betreffend die Museumsordnung für das MAK – Österreichisches Museum für angewandte Kunst, BGBl. II Nr. 396/2009, v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18787/bgbl_ii_396_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur betreffend die Museumsordnung für das Naturhistorische Museum, BGBl. II Nr. 399/2009 v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18790/bgbl_ii_399_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur betreffend die Museumsordnung für die Österreichische Galerie Belvedere, BGBl. II Nr. 397/2009 v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18788/bgbl_ii_397_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur betreffend die Museumsordnung für das Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien (MUMOK), BGBl. II Nr. 401/2009 v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18792/bgbl_ii_401_2009.pdf (19.5.2010)

Verordnung der Bundesministerin für Unterricht, Kunst und Kultur, betreffend die Museumsordnung für das Technische Museum Wien mit Österreichischer Mediathek, BGBl. II Nr. 400/2009 v:

http://www.bmukk.gv.at/medienpool/18791/bgbl_ii_400_2009.pdf (19.5.2010)

Regierungsvorlage betreffend Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz) 1202 der Beilagen XX. GP, http://www.parlament.gv.at/PG/DE/XX/I/I_01202/pmh.shtml (19.5.2010)

b) oficiální dokumenty, výroční zprávy, statistiky

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Dr. Franz Vranitzky, 28.1. 1987 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Dr. Franz Vranitzky, 18.12. 1990 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Dr. Franz Vranitzky, 30. 12. 1994 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Dr. Franz Vranitzky, 13.3.1996 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Mag Viktor Klima, 13.1.1997 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Erklärung der Bundesregierung vor dem Nationalrat von Bundeskanzler Dr. Wolfgang Schüssel, 9.2.2000 (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Regierungserklärung 2002-2006, Dr. Wolfgang Schüssel (Parlamentní knihovna Rakouského parlamentu)

Regierungserklärung 2007-2010, Dr. Alfred Gusenbauer, v: http://www.wienerzeitung.at/Docs/2007/1/16/regierungserkl%C3%A4rung_16012007.pdf (19.5.2010)

Regierungserklärung von Bundeskanzler Werner Faymann, 03.12.2008, v: http://www.bundeskanzleramt.at/site/cob_33021/currentpage_0/6598/default.aspx (19.5.2010)

Kultubericht 1998-2008, v: <http://www.bmukk.gv.at/kultur/bm/index.xml> (19.5.2010)

Evaluierung der österreichischen Bundesmuseen, MŠK v: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/15001/evaluierung_bundesmuseen.pdf (19.5.2010)

Museumspolitische Initiative, dokumenty dostupné na <http://www.bmukk.gv.at/kultur/museumsreform/index.xml> (19.5.2010)

Kulturstatistik 2003-2007, v http://www.statistik.at/web_de/suchergebnisse/index.html (19.5.2010)

Wahrnehmungsbericht des Rechnungshofes. Kunsthistorisches Museum mit Museum für Völkerkunde und Österreichischem Theatermuseum, Bund 2005/5 v:
http://www.rechnungshof.gv.at/fileadmin/downloads/2005/berichte/berichte_bund/Bund_2005_05.pdf (19.5.2010)

Verleih von Sammlungsgut durch Bundesmuseen, Bund 2010/2 zpráva RH v:
<http://www.rechnungshof.gv.at/berichte/ansicht/detail/verleih-von-sammlungsgut-durch-bundesmuseen.html> (19.5.2010)

c) Periodický tisk

Kunststillstand. v: Profil, 12/2009, s. 106

Der lange Schlaf. v: Profil, 18/2009, s. 124-125

Schwarze Löcher. v: Profil, 41/2009, s. 114

Chronologie 2. Geschichte des Wettbewerbs. Der Standard, 23.6.2001,
v:http://www.nextroom.at/building.php?id=2419&inc=artikel&_list=bild&sid=5856(19.5.2010)

Der Bahnhof. Geschichte des MuseumsQuartiers ist eine Geschichte der permanenten Redimensionierungen. Der Standard, 23.6.2001, v:
http://www.nextroom.at/building.php?id=2419&inc=artikel&_list=bild&sid=5866(19.5.2010)

„Wir werden ausgehungert“, Der Standard, 04.01.2005, v:
<http://derstandard.at/1907797>(19.5.2010)

„Hausaufgaben“ für Direktoren nach dem runden Tisch, Der Standard, 10.7. 2007, v:
<http://derstandard.at/3029122> (19.5.2010)

Zündstoff Museumsordnung, v: Der Standard, 30.7. 2009, v:
<http://derstandard.at/1246543398804/Konflikt-vor-Eskalation-Zuendstoff-Museumsordnung> (19.5.2010)

Museumsdirektoren pochen auf Autonomie. v: Der Standard, 28.10. 2009, v:
<http://express.derstandard.at/1256256035303/Museumsdirektoren-pochen-auf---Autonomie> (19.5.2010)

Mehr Mittel für ausgewählte Bundesmuseen v: Die Presse, 3.9. 2007, v:
<http://diepresse.com/home/kultur/news/327448/index.do> (19.5.2010)

Museen: „Brutale Verteilungskämpfe“, Die Presse, 30.09.2009, v:
<http://diepresse.com/home/kultur/kunst/511759/index.do?from=rss> (19.5.2010)

„Genug ist nie genug“, Kunstgeschichte aktuell, 3/07, s. 1-2 v:

http://www.kunsthistoriker-in.at/data/aktuell_3_07.pdf

Zukunftsmuseen. Stellungnahme des Verbandes zur laufenden „Diskussion über die Bundesmuseen – die Sammlung Österreich, Kunstgeschichte aktuell, 4/07, s. 3 v: http://www.kunsthistoriker-in.at/data/aktuell_4_07.pdf

Zahlenspiele im Bundesmuseen-Betrieb, Kunstgeschichte aktuell, 2/08, s. 5 v:

http://www.kunsthistoriker-in.at/data/aktuell_2_08.pdf

2. Sekundární literatura

a) Monografie, diplomové práce

Beyme K.: *Kulturpolitik und nationale Identität. Kulturpolitik zwischen staatlicher Steuerung und gesellschaftlicher Autonomie*, Köln, 1998

Boeckl M.: *MuseumsQuartier Wien. Die Architektur*, Wien, 2001

Brückler T.: *Kunstraub, Kunstbergung und Restitution in Österreich 1983 bis heute*, Wien, 2000

Grasskamp W.: *Museumsgründer und Museumsstürmer. Zur Sozialgeschichte des Kunstmuseums*, München, 1981

Fliedl G., Posch H., Muttenthaler R.: *Museumszeit - Museumsraum. Aufsätze zur Geschichte des österreichischen Museums- und Ausstellungswesens*, Wien, 1992

Fuchs M.: *Kulturpolitik als gesellschaftliche Aufgabe*, Opladen, 1998

Hanisch E.: *Der Lange Schatten des Staates: Österreichische Gesellschaftsgeschichte*

- im 20. Jahrhundert*, Wien, 1994
- Hünnekens A.: *Expanded Museum: kulturelle Erinnerung und virtuelle Realitäten*. Bielefeld, 2006
- Karavagna Ch.: *Museum als Arena. Institutionskritische Texte von KünstlerInnen*, Köln, 2001
- Kesner L.: *Muzeum umění v digitální době*, Praha, 2000
- Klein A.: *Kulturpolitik. Eine Einführung*, Opladen, 2003
- Korinek K.: *Kulturrecht im Überblick*. Wien, 2004
- Knapp, M.: *Österreichische Kulturpolitik und das Bild der Kulturnation. Kontinuität und Diskontinuität in der Kulturpolitik des Bundes seit 1945*, Frankfurt, 2005
- Konrad H.: *Museumsmanagement und Kulturpolitik am Beispiel der ausgegliederten Museen*, Wien, 2008
- Naredi-Rainer P.: *Museum Buildings. A design manual*, Basel 2004
- Noever P.: *diskursive museum*, Wien, 2001
- Öhlinger T.: *Die Museen und das Recht. Von der Öffnung der kaiserlichen Gemäldesammlung bis zum Bundesmuseengesetz*, Wien, 2008
- Pomian K.: *Der Ursprung des Museums. Vom Sammeln*, Berlin, 2007
- Pribila G.: *Museumspolitik in Österreich. Die Bundesmuseen: Konzepte, Reorganisation und Planung unter den Ministern Firnberg, Fischer, Tuppy und Busek zwischen 1987 und 1991*, Wien, 1992
- Raffler M.: *Museum. Spiegel der Nation?*, Wien, 2006
- Schneede U.M.: *Museum 2000 – Erlebnispark oder Bildungsstätte?*, Köln, 2000
- Sheehan J.: *Geschichte der deutschen Kunstmuseen*, München, 2002
- Talos E., Dachs H.: *Politik in Österreich. Das Handbuch*, Manz, Wien 2006
- Tietze H.: *Lebendige Kunstwissenschaft. Texte 1910 – 1954*, Wien, 2007
- Tschmuck P.: *Ausgegliederte Muse. Budgetausgliederungen von Kulturinstitutionen in Österreich seit 1992*, Wien 2009
- Tschmuck P., Zembylas T.: *Kulturbetriebsforschung. Ansätze und Perspektiven der Kulturbetriebslehre*, Wien, 2006
- Vieregg H.K.: *Museumswissenschaften. Eine Einführung*, München, 2008
- Waidacher F.: *Handbuch der Allgemeinen Muzeologie*, Wien, 1996
- Wall T.: *Das unmögliche Museum. Zum Verhältnis von Kunst und Kunstmuseen der*

Gegenwart. Bielefeld, 2006

Wimmer M.: *Kulturpolitik in Österreich Darstellung und Analyse 1970-1990*, Wien, 1995

b) Studie a články

Kulturpolitik. Kulturverwaltung in Österreich. Hg. Bundeskanzleramt, Wien, 1998

Groeb1, R.: Über die Zukunft der (Bundes)Museen – zur aktuellen Diskussion,

http://www.kunsthistoriker-in.at/forum_det.php?itemid=126&menuid=7&rubrikid=3

Trenkler T.: Die Mär von der Erfolgsgeschichte, v: <http://kulturpolitik.t0.or.at/txt?>

[tid=aefb252d27b1cc32807cad61a5620e21](http://kulturpolitik.t0.or.at/txt?tid=aefb252d27b1cc32807cad61a5620e21)

Seznam zkratek

MŠK	Rakouské Ministerstvo školství a kultury: 1994-2000: Bundesministerium für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten; 2000-2007 :Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur; 2007: Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur
FOG	Bundesgesetz über die Forschungsorganisation in Österreich und über Änderungen des Forschungsförderungsgesetzes 1981 (Spolkový zákon o organizaci vědy v Rakousku a o změnách zákona o financování vědy 1981)
FPÖ	Freiheitliche Partei Österreichs (Svobodná strana Rakouska)
ICOM	International council of museums (Mezinárodní muzejní rada)
KHM	Kunsthistorisches Museum (Uměleckohistorické muzeum)
MAK	Österreichische Museum für angewandte Kunst (Rakouské uměleckoprůmyslové muzeum)
MQ	MuseumsQuartier
MUMOK	Museum für moderne Kunst Stiftung Ludwig (Muzeum moderního umění sbírky Ludwig)
NHM	Naturhistorisches Museum (Přírodohistorické muzeum)
ÖVP	Österreichische Volkspartei (Rakouská lidová strana)
q21	Quartier 21
TMW	Technisches Museum Wien (Technické muzeum ve Vídni)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz), BGBl. I Nr. 115/1998

Příloha č. 2: Tabulka základní dotace, příjmy ze vstupného a obchodu, pronájmů a akcí 1999-2008

Příloha č. 3: Vstupné ve spolkových muzeích 1998-2006

Přilohy

Příloha č. 1: Bundesgesetz über die Rechtsstellung, Errichtung, Organisation und Erhaltung der Bundesmuseen (Bundesmuseen-Gesetz), BGBl. I Nr. 14/2002

Gesamte Rechtsvorschrift für Bundesmuseen-Gesetz 2002, Fassung vom 20.05.2010

Langtitel

Bundesgesetz, mit dem das Bundesmuseen-Gesetz neu erlassen sowie das Forschungsorganisationsgesetz, das Bundesgesetz zur Errichtung einer Museumsquartier-Errichtungs- und Betriebsgesellschaft und das Bundesgesetz betreffend die Finanzierung des Erwerbs der "Sammlung Leopold" geändert wird

Bundesmuseen-Gesetz 2002
(NR: GP XXI IA 528/A AB 850 S. 84. BR: AB 6507 S. 682.)
StF: BGBl. I Nr. 14/2002

Änderung

idF:
BGBl. I Nr. 136/2004 (NR: GP XXII RV 649 AB 657 S. 82 BR: 7145 AB 7151 S. 715.)
BGBl. I Nr. 24/2007 (NR: GP XXIII RV 43 AB 67 S. 20. BR: 7681 AB 7682 S. 745.)
[CELEX-Nr.: 32003L0096, 32006L0048, 32006L0098, 32006L0112, 32006L0141]
BGBl. I Nr. 52/2009 (NR: GP XXIV RV 113 und Zu 113 AB 198 S. 21. BR: AB 8112 S. 771.)

Präambel/Promulgationsklausel

Artikel 1

Bundesmuseen-Gesetz 2002

Das Bundesmuseen-Gesetz, BGBl. I Nr. 115/1998, zuletzt geändert durch das Bundesgesetz BGBl. I Nr. 142/2000, wird wie folgt neu erlassen.

Text

Artikel 1

Das Bundesmuseen-Gesetz, BGBl. I Nr. 115/1998, zuletzt geändert durch das Bundesgesetz BGBl. I Nr. 142/2000, wird wie folgt neu erlassen.

Abschnitt 1

Anwendungsbereich

§ 1. Dieses Bundesgesetz gilt für die nachstehend aufgezählten Einrichtungen des Bundes:

1. Albertina,
2. Kunsthistorisches Museum mit Museum für Völkerkunde und Österreichischem Theatermuseum,
3. Österreichische Galerie Belvedere,
4. MAK - Österreichisches Museum für angewandte Kunst,
5. Museum moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien (MUMOK),
6. Naturhistorisches Museum,
7. Technisches Museum Wien mit Österreichischer Mediathek,
8. Österreichische Nationalbibliothek.

Abschnitt 2

Bundesmuseen

§ 2. (1) Die in § 1 Z 1 bis 7 genannten Einrichtungen sind wissenschaftliche Anstalten öffentlichen Rechts des Bundes, denen unbewegliche und bewegliche Denkmale im Besitz des Bundes zur Erfüllung ihres kulturpolitischen und wissenschaftlichen Auftrags als gemeinnützige öffentliche Aufgabe anvertraut sind und die mit In-Kraft-Treten der Museumsordnung (§ 6) eigene Rechtspersönlichkeit erlangen. Die im Folgenden als Bundesmuseen bezeichneten Anstalten sind kulturelle Institutionen, die im Rahmen eines permanenten gesellschaftlichen Diskurses die ihnen anvertrauten Zeugnisse der Geschichte und Gegenwart der Künste, der Technik, der Natur sowie der sie erforschenden Wissenschaften sammeln, konservieren, wissenschaftlich aufarbeiten und dokumentieren und einer breiten Öffentlichkeit zugänglich machen sollen. Sie sind ein Ort der lebendigen und zeitgemäßen Auseinandersetzung mit dem ihnen anvertrauten Sammlungsgut. Ihr Wirkungsbereich wird, entsprechend den jeweiligen historischen und sammlungsspezifischen Voraussetzungen, in den einzelnen Museumsordnungen geregelt. Die Bundesmuseen sind dazu bestimmt, das ihnen anvertraute Sammlungsgut zu mehren und zu bewahren und es derart der Öffentlichkeit zu präsentieren, dass durch die Aufbereitung Verständnis für Entwicklungen und Zusammenhänge zwischen Gesellschafts-, Kunst-, Technik-, Natur- und Wissenschaftsphänomenen geweckt wird. Als bedeutende kulturelle Institutionen Österreichs sind sie dazu aufgerufen, das österreichische Kulturleben zu bereichern, das Kulturschaffen der Gegenwart, die aktuellen Entwicklungen der Technik und die Veränderungen der Natur zu registrieren und deren Zeugnisse gezielt zu sammeln und das Sammlungsgut im Sinne des spezifisch kulturpolitischen Auftrags jedes Hauses ständig zu ergänzen. Dabei pflegen sie den Austausch mit Museen in Österreich und anderen Ländern im Ausstellungs- und Forschungsbereich. Als umfassende Bildungseinrichtungen entwickeln sie zeitgemäße und innovative Formen der Vermittlung besonders für Kinder und Jugendliche. Sie sind zu einer möglichst zweckmäßigen, wirtschaftlichen und sparsamen Gebarung verpflichtet.

(2) Die Bundesmuseen können für sich Rechte und Pflichten begründen; für diese trifft den Bund keine Haftung.

(3) Den Geschäftsführern der Bundesmuseen obliegt bei ihrer Geschäftsführung die Sorgfaltspflicht eines ordentlichen Geschäftsmannes. Sie haben der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur jährlich einen Jahresbericht (§ 8) sowie einen mit dem Prüfbericht und Bestätigungsvermerk eines Wirtschaftsprüfers versehenen Jahresabschluss samt Lagebericht vorzulegen. Der Prüfbericht des Wirtschaftsprüfers hat sich auch auf die Einhaltung der Grundsätze der Zweckmäßigkeit, Wirtschaftlichkeit und Sparsamkeit zu erstrecken.

(4) Die Bundesmuseen unterliegen der Kontrolle durch den Rechnungshof.

§ 3. (1) Die Bundesmuseen unterliegen der Aufsicht der Bundesministerin/des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur. Die Aufsicht bezieht sich auf die Einhaltung der Gesetze und Verordnungen sowie insbesondere der in § 2 Abs. 3 festgelegten Grundsätze. Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur ist ermächtigt, die in Erfüllung dieser Aufsicht erforderlichen Verordnungen, insbesondere das Berichtswesen betreffend, zu erlassen.

(2) Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur ist berechtigt, in Erfüllung ihrer/seiner Aufsichtspflicht Überprüfungen vorzunehmen und die von ihr/ihm angeforderten Unterlagen einzusehen. Jedes Bundesmuseum ist verpflichtet, der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur alle zweckdienlichen Auskünfte zu erteilen, Geschäftsstücke und Unterlagen über die von ihr/ihm bezeichneten Gegenstände vorzulegen und von ihr/ihm angeordnete Erhebungen anzustellen.

(3) Der/Dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur obliegen die Prüfung und Feststellung des Jahresabschlusses und die Verteilung der Basisabgeltung gemäß § 5 Abs. 4 an die Bundesmuseen, ferner die Entlastung des (der) Geschäftsführer(s) sowie des Kuratoriums.

§ 4. (1) Der allen Bundesmuseen (§ 2) gemeinsame Zweck ist der Ausbau, die Bewahrung, wissenschaftliche Bearbeitung und Erschließung, Präsentation und Verwaltung des dem jeweiligen Bundesmuseum auf Dauer oder bestimmte Zeit gemäß § 5 Abs. 1 überlassenen oder von ihm erworbenen Sammlungsgutes unter Beachtung der Grundsätze der Zweckmäßigkeit, Wirtschaftlichkeit und Sparsamkeit; entgeltliche Neuerwerbungen gehen zunächst in das Eigentum des Bundesmuseums und erst mit Eintritt der Lastenfreiheit kostenfrei in das Bundeseigentum über und sind als solches zu inventarisieren. Der Eintritt der Lastenfreiheit darf nicht unsachlich verzögert werden. Ebenso geht das gemäß § 31a FOG erworbene Sammlungsgut lastenfrei in das Eigentum des Bundes über.

(2) Die besondere Zweckbestimmung jedes einzelnen Bundesmuseums (§ 2) ist in der Museumsordnung (§ 6) zu regeln.

§ 5. (1) Der Bundesminister für Finanzen ist ermächtigt, im Einvernehmen mit der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur und dem Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend die in der Anlage A verzeichneten Immobilien (bzw. Teile von Immobilien) samt Zubehör den Bundesmuseen zum entgeltlichen Gebrauch zu überlassen, wobei sich das Entgelt am Kategoriemietzins D orientiert. Die Überlassung erfolgt auf Grund eines Überlassungsvertrages, der gleichzeitig mit der Erlassung der Museumsordnung des jeweiligen Bundesmuseums abzuschließen ist. Im Überlassungsvertrag ist festzulegen, dass die Erhaltung der Immobilie im Äußeren und in den konstruktiven Teilen vom für den staatlichen Hochbau zuständigen Bundesminister (derzeit Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend) wahrgenommen wird; weiters, welche Teile der Liegenschaftsverwaltung vom jeweiligen Museum zu übernehmen sind; weiters Bestimmungen über die Verpflichtungen des jeweiligen Museums zur Erhaltung des betriebsbereiten Zustandes für dessen Zwecke, über das Zustimmungsverfahren des Bundes bei baubewilligungspflichtigen Maßnahmen des Museums und über die Inanspruchnahme technischer Dienstleistungen der Burghauptmannschaft Österreich; weiters unter welchen Bedingungen der Vertrag aufzulösen ist. Weiters ist der Bundesminister für Finanzen ermächtigt, gleichzeitig mit Erlassung der Museumsordnung und im Einvernehmen mit der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur

1. das bereits vorhandene sowie das vom Bund gemäß § 31a FOG und das gemäß § 4 Abs. 1 erworbene Sammlungsgut dem jeweiligen Bundesmuseum als Leihgabe zu überlassen;
2. die mobile Ausstattung und die Nutzungsrechte an immateriellen Gütern ins Eigentum des jeweiligen Bundesmuseums zu übertragen. Hiezu ist vom Bundesministerium für Finanzen eine Amtsbestätigung auszustellen. Eine solche Amtsbestätigung gilt als Urkunde im Sinne des § 33 des Allgemeinen Grundbuchgesetzes 1955, BGBl. Nr. 39.

(2) Ebenso gehen zum selben Zeitpunkt die gemäß § 31a FOG erworbenen sonstigen Vermögenswerte einschließlich aller zugehörenden Rechte, Forderungen und Schulden auf die Bundesmuseen über. Das Bundesmuseum haftet jedoch nur bis zur Höhe des übernommenen Vermögens anteilmäßig für noch offene in Geld zu entrichtende Verbindlichkeiten der aufgelösten Einrichtungen gemäß § 31a FOG.

(3) Die Wertansätze für das übergegangene Vermögen und die eingeräumten Rechte sind anlässlich der Eröffnungsbilanzen festzulegen, die binnen sechs Monaten ab dem Vermögensübergang gemäß Abs. 1 zu erstellen sind. Für die Bestimmung der Wertansätze in den Eröffnungsbilanzen besteht keine Bindung an die Anschaffungs- und Herstellungskosten. Die Wertansätze der technischen Einrichtungen und Anlagen sind entsprechend ihrer Nutzungsmöglichkeiten unter Berücksichtigung des gegenwärtigen Standes der Technik festzulegen. Die Eröffnungsbilanzen haben jeweils als Anlage eine zusammenfassende Darstellung der Aktiven und Passiven des Bundesmuseums zu enthalten, die nachvollziehbar und betriebsnotwendig dem jeweiligen Bereich auf Grund der Aufgabenverteilung gemäß § 4 zuzuordnen sind und aus der die übergehenden Gläubiger- und Schuldnerpositionen erkennbar sind. Die Anlagen haben darüber hinaus alle nicht aus der Bilanz ersichtlichen Vermögenswerte und Haftungen zu enthalten, die zu dem jeweiligen Bundesmuseum gehören. Die Wertansätze der Eröffnungsbilanzen sind durch einen gerichtlich bestellten Prüfer zu prüfen und zu bestätigen. Die Eröffnungsbilanzen sind zum Firmenbuch einzureichen.

§ 10 Abs. 1 HGB ist anzuwenden.

(4) Der Bund leistet den in § 1 aufgezählten Einrichtungen des Bundes für die Aufwendungen, die ihnen in Erfüllung ihres kulturpolitischen Auftrages entstehen, ab dem 1. Jänner 2009 eine jährliche Basisabgeltung in Höhe von 105,011 Millionen Euro im Verhältnis von 81,983 Millionen Euro für die Bundesmuseen und von 23,028 Millionen Euro für die Österreichische Nationalbibliothek. Ergibt sich aus dem Gebarungsvollzug ein vom veranschlagten Saldo abweichender Betrag, so ist dieser bei der Basisabgeltung des jeweils folgenden Finanzjahres gegenzuverrechnen. Die Aufteilung dieser Mittel auf die einzelnen in § 1 aufgezählten Einrichtungen des Bundes obliegt der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur. Sie/Er hat hiebei die besondere Zweckbestimmung der einzelnen in § 1 aufgezählten Einrichtungen des Bundes zu berücksichtigen. Dazu gehören insbesondere der Personalbedarf, der Sachbedarf der wissenschaftlichen Aktivitäten und der Ausstellungen, die Neuerwerbungen sowie die Instandhaltungserfordernisse.

(5) Die zum 2. Mai 1998 in Durchführung begriffenen baulichen Investitionsvorhaben sind vom bisherigen Auftraggeber auf seine Kosten fertig zu stellen.

(6) Der Bund kann von ihm überlassenes Sammlungsgut bzw. Teile davon einem Bundesmuseum zur Abwendung materieller Schäden oder aus zwingenden staatspolitischen Interessen nach vorheriger Rücksprache entziehen. Für durch die Entziehung entstandene Schäden kann der Bund nicht haftbar gemacht werden.

(7) Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur schließt mit den in § 1 aufgezählten Einrichtungen des Bundes Rahmenzielvereinbarungen für die Dauer von jeweils drei Jahren ab, durch die der kulturpolitische Auftrag zur Absicherung des Bestandes und der Aktivitäten der Einrichtungen präzisiert wird.

§ 6. (1) Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur erlässt für das Kunsthistorische Museum bis zum 31. Dezember 1998 mit spätester Wirksamkeit zum 1. Jänner 1999, für die Österreichische Galerie, das Österreichische Museum für angewandte Kunst und das Technische Museum Wien bis zum 31. Dezember 1999 mit spätester Wirksamkeit zum 1. Jänner 2000, für die übrigen in § 1 Z 1, 5 und 6 aufgezählten Bundesmuseen so rasch wie möglich, spätestens aber bis zum 31. Dezember 2002 mit spätester Wirksamkeit zum 1. Jänner 2003 auf Vorschlag des jeweiligen Bundesmuseums oder nach dessen Anhörung eine Museumsordnung, in der jedenfalls folgende Angelegenheiten zu regeln sind:

1. Gliederung in Sammlungen;
2. Errichtung, Benennung und Auflösung von Abteilungen und sonstigen Organisationseinheiten unter Berücksichtigung der fachlichen Ausrichtungen und der Größe des Bundesmuseums;
3. Aufbauorganisation, wobei zumindest folgende Organe vorzusehen sind:
  - 3.1. ein oder zwei am Bundesmuseum bestellte Geschäftsführer, die nach Anhörung des Kuratoriums von der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur nach einer von diesem durchgeführten öffentlichen Ausschreibung auf fünf Jahre bestellt werden; Wiederbestellungen sind möglich. Die vorzeitige Abberufung der/des Geschäftsführer(s) bedarf eines Antrags des Kuratoriums, für den eine Mehrheit von zwei Dritteln der Stimmen erforderlich ist. Ist das Kuratorium säumig und Gefahr in Verzug, kann die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur auch ohne Antrag tätig werden. Sieht die Museumsordnung zwei Geschäftsführer vor, ist bis zum Ende der Dienstzeit des derzeit bestellten Direktors nur die zweite Position mit Schwerpunkt kaufmännische Geschäftsführung auszuschreiben;
  - 3.2. ein von der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bestelltes Kuratorium als wirtschaftliches Aufsichtsorgan der Geschäftsführung, insbesondere in Bezug auf Voranschlag, Budgetvollzug und Rechnungsabschluss;
4. ein Verzeichnis der dem Bundesmuseum überlassenen Immobilien mit einer stichtagsbezogenen Zustandsbeschreibung;
5. Verzeichnis der beweglichen Ausstattung (Inventar laut RIM), wobei die Nachschaffung dem Bundesmuseum obliegt;
6. Dokumentation der Sammlung/en und ihrer Bestandteile in sachadäquater Form;
7. Leitlinien für die besondere Zweckbestimmung (§ 4);
8. Aufgabenkatalog des Bundesmuseums;
9. Grundsätze der strukturellen - und Ablauf - Organisation der wissenschaftlichen, wirtschaftlichen und technischen Verwaltung und Betreuung der dem Bundesmuseum überlassenen oder von diesem erworbenen Sachen;
10. Rechte und Pflichten des Kuratoriums und des/der Geschäftsführer(s) in sinngemäßer Anwendung der den Aufsichtsrat und die Geschäftsführung betreffenden Bestimmungen des GmbH-Gesetzes.

(2) Bis zur Bestellung des/der ersten Geschäftsführer(s) wird die Funktion vom jeweiligen Direktor ausgeübt. Er kann mit seiner Zustimmung auch zum Geschäftsführer des Bundesmuseums bestellt werden.

(3) Die Museumsordnung ist als Verordnung der Bundesministerin/des Bundesministers Unterricht, Kunst und Kultur kundzumachen.

(4) Gleichzeitig mit der Erlassung der Museumsordnung hat die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur die Geschäftsordnungen für den/die Geschäftsführer und für das Kuratorium zu erlassen.

(5) Geht ein/e öffentlich-rechtlich Bedienstete/r des Bundes als Geschäftsführer/in ein Dienstverhältnis mit einem der im § 1 Z 1 bis 7 genannten Bundesmuseen ein, so ist er/sie für die Dauer dieses Dienstverhältnisses gegen Entfall der Bezüge beurlaubt.

§ 7. (1) Die Kuratorien gemäß § 6 setzen sich wie folgt zusammen:

1. aus zwei von der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bestellten Mitgliedern,
2. aus einem vom Bundesminister für Finanzen entsandten Mitglied,
3. aus einem vom Bundeskanzler entsandten Mitglied,

4. aus einem vom Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend entsandten Mitglied,
5. aus einem von der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bestellten, auf dem Forschungsgebiet des betreffenden Bundesmuseums tätigen Wissenschaftler, der nicht Bediensteter dieses Bundesmuseums sein darf,
6. aus einem von der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bestellten Mitglied aus dem Kreis der Förderer des betreffenden Bundesmuseums,
7. aus einem vom zuständigen Betriebsrat entsandten Mitglied,
8. aus einem von der Gewerkschaft Öffentlicher Dienst entsandten Mitglied.

(2) Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bestellt aus dem Kreis der Mitglieder des Kuratoriums einen Vorsitzenden sowie dessen Stellvertreter.

(3) Die Geschäftsordnung des Kuratoriums hat vorzusehen, dass bei Stimmgleichheit die Stimme des Vorsitzenden entscheidet. Weiters ist vorzusehen, dass der Jahresbericht gemäß § 8 Abs. 1 auch der Zustimmung der Vertreter des Bundesministers für Finanzen und der Bundesministerin/des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur bedarf.

(4) Die Kosten für das Kuratorium (laufende Bürogeschäfte sowie Aufwandsätze) sind von dem Bundesmuseum zu veranschlagen und zu tragen.

§ 8. (1) Der/Die Geschäftsführer eines Bundesmuseums hat/haben (das erste Mal beginnend mit dem Jahr der Erlassung der Museumsordnung nach § 6) jährlich für das nächste Kalenderjahr sowie für mindestens die darauf folgenden zwei Kalenderjahre einen Jahresbericht (Vorhabensbericht), bestehend aus einem Strategiebericht und der Vorschaurechnung (Plan- Gewinn- und Verlust- Rechnung, Planbilanz, Plan- Finanzierungsrechnung) zu erstellen. Der Jahresbericht ist unter Beachtung der Grundsätze der Zweckmäßigkeit, Wirtschaftlichkeit und Sparsamkeit zu erstellen. Der Jahresbericht ist nach Genehmigung des Kuratoriums der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur bis spätestens sechs Wochen vor Beginn des nächsten Kalenderjahres zur Genehmigung vorzulegen. Sofern die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur die Genehmigung des Jahresberichts nicht innerhalb von sechs Wochen ab Vorlage untersagt, gilt der Jahresbericht als genehmigt.

(2) Zusätzlich zu der Abgeltung gemäß § 5 Abs. 4 kann der Bund nach Maßgabe der im jährlichen Bundesfinanzgesetz für diese Zwecke vorgesehenen Mittel erhöhte Aufwendungen gemäß § 5 Abs. 4 unter der Voraussetzung vergüten, dass dies trotz zweckmäßiger, wirtschaftlicher und sparsamer Gebarung des Bundesmuseums und unter Bedachtnahme auf Rationalisierungsmaßnahmen erforderlich ist.

(3) Die Abgeltungen gemäß § 5 Abs. 4 und gemäß Abs. 2 hat der Bund den Anstalten nach Bedarf monatlich im Voraus zu überweisen.

(4) Der/die Geschäftsführer hat/haben für die Errichtung eines Planungs- und Berichterstattungssystems zu sorgen, das die Erfüllung der Berichterstattungspflichten durch die Anstaltsleitungen nach den gesetzlichen Vorschriften und den Vorgaben des Bundesministers für Finanzen hinsichtlich der Einrichtung eines Beteiligungs- und Finanzcontrolling gewährleistet.

§ 9. Alle Vorgänge gemäß diesem Bundesgesetz im Zusammenhang mit der Erlangung der eigenen Rechtspersönlichkeit, der Vermögensübertragung und der Übertragung bzw. Einräumung von Rechten, Forderungen und Verbindlichkeiten vom Bund an die Bundesmuseen sind von allen bundesgesetzlich geregelten Gebühren, Steuern und Abgaben befreit.

§ 10. (1) Die Bundesmuseen gemäß § 2 Abs. 1 sind Arbeitgeber ihres Personals; auf Dienstverträge ist das privatrechtlich jeweils erforderliche Gesetz, insbesondere das Angestelltengesetz, anzuwenden.

(2) Beamte, die am Tag vor Erlangung der Rechtspersönlichkeit einer Einrichtung gemäß § 1 Z 1 bis 7 deren Personalstand angehören, werden mit In-Kraft-Treten der Museumsordnung in das Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur - Zentraleitung versetzt und gleichzeitig jenem Bundesmuseum, dessen Aufgaben sie überwiegend besorgen, zur dauernden Dienstleistung zugewiesen, solange sie nicht zu einer anderen Bundesdienststelle versetzt werden. Der für die Personalangelegenheiten dieser Beamten zuständige Geschäftsführer ist in dieser Funktion an die Weisungen der Bundesministerin/des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur gebunden.

(3) Bundesbeamte gemäß Abs. 2 haben, wenn sie innerhalb von fünf Jahren ab dem Zeitpunkt der Gesamtrechtsnachfolge ihren Austritt aus dem Bundesdienst erklären, mit Wirksamkeit von dem dem Austritt folgenden Monatsersten Anspruch auf Aufnahme in ein Arbeitsverhältnis zum Bundesmuseum zu den zu diesem Zeitpunkt für neu eintretende Arbeitnehmer geltenden Bestimmungen. Die beim Bund verbrachte Dienstzeit ist dabei für alle zeitabhängigen Ansprüche anzurechnen.

(4) Für die Bundesbeamten gemäß Abs. 2 hat das Bundesmuseum dem Bund den gesamten

Aktivitätsaufwand samt Nebenkosten zu ersetzen und einen Beitrag zur Deckung des Pensionsaufwandes zu leisten. Dieser Beitrag beträgt 31,8 vH des Aufwandes an Aktivbezügen. Als Aktivbezüge gelten alle Geldleistungen, von denen ein Pensionsbeitrag zu entrichten ist. Die von den Bundesbeamten einbehaltenen Pensionsbeiträge sind anzurechnen. Im Falle einer künftigen Änderung der Höhe des Pensionsbeitrags der Bundesbeamten gemäß § 22 des GG 1956, BGBl. Nr. 54, ändert sich der Prozentsatz des Deckungsbeitrags im gleichen Verhältnis. Sind ab dem Zeitpunkt des In-Kraft-Tretens der Museumsordnung von Versicherungsträgern Überweisungsbeiträge geleistet worden, sind diese in voller Höhe unverzüglich an den Bund zu überweisen. Die sonstigen Zahlungen des Bundesmuseums an den Bund sind jeweils am 10. des betreffenden Monats fällig.

(5) Vertragsbedienstete des Bundes, die am Tag vor der Erlangung der Rechtspersönlichkeit einer Einrichtung gemäß § 1 Z 1 bis 7 angehören, werden ab dem Zeitpunkt der Erlangung der Rechtspersönlichkeit Arbeitnehmer jenes Bundesmuseums, dessen Aufgaben sie überwiegend besorgen. Das Bundesmuseum setzt die Rechte und Pflichten des Bundes gegenüber den Vertragsbediensteten fort. Für diese gelten die Bestimmungen des Dienst- und Besoldungsrechts, insbesondere des Vertragsbedienstetengesetzes 1948, BGBl. Nr. 86, in der jeweils geltenden Fassung, weiter; der Abschluss sondervertraglicher Regelungen nach § 36 des Vertragsbedienstetengesetzes ist nicht mehr zulässig. Diese Arbeitnehmer haben, wenn sie innerhalb eines Jahres nach dem Wirksamwerden des für die neu eintretenden Bediensteten geltenden Kollektivvertrages oder einer Betriebs- oder Einzelvereinbarung ihre Bereitschaft zum Ausscheiden aus dem Dienstverhältnis nach den auf sie weiter anzuwendenden Bestimmungen des Vertragsbedienstetengesetzes 1948 erklären, Anspruch auf gleichzeitige Aufnahme in ein Arbeitsverhältnis zum Bundesmuseum nach den für Neueintretende geltenden Rechtsgrundlagen. Ein Anspruch auf Abfertigung besteht im Zusammenhang mit diesem Ausscheiden nicht. Die im vorangegangenen Dienstverhältnis verbrachte Dienstzeit ist in diesem Fall für alle zeitabhängigen Rechte zu berücksichtigen.

(6) Die Bediensteten gemäß Abs. 3 und 5 sind hinsichtlich der Nutzung von Dienst- oder Naturalwohnungen so zu behandeln, als ob sie Bundesbedienstete wären. Dadurch wird kein Bestandverhältnis an der Wohnung begründet, und die Bestimmungen des § 80 des BDG 1979, BGBl. Nr. 333, und der §§ 24a bis 24c des GG 1956, BGBl. Nr. 54, finden weiterhin sinngemäß Anwendung. Die Rechte des Dienstgebers im Sinne des § 80 des BDG 1979 nimmt die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur wahr.

(7) Wechseln die Arbeitnehmer gemäß Abs. 5 von diesem Dienstverhältnis zum Bundesmuseum unmittelbar in ein Dienstverhältnis zum Bund, so sind sie so zu behandeln, als ob dieses Dienstverhältnis zum Bundesmuseum ein solches zum Bund gewesen wäre.

(8) Für die Befriedigung der bezugsrechtlichen Ansprüche der in den Abs. 3 und 5 genannten Bediensteten hat der Bund wie ein Ausfallbürge (§ 1356 des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches) zu haften. Die Höhe der Haftung ist mit jenem Betrag begrenzt, der sich zum Zeitpunkt der Erlangung der Rechtspersönlichkeit des Bundesmuseums bzw. dem Tag der Wirksamkeit des Austrittes aus dem Bundesdienst aus der für die genannten Bediensteten maßgeblich gewesenen besoldungsrechtlichen Stellung unter Berücksichtigung ihrer Verwendung zu diesem Zeitpunkt ergibt, zuzüglich der nach diesem Zeitpunkt zurückgelegten Dienstzeit, der vorgesehenen regelmäßigen Vorrückungen und allgemeinen Gehaltserhöhungen.

(9) In aufrechte Dienstverhältnisse gemäß § 31a FOG tritt das Bundesmuseum mit In-Kraft-Treten der Museumsordnung als Arbeitgeber ein.

(10) Forderungen des Bundes gegenüber Bediensteten, die gemäß Abs. 3 und 5 Arbeitnehmer des Bundesmuseums werden, gehen mit dem Zeitpunkt der Begründung bzw. des Überganges dieses Arbeitsverhältnisses auf das Bundesmuseum über und sind von diesem dem Bund zu refundieren.

(11) Anwartschaften auf Abfertigungen und Jubiläumszuwendungen von Bediensteten, die gemäß Abs. 3 und 5 Arbeitnehmer des Bundesmuseums werden, werden von dem Bundesmuseum übernommen.

§ 11. (1) Beamte, die am 31. Dezember 2000 dem Personalstand des Museums für Völkerkunde, des Österreichischen Theaternmuseums oder der Österreichischen Phonotheek angehören, werden mit In-Kraft-Treten dieses Bundesgesetzes in das Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur-Zentralleitung versetzt. Gleichzeitig werden die Beamten des Museums für Völkerkunde und des Österreichischen Theaternmuseums dem Kunsthistorischen Museum, die Beamten der Österreichischen Phonotheek dem Technischen Museum Wien zur dauernden Dienstleistung zugewiesen, solange sie nicht zu einer anderen Bundesdienststelle versetzt werden. Die für die Personalangelegenheiten dieser Beamten zuständigen Geschäftsführer sind in dieser Funktion an die Weisungen der Bundesministerin/des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur gebunden.

(2) Vertragsbedienstete des Bundes, die am 31. Dezember 2000 dem Museum für Völkerkunde oder dem Österreichischen Theatermuseum angehören, werden mit In-Kraft-Treten dieses Bundesgesetzes Arbeitnehmer des Kunsthistorischen Museums, die der Österreichischen Phonothek angehören, Arbeitnehmer des Technischen Museums Wien. Die Bundesmuseen setzen die Rechte und Pflichten des Bundes gegenüber den Vertragsbediensteten fort. Den Vertragsbediensteten bleiben die am 31. Dezember 2000 zustehenden Rechte, insbesondere hinsichtlich Vorrückungen, Beförderungen und Einbeziehung in die allgemeinen Bezugserhöhungen, gewahrt.

(3) Auf die Dienstverhältnisse gemäß Abs. 1 und 2 sind die Bestimmungen des § 10 anzuwenden.

(4) In Dienstverhältnisse gemäß § 31a FOG des Museums für Völkerkunde und des Österreichischen Theatermuseums tritt mit In-Kraft-Treten dieses Bundesgesetzes das Kunsthistorische Museum, in die der Österreichischen Phonothek das Technische Museum Wien als Arbeitgeber ein.

§ 12. Dem zum Zeitpunkt der Erlangung der Rechtspersönlichkeit am jeweiligen Bundesmuseum eingerichteten Dienststellenausschuss obliegt ab In-Kraft-Treten der jeweiligen Museumsordnung die Funktion des Betriebsrates des Bundesmuseums im Sinne des Arbeitsverfassungsgesetzes, BGBl. Nr. 22/1974. Er hat für die Ausschreibung von Betriebsratswahlen so zeitgerecht Sorge zu tragen, dass der neu gewählte Betriebsrat spätestens ein Jahr nach In-Kraft-Treten der Museumsordnung seine Tätigkeit aufnehmen kann. Auf die Tätigkeit dieser Betriebsratskörperschaften und die Rechtsstellung der Mitglieder der Organe der Arbeitnehmerschaft sind zusätzlich § 70 und § 72 Abs. 2 bis 4 Post-Betriebsverfassungsgesetz, BGBl. Nr. 326/1996, sinngemäß anzuwenden, wobei der Wahlvorstand dem dortigen Wahlausschuss und die jeweils sachlich zuständige Betriebsratskörperschaft im Museumsbereich dem dortigen Personalvertretungsorgan entspricht. Die dem jeweiligen Bundesmuseum zugewiesenen Beamten gehören darüber hinaus weiterhin dem Wirkungsbereich des zuständigen Zentralausschusses beim Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur an.

Abschnitt 3

Nationalbibliothek

§ 13. (1) Die Österreichische Nationalbibliothek ist eine wissenschaftliche Anstalt öffentlichen Rechtes des Bundes, der unbewegliche und bewegliche Denkmale im Besitz des Bundes zur Erfüllung ihres kulturpolitischen und wissenschaftlichen Auftrags als gemeinnützige öffentliche Aufgabe anvertraut sind und die mit In-Kraft-Treten der Bibliotheksordnung (§ 16) eigene Rechtspersönlichkeit erlangt. Sie ist eine Stätte der geistig-kulturellen Identität Österreichs, ein Ort der kulturellen Begegnung und des wissenschaftlichen Diskurses und bewahrt in ihren historischen Sammlungen einmalige Quellen zum Weltkulturerbe.

(2) Sie trägt Verantwortung für die Bewahrung, den Ausbau, die wissenschaftliche Bearbeitung und die Präsentation des ihr anvertrauten kulturellen Erbes. Als umfassende Bildungseinrichtung entwickelt sie zeitgemäße und innovative Formen der Wissens- und Kulturvermittlung und pflegt den fachlichen Diskurs sowie die Zusammenarbeit mit in- und ausländischen Einrichtungen des Bibliotheks- und Forschungsbereiches.

(3) Zweck der Österreichischen Nationalbibliothek ist der Ausbau, die wissenschaftliche Bearbeitung und Erschließung, die Bereitstellung und langfristige Erhaltung sowie die Verwaltung des ihr auf Dauer oder bestimmte Zeit sinngemäß nach § 5 Abs. 1 überlassenen oder von ihr erworbenen Sammlungsgutes unter Beachtung der Grundsätze der Zweckmäßigkeit, Wirtschaftlichkeit und Sparsamkeit.

(4) Die Österreichische Nationalbibliothek kann für sich Rechte und Pflichten begründen; für diese trifft den Bund keine Haftung.

(5) Aufgaben, die der Österreichischen Nationalbibliothek auf Grund anderer gesetzlicher Vorschriften obliegen, werden durch die Bestimmungen dieses Bundesgesetzes nicht berührt.

§ 14. (1) Die §§ 10 und 12 sind mit der Maßgabe anzuwenden, dass an die Stelle

1. der Begriffe "Bundesmuseum" oder "Bundesmuseen" sowie des Ausdrucks "einer Einrichtung gemäß § 1 Z 1 bis 7" der Begriff "Österreichische Nationalbibliothek",
2. des Ausdrucks "jenem Bundesmuseum, dessen Aufgaben sie überwiegend besorgen" oder "jenes Bundesmuseums, dessen Aufgaben sie überwiegend besorgen" der Ausdruck "der Österreichischen Nationalbibliothek",
3. des Ausdrucks "mit In-Kraft-Treten der Museumsordnung" der Ausdruck "mit Erlangung der Rechtspersönlichkeit" und
4. des Ausdrucks "ab dem Zeitpunkt des In-Kraft-Tretens der Museumsordnung" der Ausdruck "ab dem Zeitpunkt der Erlangung der Rechtspersönlichkeit" im jeweils richtigen grammatikalischen

Zusammenhang tritt.

(2) Soweit im Folgenden nicht anderes bestimmt wird, sind die übrigen Bestimmungen des Abschnittes 2, ausgenommen § 11, auf die Österreichische Nationalbibliothek anzuwenden.

§ 15. (1) Zusätzlich zu der Abgeltung gemäß § 5 Abs. 4 kann der Bund nach Maßgabe der im jährlichen Bundesfinanzgesetz für diese Zwecke vorgesehenen Mittel erhöhte Aufwendungen unter der Voraussetzung vergüten, dass dies trotz zweckmäßiger, wirtschaftlicher und sparsamer Gebarung der Anstalt und unter Bedachtnahme auf Rationalisierungsmaßnahmen erforderlich ist.

(2) Die zum 31. Dezember 2001 in Durchführung begriffenen baulichen Investitionsvorhaben sind vom bisherigen Auftraggeber auf seine Kosten fertig zu stellen.

§ 16. (1) Die/Der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur erlässt für die Österreichische Nationalbibliothek bis zum 31. Dezember 2001 mit Wirksamkeit zum 1. Jänner 2002 auf Vorschlag der Österreichischen Nationalbibliothek oder nach deren Anhörung eine Bibliotheksordnung, in der jedenfalls folgende Angelegenheiten zu regeln sind:

1. Gliederung in Sammlungen und Abteilungen;
2. Aufbauorganisation, wobei ein/e Geschäftsführer/in und ein Kuratorium (§ 7) vorzusehen sind;
3. ein Verzeichnis der der Österreichischen Nationalbibliothek überlassenen bzw. zugeordneten Immobilien mit einer stichtagsbezogenen Zustandsbeschreibung;
4. Verzeichnis der beweglichen Ausstattung (Inventar laut RIM), wobei die Nachschaffung der Österreichischen Nationalbibliothek obliegt;
5. Dokumentation der Sammlung/en und ihrer Bestandteile in sachadäquater Form;
6. Leitlinien für die Zweckbestimmung (§ 13);
7. Grundsätze der strukturellen - und Ablauf - Organisation der wissenschaftlichen, wirtschaftlichen und technischen Verwaltung und Betreuung der der Österreichischen Nationalbibliothek überlassenen oder von dieser erworbenen Sachen.
8. Rechte und Pflichten des Kuratoriums und des/der Geschäftsführer/in in sinngemäßer Anwendung der den Aufsichtsrat und die Geschäftsführung betreffenden Bestimmungen des GmbH-Gesetzes.

(2) Die Bibliotheksordnung ist als Verordnung der Bundesministerin/des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur kundzumachen.

(3) Gleichzeitig mit der Erlassung der Bibliotheksordnung hat die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur Geschäftsordnungen für den/die Geschäftsführer/in und für das Kuratorium zu erlassen.

(4) Geht ein/e öffentlich-rechtlich Bedienstete/r des Bundes als Geschäftsführer/in ein Dienstverhältnis mit der Österreichischen Nationalbibliothek ein, so ist er/sie für die Dauer dieses Dienstverhältnisses gegen Entfall der Bezüge beurlaubt.

Abschnitt 4

Sonstige Bestimmungen

§ 17. Für Aufträge des Bundes an die Bundesmuseen oder Österreichische Nationalbibliothek sowie auf die Inanspruchnahme von Leistungen von Dienststellen des Bundes durch diese Anstalten ist, auch wenn dies jeweils entgeltlich erfolgt, das Bundesvergabegesetz 1997 nicht anzuwenden. Gleiches gilt für die Inanspruchnahme von Leistungen sonstiger Rechtsträger, die im Alleineigentum des Bundes stehen.

§ 18. (1) Die Anstalten sind in das Firmenbuch einzutragen.

(2) Örtlich zuständig ist jenes Gericht (§ 120 Abs. 1 Z 1 JN), in dessen Sprengel die Anstalten ihren Sitz haben.

(3) § 3 Firmenbuchgesetz ist sinngemäß anzuwenden, darüber hinaus sind einzutragen:

1. kurze Angabe des Anstaltszwecks;
2. das Datum der Anstaltsordnung und jede Änderung dieser Urkunde;
3. Name und Geburtsdatum des/der Geschäftsführer(s) und von Prokuristen;
4. Name und Geburtsdatum des Vorsitzenden, seiner Stellvertreter und der übrigen Mitglieder des Kuratoriums;
5. der Tag der Einreichung des Jahresabschlusses sowie der Abschlussstichtag.

§ 19. Soweit in diesem Bundesgesetz auf Bestimmungen anderer Bundesgesetze verwiesen wird,

sind diese in ihrer jeweils geltenden Fassung anzuwenden.

§ 20. Auf die Arbeitnehmer der Anstalten ist das Bundes-Gleichbehandlungsgesetz, BGBl. Nr. 100/1993, mit Ausnahme des dritten Teiles, Abschnitt 4 und 5 und des fünften Teiles, anzuwenden.

§ 21. Mit der Vollziehung dieses Bundesgesetzes sind betraut:

1. hinsichtlich des § 4 Abs. 1 der Bundesminister für Finanzen im Einvernehmen mit der/dem Bundesminister/in für Justiz und der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur;
2. hinsichtlich des § 5 Abs. 1 erster bis vierter Satz der Bundesminister für Finanzen im Einvernehmen mit dem Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend und der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur;
3. hinsichtlich des § 5 Abs. 1 fünfter bis letzter Satz der Bundesminister für Finanzen im Einvernehmen mit der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur;
4. hinsichtlich § 5 Abs. 5, § 6 Abs. 1 Z 4 sowie hinsichtlich § 15 Abs. 2 der Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend im Einvernehmen mit der/dem Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur;
5. hinsichtlich § 7 Abs. 1 Z 2 der Bundesminister für Finanzen;
6. hinsichtlich § 7 Abs. 1 Z 3 der Bundeskanzler;
7. hinsichtlich § 7 Abs. 1 Z 4 der Bundesminister für Wirtschaft, Familie und Jugend;
8. hinsichtlich § 9 der Bundesminister für Finanzen, soweit Gerichts- und Justizverwaltungsgebühren betroffen sind, die/der Bundesminister/in für Justiz;
9. hinsichtlich § 18 die/der Bundesminister/in für Justiz;
10. im Übrigen die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur.

§ 22. (1) Dieses Bundesgesetz sowie die Anlage A treten mit 1. Jänner 2002 in Kraft. Das Bundesmuseen-Gesetz, BGBl. I Nr. 115/1998, in der Fassung des Bundesgesetzes BGBl. I Nr. 142/2000 tritt mit Ablauf des 31. Dezember 2001 außer Kraft.

(2) Die §§ 5 Abs. 4 und 15 Abs. 1 sowie die Anlage A in der Fassung des Bundesgesetzes BGBl. I Nr. 136/2004 treten mit 1. Jänner 2005 in Kraft.

(3) § 3 Abs. 1 zweiter und dritter Satz, § 5 Abs. 4 erster und zweiter Satz, § 5 Abs. 4 vierter und fünfter Satz jeweils hinsichtlich der Wortfolge „in § 1 aufgezählten Einrichtungen des Bundes“, § 5 Abs. 7 und § 15 in der Fassung des Budgetbegleitgesetzes 2007, BGBl. I Nr. 24, treten mit 1. Jänner 2007 in Kraft. Zugleich treten die bisherigen Abs. 1 und 3 des § 15 außer Kraft. § 3 Abs. 1 letzter Satz und § 5 Abs. 7 sind im Zeitraum 1. Jänner 2007 bis 28. Februar 2007 mit der Maßgabe anzuwenden, dass es statt „die/der Bundesminister/in für Unterricht, Kunst und Kultur“ „der Bundesminister für Bildung, Wissenschaft und Kultur“ zu lauten hat.

(4) § 2 Abs. 3, § 3 Abs. 1 erster Satz, Abs. 2 und 3, § 5 Abs. 1 erster und vierter Satz, § 5 Abs. 4 hinsichtlich der Bezeichnung der Bundesministerin/des Bundesministers, § 6 Abs. 1 erster Halbsatz, Z 3.1 und 3.2, § 6 Abs. 3 und 4, § 7 Abs. 1, 2 und 3, § 8 Abs. 1, § 10 Abs. 2 und 6, § 11 Abs. 1, § 12, § 16 Abs. 1, 2 und 3 und § 21 Z 1, 2, 3, 4, 8, 9 und 10 in der Fassung des Budgetbegleitgesetzes 2007, BGBl. I Nr. 24, treten mit 1. März 2007 in Kraft.

(5) Es treten mit 1. Jänner 2009 § 5 Abs. 4 erster Satz und der Entfall von § 5 Abs. 4 zweiter Satz sowie mit 1. Februar 2009 § 5 Abs. 1, § 7 Abs. 1 Z 4 und § 21 Z 2, 4 und 7 in der Fassung des Budgetbegleitgesetzes 2009, BGBl. I Nr. 52, in Kraft.

Anlage A

Vom jeweiligen Überlassungsvertrag können folgende Liegenschaften bzw. Liegenschaftsteile im derzeit genutzten Ausmaß erfasst sein. Im Überlassungsvertrag sind die Flächen planlich darzustellen:

Museum	KG Nr.	Katastralgemeinde	EZ	Anmerkung
Albertina	01004	Innere Stadt	13	Teile
	01004	Innere Stadt	14	Teile
	01004	Innere Stadt	15	Teile
	01004	Innere Stadt	16	Teile
	01004	Innere Stadt	1747	Teile

Kunsthistorisches Museum	01004	Innere Stadt	10	Zur Gänze
Museum für Völkerkunde und Österreichischem Theatermuseum	01004	Innere Stadt	1	Teile
	01004	Innere Stadt	5	Teile
	01004	Innere Stadt	1839	Teile
	81102	Ambras	105	Teile
<hr/>				
Naturhistorisches Museum	01004	Innere Stadt	9	Zur Gänze
<hr/>				
Österreichische Galerie Belvedere	01006	Landstraße	1302	Teile
	01006	Landstraße	4158	Zur Gänze
	01006	Landstraße	4159	Zur Gänze
	01657	Leopoldstadt	5805	Zur Gänze
<hr/>				
MAK - Österreichisches Museum für angewandte Kunst	01004	Innere Stadt	1268	Zur Gänze
		Flakturm Arenberg	3404	Superädifikat
	01510	Pötzleinsdorf	151	Zur Gänze
	01510	Pötzleinsdorf	327	Zur Gänze
<hr/>				
Technisches Museum Wien mit Österreichischer Mediathek	01210	Penzing	1846	Zur Gänze
	01009	Mariahilf	1190	Teile
<hr/>				
Österreichische Nationalbibliothek	01004	Innere Stadt	1	Teile
	01004	Innere Stadt	7	Zur Gänze
	01004	Innere Stadt	14	Teile
	01004	Innere Stadt	448	Zur Gänze
	01004	Innere Stadt	1747	Teile

